

helsinška povelja

Glasiilo
Helsinškog
odbora za
ljudska prava
u Srbiji

broj 182 • posebno izdanje • decembar 2015 • godina XX

IDENTITET SRBIJE

- između glorifikacije i poniženja
- beograd u središtu suprotstavljenih interesa
- prolazni ili trajni fenomen
- čas revizije istorije

Sadržaj

Uvodnik

IDENTITET SRBIJE: IZMEĐU
GLORIFIKACIJE I PONIŽENJA3
Piše: Sonja Biserko

Nacije i nacionalizmi u savremenoj teoriji

PROLAZNI ILI TRAJNI FENOMEN5
Piše: dr Milivoj Bešlin

Srbija, Rusija, Evropa

BEOGRAD U SREDIŠTU
SUPROTSTAVLJENIH INTERESA7
Piše: Vladimir Gligorov

Srbija i identitet

NACIONALIZAM
U FAZI MALODUŠNOSTI.....10
Piše: Teofil Pančić

Srpska pravoslavna crkva

(RE)AKTUELIZOVANJE RATNE
RETORIKE11
Piše: Srdan Barišić

Zahtev za rehabilitaciju Milana Nedića

ČAS REVIZIJE ISTORIJE.....13
Piše: Slobodanka Ast

Srbi i Albanci

NEZDRAVI TEMELJI ZA POMIRENJE.. 18
Piše: Snežana Čongradin

20-godišnjica Dejtona

RATNA DJECA I NJIHOVA VIZIJA
BUDUĆNOSTI20
Piše: Irena Antić

Odlazak tužioca za ratne zločine

DOBBROTIVOR GENOCIDNIH
FORMACIJA.....26
Piše: Bojan Tončić

Vojska Srbije

GENERAL DIKOVIĆ - DEMOKRATSKI
SUICID SRBIJE29
Piše: Bojan Tončić

Zapadni Balkan i Europska unija

PRIDOŠLICA U POLITIČKOJ ARENI.....31
Piše: Davor Gjenero

Regionalna integracija

NADNACIONALNI VS. VELIKODRŽAVNI
PROJEKTI.....34
Piše: Bruno Đorđević

kutak za kulturu

DRŽ' TE KOŠTANU! 40
Piše: Slavica Vučković

Krhko ukrajinsko primirje

IZMEĐU SIRIJE I PARIZA42
Piše: Boris Varga

IN MEMORIAM

OLIVERA MILOSAVLJEVIĆ46

Povelja na licu mesta: Kikinda

ČETIRI KONJA APOKALIPSE47
Piše: Gordana Perunović Fijat

Umesto eseja

POHVALA ČITANJU.....51
Piše: Nenad Daković

Sport i propaganda

DRŽANJE ZA JEDAN REKET.....53
Piše: Ivan Mrden

Panonska urbana kultura: Zemun

NA RASKRSNICI PUTEVA55
Piše: Olga Zirojević

NAPOMENA UREDNIŠTVA

Nakon nešto više od godinu dana pred čitaocima je ponovo Helsinška povelja. Reč je o posebnom izdanju u okviru projekta „Srpski identitet u XXI veku - razmišljaj svojom glavom“, koga je tokom ove godine uz podršku Fondacije za otvoreno društvo iz Beograda, u različitim formama realizovao Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Koncept posebnog broja u skladu je sa osnovnom temom projekta, ali jednim delom i u skladu sa prepoznatljivim uređivačkim konceptom Povelje, kakvog se čitaoci sećaju.

Sledeći potrebu za alternativnim glasilom na medijskoj sceni Srbije, što je Helsinška povelja tradicionalno bila, Helsinški odbor će nastojati da i ubuduće u okviru srodnih projekata obezbedi sredstva za izlaženje.

PIŠE: SONJA BISERKO

IDENTITET SRBIJE: IZMEĐU GLORIFIKACIJE I PONIŽENJA

Raspad Jugoslavije i stvaranje novih država na njejoj teritoriji neminovno je doveo i do stvaranja novih političkih identiteta. Ti identiteti su mešavina etničkog i teritorijalnog nacionalizma i religije. Nove međunarodne okolnosti, pre svega globalizacija kao dominantan trend, doprinele su osećanju nesigurnosti, koja otvara pitanje identiteta. Tako je borba za identitet zamenila ideologije, što je očigledno i u većinskim i u manjinskim zajednicama. U većini slučajeva, kada je reč o prostoru Jugoslavije, etnički i religijski identiteti se poklapaju. Zajedničko je svima antijugoslovenstvo, jer se Jugoslavija naknadno doživljava kao okvir koji je potiskivao partikularne identitete.

Nema sumnje da postoji problem nacionalnog identiteta, naročito u nedovršenim nacijama, odnosno tamo gde nema simetrije, odnosno podudarnosti etničkog i državnog aspekta pojma nacije, i tamo gde je taj raskorak bolan. Ali, problem nacionalnog identiteta, podvlači Milorad Belančić, filozof i pisac, mora da se shvati i kao deo problema koje ljudi imaju, generalno uzev sa raznoraznim identitetima: ličnim, etničkim, profesionalnim, običajnim, kulturnim itd. Ključni problem nisu sami identiteti, već upravo davanje metafizičke prednosti jednom identitetu nad svim drugim.¹

Novi identitet Srbije oslanja se na "tradicionalni autentični politički identitet", odnosno srednjevekovno nasleđe Srbije i folklor u kulturi, pravoslavlje, vizantijsko nasleđe i antizapadnjaštvo. Socijalistička Jugoslavija se kriminalizuje revizijom istorije koja relativizuje fašističko nasleđe. Rehabilitacija

Dragoslava Mihailovića i, eventualno Milana Nedića (koja je toku) normalizuje njihove zločine, a demonizuje se i kriminalizuje antifašistički pokret. Desničarski istoričari fabrikuju knjige koje se ne oslanjaju na izvore, falsifikuju se podaci, a zločini tumače bez konteksta. Time se preventivno osujećuje svaki pokušaj da se na pravi način kontekstualizuje neuspela i pljačkaška tranzicija.

Osim toga, isključujući XX vek iz sopstvenog iskustva i sećanja, srpska kultura se odriče svojih najvećih dostignuća. Sudar između patrijarhalne i moderne civilizacije, nažalost, u ovom trenutku vuče ka repatrijarhalizaciji društva. Veliki je otpor postulatima moderne države - vladavini prava, ljudskim pravima, pluralnosti i toleranciji.

Problem sa novim identitetom je u tome što se afirmacijom jednog identiteta negiraju drugi. Etničke manjine u Srbiji ne uklapaju se u novi model identiteta, jer se one uglavnom percipiraju kao nepoželjne. Na delu je "segregacijski multikulturalizam koji održava etničku distance", bez ostvarivanja veće integracije.

Većina desničarskih grupacija i intelektualaca se zalaže za svetosavski identitet srpskog naroda, kao oslonac na kome "počivaju sve pobeđe i nada u oporavak Srbije". Dominantna nacionalistička elita snažno se opire reformi države i društva pod izgovorom da to uništava srpski identitet. Suština je u tome što modernizacija Srbije ugrožava njihove interese koji su tesno vezani za političku elitu. Kao najveću unutrašnju pretnju svetosavskom identitetu ovi intelektualci vide u civilnom sektoru proevropske orijentacije i svima onima koji se zalažu za članstvo Srbije u EU i NATO. Zato se diskvalifikuju svi oni koji teže „kulturnoj, demokratskoj Evropi“, jer oni nemaju svest da je to arhaičan san. Kulturna okupacija Srbije odvija se, kako se ističe, uz svesrdnu pomoć kvislinške pseudoelite, ili ergele dobro istimarenih i uhranjenih trojanskih konja - čiji je zadatak da svojim, evro-pejski potkovanim, kopitima poravnaju teren za imperijalnu nivelaciju srpskih duhovnih i kulturnih prostora".²

Dragomir Anđelković, politički analitičar, ističe da "evroatlantski centri moći i njihova antisrpska ovdašnja peta kolona ulažu tolike napore u prepariranje našeg identiteta", posebno u "identifikaciji sa agresorom i prihvatanjem nakaradne konstrukcije o našoj krivici za sve negativno što je zadesilo Balkan

¹ <http://sveske.ba/en/content/o-srpskom-stanovistu-mi-pa-mi>.

² Miladin Ševarlić, Uvodno predavanje ciklusa "Tradicija - temelj srpske kulture", održano u Kragujevcu 28. oktobra 2014. godine.

devedesetih". On zato poziva da se antisrpskoj kulturno-NVO-medijskoj petoj koloni koja je opasnija od svake elementarne stihije najzad stane na put.¹

Najveći protivnici evropske orijentacije su i brojni intelektualci i profesori sa Beogradskog univerziteta. Miro Lompar, profesor književnosti, na primer, smatra da je ta orijentacija najosnovniji oblik samoporicanja srpske duhovne, ili kulturne zajednice, pa kaže: "Da bismo mogli da krenemo na vijugavi, neizvesni, trnoviti put oporavka posle teškog istorijskog poraza u XX veku, neophodno je da nađemo produktivni odgovor na zapadni istorijski izazov. U tom odgovoru bi u središtu trebalo da bude srpsko stanovište, kao skup odluka koje podrazumevaju strogi nacionalni egoizam, da bi otud proistekla srpska kulturna politika, kao najšira podloga nacionalne samosvesti".²

Najbolnija tačka koja se pokazuje u gotovo svim rasparavama o srpskoj krivici je svakako genocid u Bosni. Srebrenica je bila i ostala traumatska tačka koja trajno ostaje kamen spoticanja u izgradnji novog identiteta. Očigledno je, mada se Haški tribunal ne priznaje, da se ne mogu ignorisati presude tog tribunala za genocid u Srebrenici. Ističe se da spoljni interesi diktiraju istorijsko nastajanje predstave o srpskoj krivici. Na to se nadovezuje, ilustracije radi, interpretacija motiva za predlog britanske rezolucije (povodom 20-godišnjice genocida u Srebrenici). Odnosno, da je to, kako ističe predsednik Komiteta Dume za međunarodne odnose Aleksej Puškov, pre svega, pritisak na Srbiju jer ne pristaje da uvede sankcije Rusiji.³ Takođe, ističe se da je rezolucija o Srebrenici "test naše spremnosti na безусловnu kapitulaciju, odnosno time bi se postigao perverznan rezultat: ubistvo Srpstva rukama Srba".⁴

Ne ignoriše se samo Jugoslavija kao državna tvorevina koja je bila protiv srpskih interesa, već i njen brutalni raspad. Međutim, ne propušta se prilika, da se, na primer, povodom 29. novembra ove

godine, istakne "da su u Jajcu postavljeni temelji za novi rat i novi raspad zemlje, koji se desio četiri i po decenije kasnije, kad su republike i narodi izmišljeni i uspostavljeni u Jajcu, povelj rat protiv Jugoslavije u želji za nezavisnošću".⁵ To se, u suštini nadovezuje na osnovnu percepciju srpskih nacionalista, po kojima je Jugoslavija - proširena Srbija.

Indikativno je da Rusija pothranjuje srpsku frustraciju i tezu da je Jugoslavija bila srpska zabluda. Isto tako i tezu o veštački stvorenim nacijama, poput, na primer, Crnogoraca. Ruski politikolog Vladimir Trapara iz Instituta za međunarodnu politiku i privredu, smatra da bi prijem Crne Gore u NATO za tu zemlju značio udaljšavanje od Srbije i srpskog identiteta.⁶

Istovremeno, uticajni proruskii konzervativni blok proizvodi utisak o identitetskoj „rusizaciji srpske nacije“, čiji je osnov superiornost pravoslavne civilizacije, vizantijsko nasleđe, slavenstvo, uzajamna istorijska pomoć.

Srpski nacionalizam je, u suštini, doživeo seriju poraza, tako da se iz faze borbene ideologije sada lagano transformiše u diskurs razočaranih, ili "umivenih" nacionalista. Srpska elita često pominje navodno ponižavajuće uslove Evropske unije (EU), što ukazuje na ozbiljan problem narušenog poverenja i za taj svoj nedostatak okrivljuju druge. Kontrast između glorifikovane prošlosti i frustrirajuće sadašnjosti je prevelik, što dodatno utiče na odbijanje reformi i transformacije društva.

Milorad Belančić ističe da je problem manjeviše svakog nacionalizma u tome što svoju kvazi-religiju ne želi da podvrgne sekularnim, građanskim ograničenjima, već bi hteo da sve pojedince, strukture i delatnosti u društvu asimiluje, da ih prožme jedinstvenim i zapravo jednonimnim duhom, da ih prinudi na permanentno zaklinjanje nacionalnom identitetu.⁷

1 <http://www.vesti.rs/Vesti/Dolazi-li-kraj-identitetskoj-eroziji.html>.

2 Pressrs.ba - Banja Luka, Standard.rs.

3 <http://www.alo.rs/vesti/politika/>

rezolucija-o-srebrenici-pritisak-na-srbiju-zbog-rusije/102257.

4 Dragomir Anđelković,

<http://www.novosti.rs/vesti/haslovna/politika/aktuelno.289.html:552323-Dragomir-Andjelkovic-Srebrenica-test-Srbije>.

5 <http://www.nspm.rs/hronika/na-danasnji-dan-Хроника>.

6 <http://rs.sputniknews.com/vesti/20151128/1101406319/NATO-CrnaGora-Nemiri.html>.

7 <http://sveske.ba/en/content/o-srpskom-stanovistu-mi-pa-mi>.

PROLAZNI ILI TRAJNI FENOMEN

PIŠE: DR MILIVOJ BEŠLIN

Nacionalni fenomen predstavlja primarni legitimacijski osnov, središnju tačku političke, društvene, ekonomske i kulturne aktivnosti, ali i najuniverzalniju osnovu u političkom životu savremenog sveta, sveprožimajući kanon današnjice. Polazeći od široko prihvaćenog determinisanja nacionalizma kao ideologije, čija se kvintesencija može kristalisati u težnji za podudarnošću etničke i političke jedinice (nacije i države), istraživači se slažu da je reč o principu političke legitimnosti, koji ističe da nacionalne granice ne bi smele da budu preseccane političkim. Nacionalizam podrazumeva društvenu koheziju svih pripadnika određenog kolektivnog identiteta deindividualizacijom i fraternizacijom članova nacionalne zajednice, što podstiče ideju o nedeljivosti nacije i njenom bešavnom, organskom karakteru. Time se, pod dominantnim uticajem ove ideologije izgrađuje autoritarni i monolitni karakter političke kulture u kojoj se od svih pripadnika nacije očekuje da misle jednoznačno i isključivo po kriterijumima tzv. nacionalnog interesa. Najzad, nezavisno od interpretativnog okvira, reč je, nesumnjivo, o savremenom fenomenu *par excellence*, čija se superiorna politička snaga, iako najčešće nije praćena srazmernim intelektualnim utemeljenjem, ne može komparirati sa bilo kojom drugom formom legitimacijskih obrazaca.

Među istraživačima nacije i nacionalizma postoji visok stepen saglasnosti oko nekoliko centralnih tačaka:

Zajednica: nacija predstavlja zamišljenu, solidarnu zajednicu individua koje poseduju svest o pripadnosti toj naciji.

Ekskluzivitet: naciji po pravilu pripada samo ograničen broj ljudi, članova istovrsnog identifikacionog kolektiviteta. Ostali ili drugi, determinisani kao stranci, ne pripadaju datoj naciji.

Datovanje: nacija predstavlja moderan fenomen i egzistira tek od kraja XVIII, odnosno početka XIX veka, iako je još sasvim malo onih koji joj osporavaju etničko poreklo, kao svojevrsnu identifikacionu prethodnicu.

Država: nacija kao fenomen, po pravilu teži državnom okviru vlastite egzistencije i integracije. Svaka nacija zahteva nacionalnu državu, jer pripadnici nacije, po shvatanju nacionalizma, mogu biti „slobodni“ samo ako tu „slobodu“ praktikuju unutar svoje nacionalne države.

Ideologija: svaka nacija se samopotvrđuje kroz nacionalizam kao ideologiju etničke identifikacije, koja insistira na podudarnosti između nacionalnih i državnih granica.

Istraživači fenomena nacije i nacionalizma identifikovali su dva tipa nacionalizma: etničko-genealoški (krvni) i građansko-teritorijalni (državni) tip. Sledeći ovu tipologiju koju je, pre svih utemeljio Hans Kon, po prvom shvatanju, nacija je skup pojedinaca koje povezuje zajedničko poreklo, jezik i rodna kultura, a karakteriše ih mitotvorna svest o slavnoj prošlosti. Pripadnik nacionalne zajednice postaje se rođenjem i poreklom, a ne izborom, te nacija, po ovom shvatanju, predstavlja „zajednicu ljudi iste loze“. Reč je uglavnom o isključivom, autoritarnom, organicističkom, etničkom tipu, karakterističnom, prvenstveno za istočnoevropske i srednjeevropske narode. Po drugom, zapadnoevropskom ili američkom konceptu, nacionalnost je vezana za pripadnost državi, a ne poreklu, u skladu sa liberalno-prosvetiteljskim, individualističkim vrednostima i dominantno

je kosmopolitskog i racionalnog karaktera. U tim državama su nacionalnost i državljanstvo sinonimi, te Ernest Renan s pravom uočava da je nacionalna pripadnost u ovom slučaju „dnevni plebiscit“, što bi bilo blisko sintagmi Jirgena Habermasa o „ustavnom patriotizmu“, vernosti konstitucionalnom poretku vlastite države, shvaćene kao zajednice kulture, zakona i institucija u kojoj vlada jedinstvena politička volja.

Balkanski nacionalizmi, bez ostatka pripadaju etničkom tipu i retko idu bez velikodržavnih koncepcija, kao što nikada ne podrazumevaju samo „ideologiju i pokret okrenut sopstvenoj samosvesti“, smatra Olivera Milosavljević, već je njihovo važno svojstvo i „negacija bliskih naroda“, jer, kako piše Umberto Eko u studiji *Večni fašizam*, „jedna nacija dolazi do svog identiteta samo preko svojih neprijatelja“, ili, kako je Erik Hobsbaum napisao, mnoge nacije se definišu preko toga ko su njihovi neprijatelji. Jer, bez neprijatelja „nema ni grupe niti bilo koje zajednice koja se definiše primarno preko suprotstavljenosti sopstvenih interesa tuđim“. Plemenski ili etnički nacionalizam, prema Hani Arent koja ga je nazivala i tribalizmom, uvek polazi od toga da je okružen „svetom neprijatelja“, da je „jedan protiv svih“, te da postoji suštinska i neporeciva razlika između odnosne nacije i svih ostalih. Najzad, i sami narodi kao etnički entiteti nastaju iz „ratnog stanja i kroz ratna neprijateljstva dostižu svoju punu homogenizaciju“. Etničke grupe su, po pravilu, manje ili više autarhične, ali su istovremeno i veoma svesne postojanja pripadnika drugih etniciteta, tako da se one, smatra Tomas Hilan Eriksen, „u izvesnom smislu i stvaraju“ u dodiru i interakciji s drugima. „Identitet grupe uvek se donekle određuje prema onom što dotična grupa nije ... prema onima koji ne pripadaju grupi ... jer etnicitet je u suštini pitanje odnosa, nije odlika neke grupe“. Sledstveno tome, Hilan za etničku pripadnost usvaja stav da je reč o „društvenom identitetu“ koji se temelji na razlikama u odnosu na druge.

Ostaje pitanje šta je sa budućnošću nacija i nacionalističkih ideologija? Frensis Fukujama se ne slaže sa anticipacijom supremacije nacionalizma kao dugoročnog istorijskog procesa, zastupajući tezu da je nacionalizam moguće potisnuti „kombinacijom liberalizma i ekonomskog samointeresa“. Utemeljenje za takav stav Fukujama nalazi u sudbini religijskog obrasca, koji je vremenom postao deo sfere privatnog života, predviđajući sličnu

sudbinu i za nacionalizam. „U meri u kojoj se nacionalizam može modernizovati i defanativizovati poput religije, u kojoj pojedini nacionalizmi mogu prihvatiti to da njihov separatan identitet ima jednak status sa drugim takvim identitetima, nacionalistička osnova imperijalizma i rata će slabiti“, smatra Fukujama.

U tom slučaju, nacionalne grupe će očuvati svoj jezik i identitet, ali se taj identitet mora izražavati u kulturnoj a ne u političkoj sferi. Najzad, Fukujama se čudi što pretrajava uverenje da će „fenomen tako skorašnjeg istorijskog porekla biti ubuduće trajno obeležje ljudskog društva“. Nasuprot njemu Vil Kimlika smatra da ne stoje tvrdnje po kojima će „učinci demokratije ekonomski prosperitet i lična tolerancija voditi do nestanka etnokulturne mobilizacije“. Čak, uprkos ostvarenju navedenih progresivnih ciljeva, nacionalistički sentiment se intenzivirao, tj. „učinci demokratije, prosperitet i tolerancija išli su uporedo sa etnokulturnom mobilizacijom“. I Entoni Smit procenjuje da će „uloga nacionalnog identiteta“ u globalnom svetu biti višestruko uvećana. Nasuprot njima, Hans Ulrik Veler „oslobađanje“ od nacionalizma pronalazi u „višestrukost identiteta“, koji će radikalno dovesti u pitanje „dogmatsku aksiomatiku svih nacionalizama, po kojoj, nacionalnom identitetu pripada apsolutni i sveobuhvatni primat“. Višestrukost identiteta, povlačenje nacionalizma u privatnu sferu i njegov kraj kao političke legitimacije ili neko treće rešenje, teško je reći, ali fenomen koji je relativno novog porekla ne bi trebalo označavati kao večni ili nezamenjivi identitetski obrazac u budućnosti, tim pre ako se ima u vidu koliko je žrtava i sukoba navedeni fenomen izazvao tokom poslednja dva veka.

BEOGRAD U SREDIŠTU SUPROTSTAVLJENIH INTERESA

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Turska je oborila ruski vojni avion sa ciljem da iskaže svoje nezadovoljstvo vojnim povratkom Rusije na Bliski istok. Prethodno pojačano prisustvo Rusije na Balkanu nije stajalo na putu stalnom poboljšanju odnosa ovih dveju zemalja. Rusija je podržavala rastući nacionalizam i verski konzervativizam u Turskoj, a i rastući autoritarizam, koji se uklapao u rusku ideju suverene demokratije, što bi se moglo shvatiti kao narodni autoritarizam (što se u drugim kontekstima naziva populizmom). Obe zemlje su težile samostalnijoj ulozi u regionalnoj i svetskoj politici, a videle su i zajedničke koristi u privrednim poduhvatima, bilo bilateralnim, ili onim usmerenim na tržište Evropske unije. U ovo poslednje spada naravno gasovod Turski tok. Iz ovoga se može zaključiti da je Balkan od manjeg značaja za Tursku. A, posle vojnog angažovanja Rusije na strani Sirije, jasno je da je Balkan od manjeg značaja i za Rusiju.

Balkan je, tako posmatrano, periferna regija. Zanimljivo je, međutim, da tako, po svemu sudeći, ne misle Sjedinjene Države Amerike (SAD). Zašto? Pre svega zbog toga što će sukobi na Bliskom istoku voditi sukobljene snage da neposredno ili posredno traže saveznike gde god ih mogu naći, zbog čega bi trebalo očekivati pojačane napore Rusije, pre svih drugih da posvete veću pažnju balkanskoj politici, gde se može nadati da će mobilisati podršku za svoje spoljnopolitičke ciljeve. Što bi svakako moglo da destabilizuje Balkan, gde Sjedinjene Države i Evropska unija imaju značajne obaveze.

Čemu bi ta destabilizacija, ako bi do nje došlo, trebalo da posluži, to je za sada nedovoljno jasno. No, jasno je da u tome Srbija i srpski nacionalizam treba da odigraju ključnu ulogu.

U ovome može da deluje začuđujuće to što se, za sada Evropska unija ne zanima previše za Balkan, bar ne u kontekstu ovog zaoštavanja u centru svetskih događanja, koji je već duže vreme na Bliskom istoku. Ovo je delimično posledica ustrojstva Evropske unije. Naime, ona ima zajedničku spoljnu i politiku bezbednosti, ali su sredstva realizacije te politike, od diplomatskih do vojnih, u rukama nacionalnih država. Nedostaci takvog uređenja su postali jasni čim je krenuo izbeglički i emigrantski talas sa Bliskog istoka, ali i sa drugih područja zahvaćenih ratnim sukobima, bilo međudržavnim ili građanskim.

Zašto je tako? Pre svega zato što je Evropska unija stvarana sa idejom da su osnovni rizici bezbednosti evropskih zemalja one same, kao i da veće među njima destabilizuju svet intervencijama u drugim delovima sveta. Pa je potreban sistem koji, s jedne strane, pacifikuje unutarevropski prostor, a i ograničava ambicije evropskih država da budu svetske sile. Ovo se postiže tako što je politika bezbednosti ostavljena državama članicama Evropske unije, pa ona sama nema vojsku, dok su ipak spoljnopolitički

ciljevi predmet dogovaranja i koordinacije. Ovaj sistem nije besprekoran, zbog čega je donekle podržan sistemom kolektivne bezbednosti, Severnoatlantskim savezom (NATO).

Prednosti ovoga sistema su nesumnjive, jer je unutarevropski mir očuvan, a evropske se zemlje ustežu od intervencija u druge zemlje sveta. To je prevashodno trgovački, a ne vojni blok. Nedostaci su vidljivi na primerima kao što je kontrola zajedničke granice. Kako nema zajedničke vojske i drugih službi bezbednosti, nema ni finansijskih sredstava da se rasporede troškovi na spoljnim granicama Evropske unije. Što stvara probleme u koordinaciji i u raspodeli troškova, kao što je to sada, u slučaju masovnijeg priliva emigranata. Uz to, tu je i regija zvana Zapadni Balkan sa zemljama koje nisu članice Evropske unije i nisu deo zajedničke politike granica, bezbednosti i koordinacije spoljne politike.

Uz to, taj deo Balkana je nestabilan, kako iz unutrašnjepolitičkih razloga, tako i zbog mogućeg oživljavanja teritorijalnih sporova. Zapravo, tokom poslednjih nekoliko godina stanje se pogoršalo, jednim delom zbog negativnih privrednih kretanja, ali i zbog krize legitimnosti u većini tih zemalja, i dodatno, zbog usporenog ili neizvesnog, a svakako sporog, procesa evropskih integracija.

Sama kriza legitimnosti je dovoljno veliki problem, što se vidi u Makedoniji, Crnoj Gori, na Kosovu, a stabilnost nije uverljiva ni u Srbiji. Naravno, Bosna i Hercegovina ima hroničan problem legitimnosti, koji je praktično uslovljen ustavnim uređenjem. I okolne zemlje ne ostavljaju utisak stabilnosti, no, one koje su članice Evropske unije svakako imaju jedno, spoljno sidro više. Ipak, generalno posmatrano, legitimnost balkanskih vlasti i stabilnost većine država se bez sumnje suočavaju sa značajnim izazovima.

U tom kontekstu valja posmatrati politiku SAD i Evropske unije i onu, kojoj se sve više priklanja Rusija. U centru i jedne i druge je Srbija.

Uzmimo najpre, Evropsku uniju. Ako se pogledaju najnoviji godišnji izveštaji o napretku zemalja kandidata, nema sumnje da je strategija EU za nastavka balkanskog proširanj zasnovana na pretpostavci da će Srbija u tome imati ključnu ulogu. Pregovori sa Crnog Gorom se bez sumnje nastavljaju, od novog pristupa i početka u Bosni i Hercegovini se mnogo očekuje, a trebalo bi da počnu i pregovori sa Albanijom, dok je sa Kosovom potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. No, reč je o veoma sporom i neizvesnom procesu, a u slučaju Makedonije o ćorsokaku, u kojem lako može da završi i Bosna i Hercegovina. Dok su dalji koraci na Kosovu vremenski prilično udaljeni.

U tom kontekstu, početak pregovora sa Srbijom bi trebalo da celoj politici proširenaj na Balkan obezbedi mnogo jasniju perspektivu i da ubrza čitav postupak. Ukoliko bi Srbija ustrajala na svojoj pre-EU politici, to bi stabilizovalo prilike u čitavoj regiji i podstaklo, pretpostavlja se, pozitivna kretanja u svim zemljama na preostalom delu Zapadnog Balkana. Budući da sama Evropska unija ne može mnogo da učini na rešavanju, kako unutrašnjih tako i međusobnih problema balkanskih država, srpska proevropska politika bi svakako bila od koristi i samoj Evropskoj uniji, pre svega

na Kosovu i Bosni i Hercegovini, ali i u Crnoj Gori i Makedoniji, mada kad je reč o ovoj poslednjoj, uticaj nije odlučujući.

Evropska unija, dakle, očekuje da Srbija odigra integrativnu i stabilizujuću ulogu na Balkanu.

Nasuprot tome, ruska politika ima upravo suprotan cilj. Da se, oslanjanjem na srpski nacionalizam destabilizuje Balkan. To je ranije bilo predmet slutnje i nagađanja, dok je sada reč o otvorenom zagovaranju da se otvore teritorijalni sporovi na Balkanu i da se odvrata, pre svega Srbija i Bosna i Hercegovina, podsticanjem secesionizma Republike Srpske, od politike približavanja i učlanjenja u Evropsku uniju. Sa kojim ciljem?

Osnovni cilj je da se povećaju troškovi Evropske unije i SAD, koje imaju značajne obaveze na Balkanu, a posebno na preostalom neintegrisanom delu. Rusiju, procena je, to ne bi koštalo gotovo ništa, budući da je reč samo o podsticanju srpskog nacionalizma, koje samo traži podsticanje rusofilstva, pozivanje na zajedničku slovnesku krv i pozivanje na pravoslavnu veru, uz širenje antiamerikanizma stalnim podsećanjem na ratove koje je Srbija izgubila - i ništa više od toga. Implicitno, u delovima srpske nacionalističke javnosti, podižu se nade da bi se ovoga puta u eventualnim sukobima za povratak "srpskih teritorija" moglo računati i na rusku vojnu podršku i neposrednu intervenciju, po analogiji sa Sirijom.

Ovome doprinosi i sve naglašenija kampanja protiv širenja NATO. Pritisak na Crnu Goru je zapravo, neuobičajen, imajući u vidu činjenicu da je njeno učlanjenja u NATO od zanemarljivog značaja, kako za samu tu organizaciju, tako i za bilo koga drugog, uključujući i samu Rusiju. Za Crnu Goru to je dodatni stub stabilnosti i doprinos njenim integrativnim naporima, i to je sve. Uz to, uticaj na dalje širenje Atlantskog saveza na Balkanu je mali i svakako zanemarljiv, jer ostale zemlje, ili ne žele da se učlane

ili ne mogu, jer nisu dobrodošle. Tako da je reč, naprosto o tome da se povećaju troškovi Atlantskog saveza, u času kada se suočava sa povećanim rizicima, ne samo na Bliskom istoku nego i na istoku Evrope.

To je stanje stvari. Šta se može očekivati od srpske politike? Zadnji put kada se krenulo u ostvarivanje srpskih nacionalnih i državnih interesa na tadašnjem jugoslovenskom prostoru, velike su nade polagane u Sovjetski Savez, a potom u Rusiju. One su uglavnom bile izneverene, jer su bile od perifernog interesa za tu veliku zemlju, a nisu mogli da posluže njenim drugim interesima, kako u Evropi tako i na Bliskom istoku. Sad su se stvari promenile, jer su tadašnji saveznici postali, ili konkurenti ili neprijatelji i otvaranje više kriznih žarišta bi trebalo, ceni se, da ojača ruski konflikt i koalicioni potencijal. Tako da eventualno angažovanje Srbije na destabilizaciji Balkana, koje bi stvaralo probleme Evropskoj uniji i Sjedinjenim Državama Amerike, izgleda povoljno i poželjno.

Problem je u tome što, s jedne strane, srpska politika ne vidi neku veliku korist u tome, a opozicione partije nemaju teškoće da mobilišu proruska osećanja, ali ne i da prevagnu sa nacionalističkim i anti-evropskim programom. Sve dok EU ostane oaza mira i ne ulazi neposredno u neprijateljske odnose sa Rusijom ili, recimo, sa zemljama Bliskog istoka, bezbednost i stabilnost pretežu u korist proevropske srpske politike.

Štaviše, slična kretanja se mogu očekivati i u drugim balkanskim zemljama. Nezavisno od njihovih međusobnih nesaglasnosti i čak neprijateljstava, raspad evropskog sistema i projekta nosi sa sobom veliku neizvesnost i značajne troškove, uz potpuno neodređene koristi. Tako da izbor nije preteralno složen, što ne znači da srpska politika neće u tome pogrešiti. Ne bi bilo prvi put.

NACIONALIZAM U FAZI MALODUŠNOSTI

PIŠE: TEOFIL PANČIĆ

Slika dugogodišnje radikalske vedete Maje Gojković, sadašnje predsednice Skupštine Srbije, u hidžabu u kojem je otišla u Iran, emanirajući prizor tvrdokorne islamske vernice, po sebi je već dovoljno bizar na s obzirom na kontekst, a posebnu notu morbidne začudnosti daje joj baš politička predistorija Gojkovićeve i njene nekadašnje stranke, jer su devedesetih i verbalno i stvarno ratovala protiv bosanskih i kosovskih muslimana. A svojim verbalnim istupima permanentno emanirale neku vrstu islamofobije (na stranu sad što je ovaj izraz u međuvremenu globalno kompromitovan pogrešnom ili manipulativnom upotrebom). Zašto je Gojkovićevoj bilo potrebno da se „maskira“ u ortodoksnu muslimanku najkonzervativnijeg pravca, umesto da učini tek onoliko koliko se baš mora (da prekrije kosu laganom maramom), kad već putuje u zemlju strogog teokratskog režima, gde su žene otvoreno potčinjene?

Bez obzira na njene namere i motive, bilo je u tom prizoru nečega „samoponištavajućeg“, i u ličnom, i u rodnom, a ako hoćete bogme i u nacionalnom i verskom smislu. Opet - nije li to osobito čudno kad dolazi od osobe sa istorijom „patriotkinje od zanata“? Zamislite samo da se tako „dizajnirala“ neka od čuvenih „izdajnica i mrziteljki svega srpskog“ iz zloglasnih NVO?!

Kako god bilo, nije Maja Gojković jedini elitni izdanak radikalskog legla koji kao da ima neki čudan „identitetski disbalans“, sklon olakom plutanju od apoteoze do samoponištenja. Predsednik Republike Srbije master Tomislav Nikolić znao je u više navrata - doduše, tada još nije bio predsednik države - da izjavi kako bi „voleo da Srbija bude ruska gubernija“. Kao što znamo, gubernija je tek

administrativna jedinica unutar ruske države, što znači da je čovek kojeg smo dvadestak godina znali kao žestokog, upravo ekstremnog srpskog nacionalistu, javno zagovarao ništa manje nego nestanak Srbije kao države, njeno potpuno utapanje u drugu, znatno veću državu. Što bi, s obzirom na okolnosti, na ne tako dug rok značilo i postepenu asimilaciju stanovništva, to jest - ne samo da bi nestala Srbija, nego bi nestali i Srbi, osim možda kao nekakav folklorni arhaizam, ili kao slepi kolosek evolucije, kao ptica dodo. Tako je, dakle, govorio dugogodišnji zamenik notornog vojvode Šešelja, čovek koji je danas predsednik Srbije. Zamislite samo da je nešto slično - to jest: ideju da Srbija treba da postane deo neke druge države, koja će je asimilovati najpre kao državu, a potom neminovno i promeniti identitet stanovništva - izrekao neki od ozloglašanih „izdajnika i mrzitelja svega srpskog“ iz NVO, iz medija, iz opozicije, ili iz ono nešto slobodne, nezaplašene i nekorumpirane srpske inteligencije? Pa, ne bi ga oprali ni Dunav ni Sava... Samo što, naravno, nikome takvom ne bi palo ni na kraj pameti da kaže nešto takvo, baš kao što nijednoj takvoj ne bi palo na um da pohrli u Teheran, ili bilo gde drugde, zarobljena u hidžabu.

Aleksandar Vučić, treća vedeta iz „političke akademije dr Vojislav Šešelja“, ima, naravno, daleko više znanja od dirljivog Nikolića i političke veštine od isprazno pretenciozne Novosađanke, ali čini se, da i on ima svoju neobičnu, čak ekscentričnu identitetsku fiksaciju, stečenu nakon što je u zrelih godinama i sa impresivnim zakašnjenjem otkrio neke frapantne životne činjenice, na primer, to da je Berlinski zid pao, ili da Zoran Đinđić nije bio „izdajnik i mafijaš“ nego globalno redak spoj

političkog filozofa i državnika. Ta se fiksacija zove - Nemci. Naročito oni čija je radna i životna filozofija duboko ozračena „protestantskom etikom“ o kojoj je tako briljantno pisao Maks Veber, a u koju se pozni Vučić toliko zaljubio (i to s grotesknim zakašnjenjem, nešto kao da u vreme vrhunca panku puštate dugu kosu, dok ste u vreme hipika nasilno šišali dugokose), da je u više navrata prilično neuvijeno govorio kako bi sve bilo mnogo bolje kad bi Srbija i Srbi nekako što manje ličili na sebe same, a mnogo više na - marljive i savesne nemačke protestante. Oni koji su ostali pravoverni srpski nacionalisti zato su ga napadali kao renegata, osobito zbog njegovog mantranja o neophodnosti „promene svesti“, kao što bi i on nekadašnji napadao sebe sadašnjeg. E sad, zamislite samo da neko od ozloglašanih „izdajnika i mrzitelja svega srpskog“ izgovori toliko toga na granici i preko granice neke vrste nacionalno-identitetskog nihilizma? Samo, niko nije izgovarao baš takve stvari, mada je „veberovština“ mnogima mila i draga; upravo, baš zato što im je to oduvek bila, znaju i njene granice, odnosno, u stanju su da odmere (ne) umesnost njene upotrebe.

Tri osobe pomenute u ovom tekstu ujedno su i tri formacijski vodeće ličnosti države Srbije. Otuda teško da može biti neko čudo što je u ovdašnjem javnom i političkom životu toliko konfuzije oko strateškog pravca razvoja države Srbije, pa i oko samog srpskog nacionalnog identiteta. A „nacionalni identitet“ vam je, generalno jedna od onih pozitivističkim metodima neuhvatljivih stvari koje je mnogo lakše negativno definisati: gotovo je nemoguće znati šta zaista jeste, ali iole pronicljiv posmatrač lako će utvrditi šta nipošto nije.

Ima Đerđ Konrad jednu tanku, a značajnu i dobru knjižicu, pisanu u vreme kobnih postjugoslovenskih ratova, koja se zove „Identitet i histerija“. Jedva da je moguće bolje i tačnije odrediti samu mračnu suštinu nacionalizma nego kao neku vrstu (u miru iritantnog, u ratu pogibeljnog) *histerisanja oko identiteta*. Dok je nacionalizam u ekspanzivnoj fazi, sav je naduven od identitarne autoapsolutizacije; onda se njegovi pregrejani snovi razbiju o hridine prozaične stvanosti, pa zapadne u *malodušnu fazu*, koja ume da poprimi formu nihilizma kakvom ni najrevnosniji antinacionalizam nije dorastao. A ovo troje, dakle, nisu prestali da budu nacionalisti: oni su samo u malodušnoj fazi svog ciklusa, a svako je proživljava na sebi primeren način.

(RE) AKTUELIZOVANJE RATNE RETORIKE

PIŠE: SRDAN BARIŠIĆ

Sprečavanje prijema Kosova u članstvo Agencije UN za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) bilo je cilj važne i teške diplomatske bitke, koju Srbija „nije izgubila“. U jeku pomenutih diplomatskih napora, neposrdno pre presudnog glasanja, izjava patrijarha Srpske pravoslavne crkve, Irineja, odjeknula je celim regionom, podsećajući mnoge na nekadašnje, činilo se prevaziđene, ratne usklikke.

Prvi deo sporne izjave koji je glasio: „Mi to ni u kom slučaju ne smemo dozvoliti ni sebi ni drugima“, predstavljao je deo već tradicionalne, principijalne retorike kojom se tretira kosovsko pitanje; ona se, međutim, već godinama, kao fluid, gubi u onom ogromnom rasponu između *de facto* i *de iure* statusa južne srpske pokrajine. Ali, naizgled frazeološki nastup patrijarha, ustvari je predstavljao najavu nečeg neuporedivo konkretnijeg i ozbiljnijeg. U daljem izlaganju, razmatrajući eventualnu mogućnost da Srbija „ne pobeđi“ na diplomatskom polju, patrijarh defetistički iznosi jedinu moguću opciju koja nema alternativu: „Ako dođe do sile i ako sila bude to uzela, mi moramo učiniti sve da milom ili silom to vratimo.“ Oštrina i žestina izjave, delimično je ublažena optimizmom da će se taj scenario izbeći i da će „svest i savest onih koji odlučuju o sudbini našoj progovoriti na način kako treba da govori jedna probuđena i čista ljudska savest“.¹

Nekoliko dana kasnije, na insistiranje predstavnika medija, patrijarh je potvrdio da bi ta eventualna „tragedija kulture u Evropi i Americi“, izazvala jedinu moguću reakciju koja je potpuno „u duhu hrišćanstva i verskog uopšte“. „Ako se nešto otima silom i ako ne možete milom da odbranite, šta drugo ostaje nego da se branite na način koji ćete odbraniti. Crkva blagosilja odbrambene ratove. Rat je zlo, ali treba da se branimo. Naša dužnost je da se branimo. Nećemo da sednemo i da kažemo secite nam glave. Mi ćemo se boriti protiv toga“.²

1 Tvzona plus: <https://www.youtube.com/watch?v=aBV5HHcKhpU>.

2 FoNet webTV: <https://www.youtube.com/watch?v=rZe0WaPPtVg>.

Teološko-filozofski koncept „odbrambenog rata” intenzivno je razvijan u okrilju Srpske pravoslavne crkve, a njegov razvojni put jasno se može pratiti još od ranih osamdesetih godina prošlog veka, odnosno od *Apela najvišim državnim organima Srbije i federacije, Svetom arhijerejskom saboru i Sino-du* koga je potpisala grupa sveštenika sa ciljem da se zaštiti „duhovno i biološko biće srpskog naroda na Kosovu i Metohiji”. Zasnivano na *Predlogu crkveno-nacionalnog programa* (Glas crkve, 1989. godine), usledilo je intenzivno delovanje Srpske pravoslavne crkve u mobilisanju javnog mnjenja za srpske nacionalne interese koje je zastupalo tadašnje političko rukovodstvo. Tadašnji poglavar Srpske pravoslavne crkve, patrijarh Pavle, u pismu lordu Karingtonu, objašnjavao je da su krajiški Srbi morali da se „oružjem u ruci izbore za opstanak u istoj državi sa maticom srpskog naroda”, ali i ukazivao na nužnost da država „srpsku braću iz Hrvatske zaštiti svim legitimnim sredstvima, uključujući i oružanu samoodbranu srpskih života i svih srpskih krajina”. Interesantno je pomenuti *Apel srpskom narodu i svetskoj javnosti*, upućen sa Episkopske konferencije Srpske pravoslavne crkve, održane 5. jula 1995. godine, koji je predstavljao otvoreni poziv za nastavak „odbrambenog”, odnosno „pravedog rata”; takođe, i krunu konceptualizacije, odnosno filozofsko-teološki skup održan na Cetinju u maju 1996. godine koji je iznedrio zbornik „Jagnje Božije i Zvijer iz bezdana”. U pomenutom zborniku, episkop zahumsko-hercegovački Atanasije elaborira temu „odbrambenog rata” pozivajući se na reči svetog Grigorija Bogoslova, doduše rečenih u drugom kontekstu, ističući da postoji „rat koji privodi Bogu”, odnosno da je „bolji rat nego li mir koji nas odvaja od Boga”.¹ Deceniju kasnije, tokom najava jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, episkop raško-prizrenski Artemije, kritikujući Vladu Republike Srbije zbog nespremnosti na vojnu intervenciju, iznosi čitav paket praktičnih militantnih mera: mobilizacija svih vojnih obveznika Srbije i organizacija vojnih vežbi u oblastima bliskim Kosovu i Metohiji.²

Kao što se može videti, „odbrambeni rat”, o čemu govori patrijarh Irinej nije nikakav presedan, niti bi trebalo bilo koga da iznenadi, ali kontekst u

kom je reaktualizovana crkvena ratna retorika daje mu izvesnu težinu. Nekoliko dana pre sporne izjave patrijarha, tokom posete Rusiji, premijer Srbije Aleksandar Vučić obelodanio je da će Srbija od Ruske Federacije nabaviti deo naoružanja, koje neće biti ofanzivnog karaktera, već će služiti za zaštitu zemlje.³ Ne ulazeći u detalje o kakvom naoružanju je reč, ovde su veoma interesantni motivi ove bilateralne saradnje između „bratskih” država i naroda, mada je premijer ponudio, ne baš ubedljive argumente koji Srbiju, u odnosu na okolne zemlje, stavljaju u nezavidan bezbednosni položaj, naročito ako se uzme u obzir uticaj „velikih sila” u regionu.

Tradicionalno snažna veza između Rusije i Srbije zahteva posebnu analizu, ali ovde je neophodno pomenuti isprepletanost svetovnih i duhovnih autoriteta, kako u svakom entitetu ponaosob, tako i u međusobnoj vezi. Karakteristična matrica etno-konfesionalne identifikacije i simfonizacije odnosa države i crkve karakterišu oba entiteta, a vezane posete najviših zvaničnika ruskih svetovnih i duhovnih vlasti Beogradu predstavljaju dobar primer neraskidivih veza na planu duhovnog, državnog i narodnog bratstva.

„Velika tvrđava pravoslavlja”, kako patrijarh moskovski i cele Rusije Kiril naziva svoju državu, prema njegovim rečima, pozvana je da doprinese rešavanju sirijskog konflikta i donese dugo očekivani građanski mir u regionu, a vazдушna dejstva Ruske Federacije u Siriji okarakterisana su kao „sveta bitka”.

U ovom slučaju „rat za postizanje mira”, odnosno „preventivni rat”, ako bismo mogli tako da ga nazovemo, dobija formu „pravednog rata”, odnosno blagosiljanog rata. Dalekosežnost, da ne kažem domet, konceptualizacije „odbrambenog (pravednog, blagosiljanog) rata” očigledno je u proporciji sa duhovnom, materijalnom i vojnom snagom kojom raspolaže filozofsko-teološki autoritet.

1 Episkop zahumsko-hercegovački dr Atanasije (Jevtić) (1996): „Najgori od svih mogućih ratova”, u: Mitropolit Amfilohije Radović (prir.), *Jagnje Božije i vijer iz bezdana*, Cetinje: Svetigora.

2 *Danas*, 4. decembar 2007; *Glas*, 5. decembar 2007.

3 „Vučić: nabavićemo oružje da zaštitimo zemlju”, N1, 28. oktobar 2015: <http://rs.n1info.com/a104227/Vesti/Srbija-nabavlja-oruzje-od-Rusije.html>.

ČAS REVIZIJE ISTORIJE

PIŠE: SLOBODANKA AST

Pred Višim sudom u Beogradu zakazan je postupak rehabilitacije Milana Nedića, predsednika Vlade za vreme nemačke okupacije Srbije 1941-1944. godine. U ovdašnjoj javnosti još jedna podela, istina mlaka: „Nedić je srpska majka, spasao je hiljade izbeglica...“, tvrde neki istoričari, drugi dokazuju da je predsednik kvislinške vlade „ubica Srba, Jevreja i Roma“!

Probajte u Francuskoj da sudski rehabilitujete maršala Filipa Petena, ili u Norveškoj, Vidkuna Kvislinga, možete čak i sudski da odgovarate! Ovi saradnici okupatora osuđeni su na smrt. Peten je zbog starosti dobio doživotnu robiju.

Ovde, nažalost, traje neprekidni čas revizije istorije i svojevrsno rehabilitacijsko ludilo. Eno, ministru Vulinu palo na pamet da sa vojnog groblja u Solunu prenosi Apisove posmrtno ostatke u grobnicu zaslužnih građana u Beogradu...

„Milan Nedić je bio običan čovek koji se u nezgodnom trenutku našao na čelu srpske vlade, smatrao je da je njegovo gubljenje obraza i oficirske časti mnogo manja cena nego stradanje srpskog naroda“, kaže Aleksandar Nedić, praunuk Milana Nedića. On je inače i generalni sekretar Srpskog liberalnog saveta. Aleksandar Nedić tvrdi da je „Milan Nedić spasao 350.000 Srba iz NDH i delova kraljevine koji su bili pod vlašću Arbanasa, Makedonaca i Arnauta“.

Praunuk priznaje da su male šanse da Milan Nedić bude rehabilitovan: u Arhivu Jugoslavije ima više od 1800 dokumenta koji govore o ulozi generala Milana Nedića kao predsednika vlade za vreme nemačke okupacije. Tu je, između ostalog, i poznata slika Nedića sa Hitlerom i Fon Ribentropom, nacističkim ministrom spoljnih poslova Trećeg Rajha kada je 18. septembra 1943, Nedić išao da pregovara sa svojim idolom o „krunoj Jugoslaviji“, ili „velikoj Srbiji“

Zahtev za rehabilitaciju Milana Nedića

i, naravno, većoj vojnoj pomoći. Njegovi predlozi su odbijeni.

Porodica od procesa očekuje, pre svega, čini se, pravni osnov za vraćanje oduzete imovine, Nedić je bio izuzetno imućan čovek: porodica, između ostalog, traži vraćanje placa na beogradskom trgu Slavija gde je danas ogromna u mermer „odevena“ zgrada Narodne banke Srbije, ali naslednici traže i deo Zemunskog parka!

Još pre šest godina rehabilitaciju Milana Nedića tražilo je nekoliko organizacija: Udruženje književnika Srbije, „Dveri“, Srpska liberalna stranka, Udruženje Srba iz Hrvatske. Na prvim sudskim instancama ovaj zahtev je odbijen.

Dr Mile Bjelajac, direktor Instituta za noviju istoriju i univerzitetski profesor smatra da je teško govoriti o rehabilitaciji kad sudski postupak nije ni vođen. Naime, Milan Nedić je sa ostacima svoje vojske i najvećim delom nemačke vojske pobeo 6. oktobra 1944. godine u Austriju, gde su se on i njegova vlada sklonili u Kicbil, u Tirolu. Tu je dočekao da Odeljenje za rasnu čistoću krajem aprila 1945, Srbima dodeli status „arijevskog naroda“. To priznanje dobili su još samo - Mongoli!

Međutim, usledila su saslušanja i Amerikanci ga izručuju svojim ratnim saveznicima, partizanskoj vlasti. Milan Nedić je u istražnom zatvoru OZNA izvršio samoubistvo, skočivši kroz prozor. Prema svedočenju jednog kapetana OZNA, sahranjen je u porodičnoj grobnici na beogradskom Novom groblju.

Vlada FNRJ donela je 1949, uredbu kojom se Milan Nedić proglašava za ratnog zločinca. Porodica sumnja u zvaničnu verziju ovog događaja, ali druga škola mišljenja smatra da je „dosije Nedić“ pun takvih zločina da bi suđenje išlo samo u korist novoj vlasti.

Dr Bjelajac kaže da nijedan sud nije ovlašćen da piše istoriju, ali sudovi imaju svoju logiku i oni su uvek slika svog vremena.

„Uloga suda može biti jedino u preispitivanju neke pravne odluke, ali ovde takve odluke nije bilo“, zaključuje u izjavi za Politiku, dr Bjelajac .

Među istoričarima koji se zalažu za rehabilitaciju Nedića, najglasniji je, dr Bojan Dimitrijević, savetnik

u beogradskom Institutu za savremenu istoriju i opštepoznat promoter akademskog istorijskog revizionizma i rehabilitovanja kvislinškog pokreta (vrlo angažovan u slučaju Draže Mihailovića).

U opširnom razgovoru za Radio Slobodna Evropa, dr Dimitrijević ističe da, pre svega treba imati u vidu okolnosti u kojima je delovala, kako on kaže, „Nedićeva nesrećna vlada“ u vreme okupacije, kad je počinjao ustanak, a nemačke represalije postajale sve žešće. Nedićeva uloga se mora sagledati u kontekstu dramatičnog vremena između jula i decembra 1941. godine. Nedić se svesno žrtvovao za Srbiju, smatra Dimitrijević.

U ovoj polemici na radio-talasima, njegov oponent istoričar Milan Radanović ocenjuje da bi rehabilitacija Milana Nedića bila skandalozan čin.

Razlozi za rehabilitaciju Milana Nedića su, naravno, politički, a ne istorijski. Po mišljenju mnogih

stručnjaka, Milan Nedić je najmračnija ličnosti u modernoj srpskoj istoriji: zbog svojih predratnih simpatija za naciste i nemački Rajh Nedić je smenjen sa mesta ministra vojnog još 1940. godine, jer je smatrao da Jugoslavija treba da se okrene Hitlerovoj Nemačkoj.

„Kolaboracija sa Nemcima je sama po sebi zločin. Konkretno istorijske činjenice govore o Nedićevoj odgovornosti za ratne zločine: da ne bi ispalo da su ustanici, partizani, krivi za represalije nemačkog okupatora - treba naglasiti da su Nemci samo na teritoriji Banata aprila 1941. godine ubili 400 ljudi. Poznata su javna streljanja i vešanja u Pančevu 21. aprila 1941, postoji čak i filmski zapis ovog događaja. To se sve desilo pre bilo kakvog ustanka u Srbiji“, naglašava Radanović.

Najpotpuniju istorijsku analizu nudi knjiga Olive-re Milosavljević „Potisnuta istina“, Kolaboracija u

KNJIGOVODSTVO SMRTI

Kad je pre šest godina Istorijski arhiv Beograda objavio epohalno delo u dva toma o Banjičkom logoru, u javnosti nije dobilo veliki publicitet. Tim povodom potpisnica ovih redova objavila je u Politici razgovor sa dr Brankom Prpom, tadašnjom agilnom direktorkom Istorijskog arhiva Beograda. Iako je ovo bio za istoričare i za ovu zemlju značajan istorijski projekat, intervju sam morala radikalno da skratim. Znala sam da recimo, u Kulturnom dodatku ovog lista izlaze znatno duži tekstovi, o mnogo manje značajnim temama.

Da ne pominjem da je u drugim medijima, prvenstveno elektronskim, o maltene svakoj knjizi naših tv spisateljica i pričano i pisano mnogo više, nego o ovom epohalnom izdanju o našoj borbi protiv fašizma. Ako ni zbog čega drugog, onda je posebna zanimljivost da je scenario vrlo popularne tv-serije „Otpisani“ u mnogim epizodama bio baziran na istinitim događajima vezanih za pokret otpora u Beogradu i Banjički logor.

Prvi upravnik Banjičkog logora je bio Dragi Jovanović, tadašnji gradonačelnik. Uz, do sada nepoznate dokumente Logor Banjica sadrži i do sada neobjavljivane fotografije: prvi put se mogu videti ne samo lica uhapšenih i streljanih logoraša, nego i fotografije velikih ekshumacija nakog Drugog svetskog rata, masovne pogrebe u kojima je ceo Beograd učestvovao.

Posle više od šest decenija, ovo je prva edicija o Banjičkom logoru i ujedno jedinstveni omaž Beograđanima, logorašima prvog koncentracionog logora na

teritoriji Beograda tokom Drugog svetskog rata. Bilo je krajnje vreme da se suočimo sa tom vrstom istine i da ne budemo indiferentni prema patnjama i stradanjima naših sugrađana. Među uhapšenima su bili ne samo muškarci i žene, već i deca.

Ovo jedinstveno „knjigovodstvo smrti“ je, kao i tolika druga i u

Banjičkom logoru vođeno vrlo pedantno: knjige uhapšenika, sa zaključkom „streljan“. Tu su dokumenta koja imaju ispričanu svaku tragičnu sudbinu, sa imenom i prezimenom svakog logoraša. Streljano je oko 4000 logoraša. Broj stradalih je i veći: nema podataka o deportovanima, o onima koji su završili u Dahau, Mauthausenu, Aušvicu...

U početku su ove knjige vrlo uredno vođene, sve dosijeji su najpre rukom pisani. Međutim, kako su hapšenja postala masovna, na kraju su, da im se valjda ruka ne bi zamarala, zbog masovnosti likvidacija napravili pečat „Streljan“, pa su ga samo lupili pored imena. U razgovoru sa ovom novinarkom, dr Branka Prpa je bila ubeđena da će dvotomno izdanje dokumenata Banjičkog logora biti vrlo značajna građa za istoričare koji će se baviti Drugim svetskim ratom i Nedićevom upravom, ali i dragocen izvor i za ljude koji i dan-danas iz svih zemalja sveta traže podatke o svojim najbližim od istorijskog Arhiva Beograda, nastojeći da saznaju kako su skončali.

Epohalno delo je dobilo minimalan publicitet, a istoričari-revizionisti ionako vrlo retko se bave ozbiljnom

Srbiji 1041-1944. (izdatom 2006), koja objavljuvanjem niza značajnih dokumenata osvetljava ovaj istorijski period; iz ove studije se jasno vidi da je već od maja 1941. počelo proganjanje Jevreja i otmamanje njihove imovine: počelo je zabranom rada u državnim službama, sledile su dalje mnogobrojne zabrane za Jevreje, upis u gimnazije i na univerzitet, do zabrane obavljanja mnogih delatnosti (od prodaje namirnica, sve do upravljanja pozorištem, bavljenja advokaturom, pa i učlanjenja u Savez kompozitora Srbije). „Arijevske zakoni“ su išli tako daleko da su Jevrejima oduzeli pravo na telefonsku pretplatu, pa čak i korišćenje telefona! Svi Jevreji nastanjeni u Beogradu bili su dužni da u roku od pet dana predaju svoje radio aparate, hladnjake, električne aparate za hladjenje, „...oni Jevreji koji ne postupe po ovoj narodbi biće kažnjeni najstrožom kaznom“. Ovu naredbu je potpisao Dragi Jovanović, predsednik

Zahtev za rehabilitaciju Milana Nedića

opštine i upravnik grada Beograda čija se slika *nota bene* godinama nalazila na zidu beogradske Gradske skupštine!? Jovanović je posebnom naredbom upozorio da će kažnjena biti i lica arijevske porekla koja prikrivaju razne pokretne stvari koje su svojina Jevreja... Naravno, Jevreji su odmah obeleženi žutom trakom i Davidovom zvezdom, prisiljeni na robovski rad, najteže fizičke poslove posle bombardovanja, zabranjena im je vožnja tramvajem, čak i kupovina namirnica na pijaci pre 10 sati...

Jovanović je posebnom naredbom upozorio da će kažnjena biti i lica arijevske porekla koja prikrivaju razne pokretne stvari koje su svojina Jevreja...

Indikativno je da je predlog zakona o restituciji "nove postpetooktobarske demokratske" vlasti preskočio ratni period, iako je opštepoznato da su

analizom dokumenata i istraživačkim radom u arhivama. Neverovatno i zastrašujuće...

Nadam se da će ova edicija doprineti i da stratišta obeležimo na način koji je apsolutno civilizacijski minimum.

Jajinci su sada spomen-park. U Jajincima su danju, noću ljudi ubijani. Predpostavlja se da je tu streljano i sahranjeno oko 68.000 ljudi. Nemci su uoči kraja rata počeli da otkopavaju masovne grobnice i da pale leševe, da zatru tragove svojih i Nedićevih zločina.

Mislim da je to iz ogromnog, zastrašujućeg neznanja. Kod nas je u javnosti najprisutnija ekipa marketinških kvaziistoričara. To što oni pričaju je kvaziistoriografija. Neki od najglasnijih kvaziistoričara nikad nogom nisu kročili u Arhiv, nikad se zapravo nisu ni potrudili da saznaju šta se događalo za vreme Nedićeve uprave. Danas je o tome moguće govoriti sasvim slobodno, bez ikakve moralne konsekvence. U jednoj polemici otvoreno sam poručila sagovorniku: pogledajte dokumenta, pa posle toga tvrdite ono što tvrdite.

„Ove dve knjige Banjičkog logora biće prva stepenica ka sagledavanju istorijske istine. Neće to biti samo ime, prezime i broj. Biće i fotografije logoraša. Sad će ih svi pogledati u oči. Oni su mladići i devojke koji su otišli sa ovoga sveta na najstrašniji način. Kao direktorka Arhiva kažem da su primeri ljudske hrabrosti i časti veoma veliki i veoma potresni. Oni su život dali boreći se protiv okupatora, za našu slobodu. Videće svi kako su ljudi u Banjičkom logoru mučeni, pa će se videti hrpe ljudskih zuba, zlata, prstenja, pa će

javnost prvi put videti ženu koja je ubijena i sahranjena sa dvoje dece. Ruke su joj vezane žicom. S kojim će argumentom onda neki od tih kvaziistoričara doći i reći 'Nedić je srpska majka'? Onog trenutka kad si izgovorio da je Nedić 'srpska majka' ti si na najstrašniji način uvredio sve majke koje su svoju decu izgubile tako što ih je Nedić pobio. Nedić, nije srpska majka, on je - ubica!

Treba da slavimo ta ljudska bića koja su dala svoj život za našu slobodu. I to je naš dug prema njima. Suštinski, to je najozbiljnije moralno pitanje i to je pitanje smisla ljudskog života. Ne znajući za stratišta, ne poštujući ljudske žrtve, mi obesmišljavamo žrtve, ali obesmišljavamo i život sam. Istorijska nauka je strašno odgovorna za znanje o nama u nečem što je istorijska i moralna vertikala“, rekla nam je u ovom razgovoru za „Politiku“ dr Branka Prpa.

Bilo je očekivanja da će edicija o Banjičkom logoru biti svojevrsan spomenik svim palim žrtvama, da će i stratišta biti obeležena na način koji je apsolutno civilizacijski minimum. Umesto da bude nagrađena za ovaj poduhvat i radikalno sređivanje „Augijevih štala“ Istorijskog arhiva Beograda, dr Prpa je ubrzo, u kadrovskoj trgovini demokrata i njihovog koalicionog partnera SPS smanjena sa mesta direktora Arhiva.

O uređenju logora Sajmište samo priče, planovi, tlapnje, nove komisije, na mestu masovnog pogubljenja Jevreja na beogradskoj Autokomandi u planu je šoping-centar, u Jajincima, u spomen-parku, o mnogim praznicima - roštiljijada i vreme sporta i rasonode...

Jevreji od početka okupacije odlukom okupacionih i Nedićevih vlasti ostali bez celokupne imovine.

Svi članovi Nedićevog kabineta potpisali su uredbu kojom se oduzima celokupna imovina svih Jevreja bez ikakve nadoknade i prelazi u vlasništvo države Srbije.

Posle žestoke polemike (Milan Parivodić: „Na pomen imena generala Nedića, treba stati mirno!“) u Skupštini Srbije protestovao je poslanik prof. dr Žarko Koraća, opravdanje je bilo da je reč o “tehničkoj greški”.

Kako je to odmah lucidno i tačno prokomentarisala prof. dr Olivera Milosavljević “ignorisanje prava Jevreja na povratak imovine može se tumačiti samo

kao izražen antikomunizam i istorijski revizionizam, pokušaj rehabilitacije kvislinga”.

Evo, konačno istorijskog dokumenta potpisanog Nedićevom rukom, kojim general polaže račun srpskom narodu: “...Radi spasavanja srpskog naroda bio je ostao jedan jedini put: saradnja sa okupatorom. Taj put je izabrala Vlada narodnog spasa i njime nepokolebljivo ide već pune tri godine. (Milan Nedić, *Srpski narod*, 9. septembar 1944).

KRVAVE RUKU

Milan Radanović, istoričar mlađe generacije koji se angažovano bori protiv istorijskog revizionizma

DŽELAT I ŽRTVE

Nacistička operacija koja se zove “konačno rešenje jevrejskog pitanja” na teritoriji Beograda, i na teritoriji Srbije, završena je u zastrašujućem procentu: od oko 12.000 Jevreja, preživelo je 1500, i to iz mešanih brakova. Blizu 9000 beogradskih Jevreja likvidirano je u prvoj godini rata.

Da nekadašnjeg logoraša Aušvica, broj 58116, inače pisca, publicistu i Titovog prevodioca Ivana Ivanjia nije pozvao Memorijalni centar logora u nemačkom gradu Buhensvaldu da otvori izložbu o „krvavoj bajci“ u Kragujevcu, u našim medijima se ne bi pojavila neverovatna priča o slici generala Milana Nedića na zidu Gimnazije u Kragujevcu. Nedić je bio đak ove škole. O svom šoku i ogorčenju Ivan Ivanji je napisao potresnu ispovest (*Vreme*, 31. mart 2011).

Ivanji kaže da je jedva uspeo da završi svoj govor prilikom otvaranja izložbe, jer mu se plakalo: „...zbog ubijenih Kragujevčana, zbog svih ostalih žrtava i ratova i zbog besa usled sopstvene nemoći da se istinski pobunim protiv laži i prećutkivanja...“ Možda i zbog mišljenja mnogih ozbiljnih građana Kragujevca, među njima i direktora spomen-parka “Kragujevački oktobar”, Vladimira Jagličića, koji smatra da je sasvim na mestu da Nedićeva slika visi na zidu Kragujevačke gimnazije, pored memorijalne sobe u kojoj se čuva uspomena na 2852 muškaraca starijih od 16 godina, većinom đaka kragujevačke gimnazije i njihovih profesora streljanih u vreme Nedićeve vlade.

Ivanji u ovoj potresnoj ispovesti pominje svoju majku koju su, verovatno ubili u kamionu dušegupki, svog oca koga su, verovatno iz Topovskih šupa odveli na streljanje. Ivanji kaže “verovatno”, jer o tome ništa pouzdano ne zna, ima samo neke njihove poslednje poruke sa tih mesta... „Pouzdanost znam, jer danas stanujem 200 metara daleko od Topovskih šupa, da

se tamo nalazi spomen-ploča na oronulom zidu, niko to mesto ne održava, strašno mesto stradanja beogradskih Jevreja služi za odlaganje otpada...” Ivanji priznaje da je uzbuđen „što moja zemlja zarad antikomunističke projekcije istorije pokopava antifashiističke vrednosti koje deli onaj deo sveta, kome težimo i sa kojim hoćemo da saradujemo.“

Neki tvrde da je Nedić činio i “mnoga dobra dela”, da je “spasao stotine hiljade Srba”, “primio je” избегlice iz drugih delova okupirane Jugoslavije. Sa gorčunom Ivanji ovako komentariše ovu tezu:

“On ih je primao? Morao je, jer su mu to Nemci naredili! Spasavao je ponekog? Jeste, i Gering je spasavao ponekog, pa i sam Hitler je neke Jevreje proglasio ‘počasnim arijevcima’.

Piznaje Ivanji da je u govoru prećutao da je nemački general Franc Beme nešto pre planirane “krvave bajke” ponudio Nediću da privremeno da ostavku dok se budu primenjivale “oštre mere”, a da je to Nedić odbio, da je nedelju dana posle masakra u Kragujevcu kapetan nemačke vojno-obaveštajne službe Matl primio usred okupiranog Beograda dva zvanična izaslanika Draže Mihailovića, koji su nudili saradnju četnika u borbi protiv komunista, a Draža Mihailović je vrlo dobro znao za streljanja u Kragujevcu, jer je o tome izvestio kraljevsku vladu u Londonu.

“Ne pozivam se ni na kakvu ‘komunističku propagandu’. Nemački arhivi su sačuvani. Izveštaji vojnih komandanata, visokih esesovskih oficira, Gestapo-a i vojne obaveštajne službe Abver su pristupačni, često objavljivani...”

Ivanji, kao i dr Prpa postavljaju suštinsko pitanje: da li su se neki srpski istoričari uopšte upoznali sa bitnim dokumentima o predmetu o kome govore?

poentira u razgovoru za Slobodnu Evropu/Radio Liberty, da su u noći između 22. i 23. juna 1941. godine, dakle dve nedelje pre bilo kakvog ustanka, Gestapo i specijalna policija pohapsili oko 700 ljudi u Srbiji, uglavnom komunisti i njihovih simpatizera.

Oružane snage pod ingerencijom Nedićeve vlade saučestvovala su, pre svega u genocidu nad Jevrejima, kaže Radanović: takođe pomažu u hapšenju i genocidu i nad Romima... u Čačku, Užicu, i naročito južnoj Srbiji bilo je masovnih streljanja... Pripadnici jugoslovenske vojske u otadžbini Draže Mihailovića pobili su u Pribojskom srezu nekoliko hiljada ljudi. Objavljen je spisak od 2300 Bošnjaka koje su četnici pobili za pet dana, od 5. do 10. februara 1943. godine. Dve trećine su bili žene i deca... Nedić je do kraja, sve do oktobra 1944, ostao veran Nemcima.

Kako se može tražiti rehabilitacija kvislinga koji je masovno okrvavio ruke?

Istoričarka Branka Prpa kaže da je Nedićeva vlast tipična kvislinška vlast: ona servisira nemačke okupatore u svemu: Četvrto odeljenje specijalne policije pravi spiskove Jevreja, komunisti, simpatizera, ono servisira okupacionu vlast, identifikujući preciznim „knjigovodstvom smrti“ sve koje treba likvidirati. Zbog obima posla Nedićeva uprava organizuje specijalno, tzv. Jevrejsko odeljenje, a kasnije i Odeljenje za Jevreje i Cigane. Grad Beograd je u celom ovom okupacionom sistemu veoma stradao. Imao je ne samo velike žrtve zbog vojnih akcija kao što je bombardovanje koje je išlo serijski sa obe strane, pa do ljudskih žrtva od okupacionog režima za koji mora da se kaže da je bio jedan od najtežih okupacionih režima u Evropi. Sam Beograd imao je na svojoj teritoriji četiri logora. Nijedan prestonički grad u Evropi nije imao na svojoj teritoriji koncentracioni logor.

Banjica je direktno pod Nedićevom upravom, Sajmište je pod nemačkom upravom, ali logoraši, najpre Jevreji, a onda Srbi i svi drugi, nisu bili likvidirani na toj obali Save. Likvidacije se obavljaju u Jajincima. Jevreji, žene, deca i starci se prevoze kroz Beograd kamionima-dušegupkama, pa onda ih podno Āvale, sahranjuju u masovnim grobnicama.

Neobični kamionet bez prozora (dušegupka), svakodnevno, po ustaljenoj satnici, redovno prolazi baš pored Nedićeve kuće na famoznom placu Slavija.

Preživeli logoraši Sajmišta se sećaju da su gledali Beograđane kako se šetaju Kalemegdanom, a šetači su videli, dole, preko Save logor...Treba čitati ispovesti malobrojnih koji su preživeli: Ani Lebl, Reli Ālfandari Pardo, ali i sjajnog Davida Ālbaharija („Gec i Majer“).

Zahtev za rehabilitaciju Milana Nedića

Nacistička operacija koja se zove "konačno rešenje jevrejskog pitanja" na teritoriji Beograda, i na teritoriji Srbije izvedena je zastrašujom efikasnošću: holokaust je izvršen sa tragičnim procentom: od oko 12.000 Jevreja, preživelo 1500 i to iz mešanih brakova. Blizu 9000 beogradskih Jevreja likvidirano je u prvoj godini rata. Nemačka komanda u Srbiji je ponosito izašla pred firera sa obznanom da je Beograd prvi *Judenrein* (bez Jevreja) grad u Evropi!

PATOLOGIJA JEDNOG VREMENA

„Društvena patologija dostiže vrhunac, šta sve nismo čuli o fašizmu i antifašizmu. Kakve sve bedastoće, gluposti i sumanutosti nisu izrečene od raznih političkih i istoričarskih „autoriteta“, sve je zaleglo da nam objasni da fašizam nije bio ono što je bio, antifašizam još manje, partizani najmanje...“ napisala je na stranicama „Peščanika“, nedavno preminula profesorka Olivera Milosavljević, istoričarka koja je možda najgalsnije ustala protiv istorijskog revizionizma.

U Srbiji su istoriju počeli da pišu sudovi. Uzalud sudija tvrdi da je osporio samo pravni deo procesa Draži Mihailoviću, a ne njegova ratna zlodela. Medijski je to bila „rehabilitacija Draže Mihailovića“. Oliver Antić, savetnik predsednika republike i član Krunskog saveta (!?), profesor Pravnog fakulteta presudu je dočekaao pljeskom i trijumfalnim kezom. Nagrađen je ambadorskim mestom u Lisabonu. Patologiji jednog vremena kao da nema kraja.

Da li je u pravu optimistička poruka Olivera Milosavljević, „da sve ovo što se danas događa u Srbiji za istoriju (onu prošlu) nema nikakvog značaja. Sudije i poslanici u Skupštini neće pisati istoriju. Oni doduše, svojim odlukama „pišu“ sopstevnu istoriju... njihov besprizorni napor ući će, jednog dana, u neke druge udžbenike kao primer patologije jednog vremena koje je pretendovalo da se zove „demokratskim“, koje je relativizovalo sve, pa i fašizam, koje je bilo spremno na svaku nepodopštinu, samo da se dnevno okoristi, koje se udvaralo najnižim instinktima, koje je primilo laž za istinu, koje je sudom pretilo antifašistima u ime odbrane kvislinštva.“

Olivera poručuje da će jednog dana, za 50 godina, opet pobediti partizani, čija će borba protiv fašizma, posle svih iskušenja kroz koja će proći Evropa, izgledati mnogo lepše nego što su i sami borci protiv fašizma pokušavali da je predstave.

Nadajmo se da je istoričarka Olivera Milosavljević u pravu.

NEZDRAVI TEMELJI ZA POMIRENJE

PIŠE: SNEŽANA ČONGRADIN

Podsećati na ratno huškačku prošlost aktuelnih predstavnika vlasti u Srbiji – Tomislava Nikolića, Aleksandra Vučića i Ivice Dačića je ocenjeno, sa više nivoa, kao neprihvatljivo, s obzirom na njihov sadašnji angažman u procesu normalizacije odnosa Kosova i Srbije, odnosno Briselskog dijaloga, koji je u toku. Međutim, potreba za ukazivanjem na političko delovanje zvaničnika s državnog vrha tokom devedesetih godina, proizilazi upravo iz sagledavanja načina na koji se oni nose sa kosovskim problemom i metodama kojima se služe u tom procesu. Suština problema nalazi se u činjenici da Socijalistička partija Srbije (SPS) i Srpska radikalna stranka (SRS) nisu prošle lustraciju nakon 5. oktobra 2000. godine. U prvim godinama to možda i nije bilo moguće, jer je tadašnji premijer Zoran Đinđić bio suočen sa ostacima propalog režima u svakoj pori sistema, o čemu imamo jasna saznanja. Nakon njegovog ubistva, na vlast dolaze Demokratska stranka (DS) i Demokratska stranka Srbije (DSS) sa političkom sličnom Miloševićoj, ali prilagođenoj činjenici da više nije bilo moguće oružanim putem reagovati ili proizvoditi probleme na Kosovu.

To je stvorilo je uslove za nastavak negovanja rasizma prema Albancima, kao društveno prihvatljivog obrasca, te stvaranja iluzije o tome da se dogodila "svetska nepravda" i da je Kosovo otežano Srbiji bez razloga i njene odgovornosti. Nastala politička klima svakako je pogodovala nosiocima politike prema Kosovu tokom devedesetih, jer umesto da budu prokazani kao odgovorni za konačni rasplet i ishod u vezi sa kosovskom nezavisnošću, ili bar načinom na koji se do toga došlo, oni su u društvu pozicionirani kao prvoborci u suprostavljanju svetskim silama i nepravdama usmerenih prema građanima Srbije. Ta pozicija žrtve sa elementima rasizma prema "neprijatelju" koji uživa podršku zapadnih zemalja, za razliku od "nas", ustanovljena je u prethodnim godinama i vrlo pažljivo razvijana, uz mogućnost mobilizacije određenih društvenih grupa u svakom trenutku potrebe izazivanja krize u sopstvenoj državi, kako

bi se određeni koncept suprotan javnom, a u interesu nosilaca vlasti, održao.

Tako je postalo moguće da se proces normalizacije odnosa dve države odvija u atmosferi netrpeljivosti i mržnje prema Albancima, koja izbijaja na površinu i svaki čas u svom punom intezitetu razara čak i potenciju za uspostavljanje odgovarajuće društvene klime za postizanje krajnjeg cilja. Nezdravi temelji za pomirenje dva naroda, zasnovani na propagiranju neistina i svaljivanju odgovornosti na građane Srbije, koji su i sami žrtve ratnohuškačke propagande, sve vreme se brižljivo grade, jer bi u protivnom, elementarna logika bi konačno isplivala na površinu i dovela u pitanje istinitost onoga što nosioci vlasti u Srbiji unazad 15 godina ispostavljaju kao istinu.

Samo tokom poslednje dve godine, koliko, paradoksalno, traje proces normalizacije odnosa između dve države, nebrojeno puta, gotovo svi mediji, izuzev nekoliko, na naslovnim stranama i u udarnim terminima, propagirali su krajnje rasistički odnos prema Albancima. Takođe, gotovo da u javnom govoru predstavnika vlasti ne postoji primer nerasističkog odnosa prema Albancima. Kod nekih u jače, kod drugih u slabije izraženoj formi. O Albancima se govori kao o provokatorima, nesposobnim da izgrade sopstvenu državu, onima koji nemaju osnovnu kulturu življenja, vekovnim i nepromenljivim neprijateljima Srba, onima koji žele da osvoje još pola Srbije, koji se neće zaustaviti na nezavisnom Kosovu, koji se "množe", kojima je

suština života, kulture i obrazovanja širenja na tuđe teritorije, i tako redom.

U takvom odnosu prednjače institucije predsednika Srbije, Ministarstva spoljnih poslova, Kancelarije za Kosovo i Metohiju, Odbora za Kosovo u Skupštini Srbije, Srpska pravoslavna crkva, Srpska akademija nauka i umetnosti... zapravo sve ključne poluge sistema koje imaju dodirnih tačaka sa rešavanjem kosovskog problema. Čak je i poziv predsednika SANU, Vladimira Kostića na priznanje kosovske nezavisnosti, bio u tonu odgovarajućem opisanom stanju, iako je ražestio mnoge nosioce kosovskog mita, a predstavnike takozvane druge Srbije naveo da stanu u njegovu odbranu. Taj poziv nije nosio u sebi priznanje odgovornosti zbog ovakvog raspleta događaja, već neminovnost koju Srbija više u stanju više ne može izbeći. Možda najproblematičniji stav predsednika SANU koji zapravo i daje jasan uvid u sadržaj mišljenja i odnosa prema "teritorijalnim problemima" države Srbije, a koji nije ni stigao na red da bude posebno sagledan - odnosi se na njegov poziv državnom vrhu da se posveti Srbima u Republici Srpskoj i jačem povezivanju sa tim delom Bosne i Hercegovine.

S druge strane, za razliku od navedenih institucija, pozicija premijera Srbije je nešto blaža i nije često u skladu s ustanovljenim okvirima. Međutim, on neretko, ako ne stoji po strani i ne osuđuje karakteristični javni govor drugih predstavnika vlasti, otvoreno nastupa prema Albancima kao neprijatnoj

činjenici kojoj se Srbi moraju prilagoditi.

U kontekstu "odbrane Kosova", veliku ulogu igra i zavisnički odnos Srbije prema Rusiji. Naime, Rusija očekuje od Srbije upravo ovakav odnos, ako ne i još gori, kako bi se pozicionirala zajedno sa Srbijom u regionu nasuprot Evropskoj uniji, odnosno NATO. Normalizacija prilika, uspostavljanje dobro-susedskih odnosa sa državama koje su u NATO, EU, ili bar na putu punopravnog članstva, Rusiji, to se pokazalo očiglednim u dugom nizu prilika u prošlosti, ne odgovora zbog njenih geopolitičkih interesa. Tako se često, iako bez jasnih dokaza, ali sasvim prepoznatljivo, vidi da pojedini predstavnici vlasti istupaju kao zastupnici ruskih, a ne interesa sopstvenih građana. Pretnje koje Ruska Federacija upućuje susednoj Crnoj Gori i spremnost da se izazove kriza u državi ozbiljnijih razmera zbog poziva za članstvo u NATO, samo ukazuje na to šta bi se moglo dogoditi u Srbiji, ukoliko bi se ovde sličan put i samo nazreo.

U zaključku se neizostavno nameće ponovo ukazivanje na prošlost. Naime, da je Srbija lustrirala sve učesnike ratno-zločinacke politike, između ostalog, i prema Kosovu tokom devedesetih, te se jasno ogradila od tadašnjeg režima, možda bi imala kredibilitet da govori o tome, kako je eventualno narušen međunarodni poredak kosovskim osamostaljenjem, ako već za tim ima kakve potrebe. Umesto toga, sticajem nesretnijih okolnosti, Srbija se opredelila da vrati na vlast propagandiste Miloševićeve politike, poput Ivice Dačića, odnosno čak radikalnije verzije i samog Miloševića - Aleksandra Vučića i Tomislava Nikolića, i time ukinula svako pravo da govori o nekakvoj svetskoj nepravdi. To što se sada, 15 godina posle, direktni krivci i saučesnici u ratnoj propagandi prema Kosovu pozivaju na međunarodnu pravdu, predstavlja samo sramotu za građane. I ništa više.

RATNA DJECA I NJIHOVA VIZIJA BUDUĆNOSTI

PIŠE: IRENA ANTIĆ

Specijalno za Povelju iz Sarajeva

„Ovo možda nije pravičan mir, ali je pravičniji od nastavka rata“, izjavio je neposredno nakon parafiranja Dejtonskog mirovnog sporazuma tadašnji predsjedavajući Predsjedništva BiH Alija Izetbegović. Parafi predsjednika triju država, Slobodana Miloševića, Franje Tuđmana i Alije Izetbegovića, te međunarodnog posrednika Ričarda Holbruka na ovaj dokument zaustavili su tog 21. novembra 1995. godine patnju i krvoproliće u porušenoj i opustošenoj BiH, ali je mnogima već tada bilo jasno da iznuđeni, vještački mir, garantiran dokumentom postavljenog na diskriminirajućim odredbama, građanima neće ni izbliza omogućiti normalan život, mir, sigurnost i slobodu koji su im gotovo četiri godine ranije brutalno ukradeni. Ali, tenkovi su utihnu li, cijevi su se ohladile, prestali smo brojati mrtve, dobili smo struju, vodu, plin.... Ipak, granice i barijere uspostavljene mržnjom i oružjem, ucrtane u velikodržavne projekte i razne dokumente, još čvršće i jasnije bile su u glavama mnogih, rane su bile svjež e, kuće porušene, sela i gradovi spaljeni i napušteni....Trebalo je, nakon više od 100.000 mrtvih, više od milion i po protjeranih, izbjeglih i raseljenih, sa spoznajom da se oko 30.000 ljudi vode kao nestali, ni iz čega krenuti otpočetak. Dejtonski sporazum entitetima je ostavio velike ovlasti. Tako širok prostor generirao je u godinama njegovog sprovođenja jasne entitetske podjele, od kojih su korist i interes imale samo političke strukture. Tek prošlogodišnje poplave pokazale su koliko su te barijere vještačke i koliko bi ratom i poratnom neimaštinom potrošeni građani ove zemlje lakše mogli pronaći način da grade neko bolje sutra. Nepoštivanje Ustava, neprovođenje sudskih odluka, deklarativna obavezivanja na ispunjenje obaveza proisteklih iz brojnih međunarodnih konvencija čiji je potpisnik i BiH, vjerska i nacionalna diskriminacija, nespremnost na reforme, nadogradnju ili izmjenu Ustava, koji je zaustavio rat, ali svojim odredbama obavezivao na što hitnije promjene ili

nadogradnju, zanemarivanje potreba građana, besciljni politički pregovori, sve je to postdejtonsko, postgenocidno, tranzicijsko društvo u BiH dovelo u poziciju iz koje se, 20 godina nakon Dejtona, izlaz čak i ne nazire. Svih ovih godina Republika Srpska (RS) radi na destabilizaciji države i njenih institucija, posebno pravosudnih. Međunarodna zajednica drži se po strani i tek s vremena-na vrijeme dozira upozorenja o svom prisustvu, podsjećajući i samu sebe na obavezu nadgledanja provedbe Dejtonskog sporazuma i na ovlasti koje je dužna primijeniti u slučaju nepoštivanja istog. Svjedočili smo već uspjavanosti međunarodne zajednice sa njenim zakašnjelim reakcijama i nespremnosti da stradanja u BiH nazove pravim imenom, da na vrijeme reagira i zaustavi nasilje, a u poratnom periodu, da zaustavi namjere Republike Srpske da ostvarivanje ratom započetih ciljeva u miru dovrši drugim sredstvima; diskriminacijom, zastrašivanjem, i stalnim prijetnjama o referendumu za otcjepljenje RS, i izglasanje nepovjerenja državnom Sudu i Tužilaštvu.

Kontinuiranu uvredu i diskriminaciju za nesrpsko stanovništvo u manjem bh.entitetu predstavlja obilježavanje 9. januara kao Dana Republike Srpske i krsne slave. Krajem novembra Ustavni sud Bosne i Hercegovine proglasio je taj praznik neustavnim, ocijenivši kako se njime potiče neravnopravnost konstitutivnih naroda koji žive u tom entitetu. Nije dugo trebalo čekati na reakcije iz Republike Srpske. Jednoglasno, i vladajuća struktura i opozicija zauzeli su stav da je riječ o političkoj, a ne pravnoj odluci, koju taj entitet ne prihvata i neće poštovati. Predsjednik RS Milorad Dodik sazvao je hitan sastanak svih predstavnika političkih stranaka iz entiteta, te njegove predstavnika u državnim institucijama. Dogovoreno je da se zahtijeva da se u državnom parlamentu što prije usvoji novi zakon o Ustavom sudu BiH, a ukoliko se to ne dogodi u roku od 120 dana razmotrit će se dalje učesće srpskih predstavnika u bh.

institucijama i organizacija referendumu u RS, na kojem bi se građani izjasnili da li podržavaju da 9. januar i dalje bude Dan RS.

Odlučujući po podnesku člana Predsjedništva BiH Bakira Izetbegovića, Ustavni sud je konstatirao kako entitetski zakon nije u skladu s ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije. Sud je također utvrdio da Zakon o praznicima RS nije u skladu s protokolom Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Treba li podsjećati da se 9. januar obilježava kao dan manjeg bh. entiteta u znak sjećanja na odluku koju je 1992. donio dio zastupnika srpske nacionalnosti u skupštini tadašnje Socijalističke republike BiH, proglašavajući uspostavu "republike srpskog naroda u BiH". Ta je odluka predstavljala pokušaj protuustavne secesije dijela teritorija BiH kao dio plana da se spriječi proglašenje samostalnosti BiH, odnosno njeno otcjepljenje od tadašnje SFRJ. Odluka iz 1992. bila je uvod u rat i kampanju masovnog progona nesrpskog stanovništva sa teritorija BiH gdje su vlast, nasilno preuzele političke, civilne, vojne i policijske strukture samoproglašene srpske republike, predvođene Srpskom demokratskom strankom (SDS), na čijem čelu je bio Radovan Karadžić, haški optuženik za genocid i druge teške zločine. Odlukom Ustavnog suda BiH, Narodna skupština

Republike Srpske sad je dobila rok od šest mjeseci da usuglasi zakon o praznicima Republike Srpske sa Ustavom Bosne i Hercegovine. Upravo ova odluka Ustavnog suda i stav zvaničnika Republike Srpske bili su prilika i signal za jasno opredjeljenje međunarodne zajednice da zaustavi samovolju i dalju radikalizaciju prilika u zemlji. Bio je to jasan signal visokom predstavniku da se pozove na bonske ovlasti i da institucija visokog predstavnika (OHR) ne bude više samo odašiljač deklarativnih zalaganja za početak rješavanja nikad težeg stanja u BiH. Visoki predstavnik, prema odredbama Aneksa 10. Dejtonskog sporazuma trebao je biti adresa na kojoj će se, s obzirom na nepostojanje političkog dogovora niti konsenzusa, naći rješenje za usvajanje i provedbe državnih zakona kojima se zabranjuju i kažnjavaju poricanja genocida, govor mržnje, diskriminacija. Visoki predstavnik ima pravo i obavezu štiti Dejtonski sporazum njegovom potpunom provedbom ili dogradnjom.

U tom smislu, međunarodna zajednica prokockala je i previše vremena i prilika u BiH. Za Bošnjake i Hrvate protjerane sa teritorija današnje RS 9. januar je tek bolan podsjetnik na brutalne zločine i progone čije su bili žrtve. Tokom protekle dvije decenije trebalo je makar pokušati naći način, kako zaliječiti rane i napraviti prostor gde će se moći razgovarati o prošlosti i odgovornosti, bez relativizacije. To se nije dogodilo, nije se željelo, i nije bilo potencijala. Iako su u međuvremenu i domaći i međunarodni sudovi utvrdili da je u BiH izvršen genocid, pomaka u procesu suočavanja sa prošlošću gotovo da nema. Kada se govori o Dejtonu 20 godina nakon njegovog potpisivanja, jedan od njegovih najznačajnijih dijelova - Aneks 7 - povratak izbjeglih nije realiziran. Dio protjeranih i izbjeglih, u svoje domove, u mjesta gdje su preživjeli zločine i izgubili svoje najdraže, vratio se jer je morao, jer nije imao kud, dio zato što je želio, u inat prošlosti i pokušajima zastrašivanja.

Kuće su uglavnom, obnovljene, život, za dvije pune decenije, nažalost, nije. Održivi povratak uglavnom nije uspio. U mjesta gdje su izvršeni masovni zločini, poput Srebrenice i Prijedora, sigurno se, na posljednjem putovanju, vraćaju ubijeni: kad budu pronađeni u nekoj od masovnih grobnica, koje i 20 godina nakon rata krije bosanska zemlja. Da ih isprate dođu i njihovi preživjeli članovi porodica. I tako samo u danima ukopa žrtava i obilježavnja godišnjica stradanja, nekad pitoma, lijepa bosanska mjesta u Krajini i Podrinju ugoste one koji su odatle protjerani puškom, a spriječeni da se vrate nemarom, nebrigom i nezainteresovanošću nadležnih ljudi u ovoj zemlji. Povratnicima u RS često su, reći će, jednako daleko i Sarajevo i Banja Luka.

I zato svaka povratnička priča nosi teret vrijeđanja i pažnje. Vratiti se na svoje, znači biti spreman na borbu s vjetrenjačama, na uvrede i poniženja, na diskriminaciju ili zastrašivanja. Šutnja o prošlosti i poricanje zločina guše svaku nadu da će u povratničkim mjestima povjerenje dati šansu budućnosti. Nije zato iznenađujuće, da su godina unazad uz kuće pune sjenki ubijenih sinova, u kojima se začuju tek tihi majčini koraci, živjele ubice više od 30 civila-žena i djece na njihovim kućnim pragovima u prijedorskom selu Zecovi. Njih 13, sve ove godine ćutalo je i dalje ćuti o mjestu gdje su ukopani njihovi posmrtni ostaci. To ih, nažalost, nije spriječilo da bez trunke srama i kajanja svaki put kad ih sretnu, idući seoskim putem, porodicama žrtava kažu „dobro jutro“!

BiH i njeni entiteti 20 godina nakon Dejtona ne poštuju ni svoje obaveze prema preživjelim žrtvama-zatočenicima 657 logora. Zakon o pravima žrtava torture, koji bi riješio konačni popis logoraša, memorijalizaciju i reparacije, nikada nije usvojen. Zbog toga se hiljade bivših logoraša odlučilo na tužbe protiv entiteta na čijoj teritoriji je bio logor. Iako je prvobitno bila prihvaćena praksa Ustavnog suda BiH da ratni zločini, pa time ni tužbe za naknadu štete ne zastarijevaju, bez izmjene zakonske regulative, praksa je promijenjena: tužbe su većinom odbijene, a umjesto pozitivnih odgovora, logorašima su počele stizati odbijenice i nalozi za naknadu sudskih troškova i troškova pravobranilaštva. Ovakvo stanje produbljuje pravnu nesigurnost i bezakonje. Međunarodne konvencije, koje je potpisala BiH, koje su ugrađene u zakonska rješenja, i u Ustav BiH propisuju da su obaveza prema žrtvama torture za isplatu reparacija

trajne, i ne podliježu zastari. „Na sceni u RS je politika diskriminirajuća, površna, neodgovorna, rezultat ciljeva Memoranduma dva. Zakonom o unutarnjem dugu ograničavaju se prava bivšim logorašima koji su dobili spor u građanskoj parnici protiv tog entiteta da naplate potraživanja. Tako su obaveze za naplatu odštete proglašene javnim dugom, uz mogućnost njihovog isplaćivanja za 15-20 godina. Obrazloženje je da bi isplata naknada u ovom trenutku ugrozila budžet RS“. pojašnjava Mujo Hadžimerović predsjednik Kluba Bošnjaka u Vijeću naroda RS. Suljo Topčić u logorima Sušica i Batković proveo je 14 mjeseci. Tužio je RS. Umjesto naknade, Suljina tužba je odbijena, a on je obavezan na izmirenje sudskih troškova i troškova pravobranilaštva. „To mi dođe kao nagrada od RS za patnje koje sam pretrpio“, kaže Suljo. Njegov dug prema RS je 2.600 maraka. Već tri mjeseca dobija samo pola plate, jer mu se druga polovina odbija za izmirenje troškova. „Žalosno, evo, nad nama vrše zločin i dalje, samo drugim sredstvima“, kaže Suljo. Hasan Čeliković, također, bio je zatočenik logora Batković. Povratnik je u Janju. Nakon svih tortura tužio je RS. I njegova tužba je odbijena, stigao je nalog za izmirenje troškova suda i pravobranilaštva. Otac je dvoje djece. Supruga i on su nezaposleni. Sudska policija početkom novembra došla je da plijeni njegovu imovinu. „Požar“ je ugašen, ali samo privremeno. Izvršenje su svojim tijelima spriječili Hasanovi sapatnici, također, bivši logoraši. „Bivši sam logoraš bio u Batkoviću. Sad sam u vlastitoj kući. S tim što nemam prava da se branim. Ni onda ni sad. Što sam imao, davno mi je uzeto, a nakon rata nisam puno ni stekao. Nije bilo dovoljno torture 17 mjeseci u logoru. Sad me ponovo terorizuju u vlastitoj kući. Izgubio sam svaki moral života i koncept dostojanstvenog čovjeka. Šta da vam kažem. Potražuju od mene 1500 maraka plus zatezne kamate. Nakon što sam im robovo, sad treba i da im platim. Da li je to za ljudsku pamet“. Za razliku od Sulje i Hasana, Sabrija Delić iz Brčkog dobio je sudski spor protiv RS za naknade štete zbog tortura pretrpljenih u logorima Luka i Batković, gdje je proveo sedam mjeseci. Prvostepeno, drugostepeno i revizijom tužbenih zahtjeva, potvrđeno je da mu na ime pretrpljenih tortura RS mora isplatiti 33.800 maraka. Međutim, umjesto isplate naknade, na Sabrijinu adresu stiglo je obavještenje od nadležnih institucija entiteta da mu naknada ne može biti isplaćena, jer je pokrenuta revizija

sudskog spora. "Da li ću doživjeti, da li neću, ne znam, mislim da neću...ovo je revizija revizije. Jasno je da rade sve kako bi izbjegli svoje obaveze prema nama", kaže Delić. I ovo je jedan od institucionalnih pokušaja izbjegavanja odgovornosti i sprečavanja suočavanja sa ne tako davnom prošlosti u entitetu uspostavljenom na etničkom čišćenju i genocidu.

Poricanje zločina i odgovornosti doprinosi podjele društva i ponižavanju jedne nacije. Politika poricanja genocida, podjele i destabilizacije, retorika u RS i česta uznemiravanja povratnika u Podrinju, pod izlikom potrage za potencijalnim teroristima i njihovim saradnicima, predstavlja prijetnju Dejtonskom sporazumu i sigurnosti BiH. Od uspostavljanja kakvog-takvog mira u BiH prošlo je 20 godina. Stasale su nove generacije. Ratna djeca već su studenti sa nekom vizijom drugačije budućnosti, koju većina vidi van ove zemlje. Kud god da odu, težak teret nerazmršene prošlosti koju nisu živjeli još dugo će osjećati. Mnogi od njih odrasli su i školovali se daleko od rodnog kraja i mjesta otkud su protjerani njihovi roditelji. Malo njih nalazi smisao u tome da svoju budućnost planira i život posveti tim krajevima. Među tim rijetkim pronašli smo 20-godišnjicu Belmu Malagić. „Rođena sam 15. jula. Samo četiri dana nakon pada Srebrenice. Zbog ta četiri dana na mom rodnom listu piše da sam rođena u Tuzli. Sada sam student Medicinskog fakulteta. Osnovnu školu i gimnaziju završila sam u Lukavcu kod Tuzle kao učenik generacije. Tu i danas živim sa majkom, u naselju Mosorovac. Za sve te godine selidbe sa jednog mjesta na drugo osjećala sam se kao stranac. Osjećala sam se kao da kradem nečiju zemlju, nečiji grad... Nikako nisam mogla tu biti sretna, slaviti život, radovati se, dok su se moji rođaci i komšiluk vraćali u Podrinje, u Srebrenicu, Bratunac, i Glogovu, odakle je naše porijeklo, i oplakivali zapaljene i srušene kuće. Zato sam knjigom pokušala da pronađem sebe, da pronađem svoje korijene. Mislim da sam

uspjela, i ja sam zapravo odlučila da moj zavičaj bude Glogova“.

Belma je rođena u vrijeme najvećeg zločina, zločina genocida, izvršenog nad Bošnjacima tada zaštićene enklave UN, Srebrenice. Njena majka, sa hiljadama drugih civila, žena, djece i staraca, koji su kamionima i autobusima deportovani iz Potočara, uspjela je prije poroda stići do Tuzle. Otac Hariz u koloni smrti, kao i hiljade dječaka, mladića i muškaraca, krenuo je šumom. Nikad nije stigao do slobodne teritorije. Nikad nije vidio svoju djevojčicu, čuo njen plač niti smijeh, zagrlio je... U trenucima kada je Belma stigla na ovaj svijet, i plačem tek rođenog djeteta vratila nadu i vjeru u život svojoj majci, na masovnim stratištima u Orahovcu i na brani u Petkovcima, (opština Zvornik), rafali su gasili hiljade nevinih života zarobljenih Bošnjaka. Belmin otac bio je među njima. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su godinama kasnije u masovnoj grobnici Snagovo. Godine odrastanja bez oca, slutnje o mukama u kojima je umirao, želja da sazna kako je kad neko živi u sretnoj porodici, divljenje prema majci koja joj je podredila cijeli svoj život, svaki njegov trenutak, želja da sazna, ko je bio On, njen otac, sve je to ispreplelo Belmina promišljanja o životu, iskušenju, boli i radosti. Stranice njene knjige „Moć sudbine“, objavljene u vrijeme obilježavanja 20-godišnjice genocida u Srebrenici, redovi isprepleteni dubokim emocijama, skromnošću i radoznalošću, olakšali su teret na duši ove hrabre 20-godišnjakinje, čiju prošlost, sadašnjost i budućnost čvrsto veže iskrena, čista ljubav djeteta prema majci, ocu kojeg nikada nije upoznala i Podrinju iz kojeg je protjerana i prije nego je bila rođena. „Mislili su da su ukrali seharu sjećanja, ali su zaoravili da živa srca nikada neće zaboraviti svoje kuće i livade, potočiće...“ kaže Belma, počinjući svoju priču: „Moj otac zvao se Haris Malagić. Rođen je 1971. godine. To je bio mladić; imao je samo 24 godine kada je ugašen njegov život. Ja sam rođena 15. jula, samo četiri dana nakon srebreničke tragedije. Ko zna, možda sam ja rođena u trenutku kada su mog oca ustrijelili u glavu...“ Pisanjem knjige Belma je, kaže, nesvjesno pronašla svoj put kako da se živi sa tugom; kako da nauči da živi bez svog oca, da teret skine sa duše, da ne nosi to u sebi. Tako je, kaže, pronašla sebe, svoj zavičaj, i upoznala svoga oca. „Nedostatak jednog roditelja ostavi veliku prazninu. Ja sam knjigom pokušala

popuniti tu prazninu. Ja sam korak po korak, rečenicom po rečenicom pokušala oslikati svoga oca. Ja sam mnogo željela znati sve o njemu. Ali, koga god bih upitala, majku, nenu, amidže, niko mi nije mogao reći onoliko koliko sam ja željela da znam. Njihove priče nikada nisu imale završetak. Završetak su bile suze. I onda sam ja imala samo jedan izbor, da napišem knjigu. U mojim mislima on je najbolji, najljepši, najdobrodušniji, najhrabriji, najosjećajniji....osjećam da sam otišla do savršenstva, a plašim se da čovjek nije savršen.... Ali, on je takav u mojim očima, i samo lijepe stvari sam ja pripisala njemu. I najljepše osobine. Jedna osobina više koju bih prepoznala ili otkrila, za mene je bila velika sreća. Bio mi je bliži. On je meni tako stran, a tako mi je blizak! O njemu želim toliko znati, a tako malo znam! A, on je moj otac! Zbog toga, jako bih voljela još mnogo znati o njemu, o tome kako je pričao... sve bih voljela više da znam! Neki su pričali da je bio tih, povučen, neki da je bio baš duhovit i pozitivan... Znam da nije volio crveno meso, baš kao i ja! Pričaju mi kako ličim na njega, da imamo iste ruke, da hodamo isto..." Selo Glogova kod Bratunca zapaljeno je 9. maja 1992. godine. Bošnjačko stanovništvo masovno je ubijano ili protjerano prema Srebrenici. Belmin otac sa svojom porodicom bio je među protjeranima. Njena majka, u to vrijeme srednjoškolka, živjela je u blizini Potočara. U Srebrenici su 1994. godine, sklopili brak. „Moji roditelji u braku su bili samo 13 mjeseci. U julu 1995, neko drugi je odlučio da je vrijeme za njihov rastanak. Tako je moja majka otišla prema životu, a otac ka smrti. A, mislili su da će život pun ljubavi nastaviti u Tuzli... Pričala mi je majka koliko su se radovali mom dolasku na svijet. Nikada nisu odlučili kako ću se zvati. A, kad sam se ja rodila, majka je pokušavala da se sjeti za koja je to imena on govorio da su lijepa. U očevoj porodici prije pada Srebrenice rodili su se blizanci - Sibela i Almin. Mama se prisjetila da je moj otac govorio kako su puno ljepša imena Belma i Belmin. Zbog toga sam ja Belma. Sretna sam što bar nešto imam od njega. Osim što mi je podario život, odabrao je i moje ime". Svjesna boli koju nosi njena majka i sa željom da spriječi majčine suze, Belma je, kaže, prestala pitati previše o ratu, stradanju i svom ocu. „Da ne bih povrijedila majku, nikada ne pričam o tome, ali često sanjarim, da je moj otac živ, vjerovatno bih sada imala brata, sestru, život bi možda bio i ljepši. Ali, moja majka ima toliko

ljubavi za mene, da sve ove godine uspeva da mi bude i otac i majka, i brat i sestra! Dok je još bila djevojčica, prisjeća se Belma, uvijek bi osjetila strah kada nekom u komšiluku dođu na vrata ljudi sa dokumentacijom kojom se potvrđuje da su pronašli njihove namilije u nekoj od grobnica, i da je taj neko zaista mrtav, da više nema nade. „Bojala sam se da će i nama tako jednom doći i reći da su pronašli mog oca, da je mrtav. Znam da se i mama plašila. Kad je Srebrenica pala, mama je imala 21 godinu. Malo više nego ja sada. A ja za sebe još ne mogu reći da sam odrasla. Znači, i ona je bila tada jako mlada, i mi smo, ustvari, zajedno odrastale i sazrijevale. Možda smo se zato skupa i nadale da će se on odnekud ipak pojaviti živ... Nikad nije došao. Identifikovan je u novembru 2008. godine. Na dan kada su istražitelji iz komisije za nestale zakucali i na naša vrata, potonule su sve moje nade. Iako mi je tad već bilo 13 godina, i dalje sam bila ono dijete koje je sanjario o tome da će se moj otac pojaviti na vratima, i reći, tu sam, bio sam zarobljen. Sada sam tu pored tebe... Umjesto toga, ugledala sam taj dan majku svu uplakanu i na stolu dvije fotografije. Na jednoj fotografiji bio je sastavljen kostur, a na drugoj očeva trenerka i upaljač. U tom trenutku sve mi je bilo jasno. Shvatila sam da nikad neće doći! U Potočarima je 11. jula 2009, ukopan moj otac. Nisam otišla na dženazu. Bila sam kukavica koja se plašila boli. Rekla sam majci da ne mogu ići i ona se nije ljutila. Nije se ni iznenadila. Željela je da prvi susret nas troje, kao porodice, ne bude rastanak. Previše bolan trenutak koji bi za neku od nas dvije možda značio kraj. Ostala sam kući sa tetkom i nenom. Ali, moj bol je bio isti. Ja sam iznova i iznova u svojoj glavi zamišljala prizore iz Potočara kojima ne prisustvujem. Kad je majka krenula, zagrlila me i obje smo ispustile onaj strašni krik koji nam je pritiskao duše. Sjedeći kući, kao da sam vidjela slike moje majke koja neutješno plače, tabut svog oca kojeg spuštaju u mezar... zatim pada preko njega prva lopata zemlje, pa druga, treća... i ne vidi se više zelena čoha kojom je tabut prekriven... Plakala sam i

razmišljala: 'šta li sada moja mama radi, treba li joj moj zagrljaj...'" Belma se prisjeća da je na mezar svoga oca otišla dan kasnije. Tek tada, kaže, shvatila je koliko je važno da je on ipak pronađen, i da više ne leži bačen u nekoj masovnoj grobnici, ili na dnu rijeke Drine. Shvatila je i koliko je kao dijete griješila, misleći da je možda bolje da nikad ne bude pronađen. „Sad znam gdje je i gdje mogu doći da budem s njim. Znam da je duša moga oca sad mirna. Uvijek fali. I uvijek će faliti. Ali, oni momenti koji su za mene bili najbitniji, za mene su bili i najteži, jer tu je najviše nedostajao; početak škole, proglašenje za učenika generacije, upis u srednju školu, matura, upis na fakultet i onda promocija moje knjige, na kojoj je jako zabolio pogled u praznu stolicu pored moje majke na kojoj je trebao da sjedi on! Na naslovnici moje knjige nalazi se jedina fotografija mog oca koju imamo majka i ja. Ponosna sam zbog toga, jer sam ga ovom knjigom nekako vratila u svoj život. Sad je tu, na mjestu koje i zaslužuje! Inače, svog oca sam samo vidjela na jednoj video-kaseiti, koju mi je za deseti rođendan poklonio mamin brat. Htjela sam da na snimku sama prepoznam svog oca. Bilo me strah, da li ću moći, a mislila sam, moraš to je tvoj otac. Nisam ga prepoznala! Mama mi ga je pokazala! Tada sam prvi put vidjela svoga oca. Vidjela sam kako hoda, čula kako priča, i ono što me najviše dirnulo bio je smijeh, zvonki smijeh..." U Potočarima su 11. jula dženaze, a njen rođendan, 15. jula i uvijek je okružen bolom. Zato se, kaže, ne može radovati taj dan. I čitav juli mjesec je bolan, nosi jednu veliku tugu sa sobom. I bez obzira kako lijepe stvari da se dese, ne možemo se radovati u julu, misli Belma: „Najtužniji su ipak bajramski ručci gdje se baš osjeti ta krnja porodica. Kad moja majka postavlja samo dva tanjura za svečani ručak. Osjeti se uvijek ta praznina i kod mene i kod nje. Potočari su za mene mjesto gdje se moja porodica ne zove krnja. Mjesto gdje smo zajedno ja, majka i otac. To je jedino mjesto gdje mi možemo biti zajedno. Ne možemo biti skupa na bajramskom ručku. Ali, postoji taj drugi dan Bajrama, Dan šehida, kad smo zajedno, kad mama i ja možemo otići njemu. U mom životu imaju dvije

ljubavi. Jedna - sreća, to je majka. Druga - bol, to je moj otac. Nijedno meni ne dozvoljava da progovorim mržnjom! Ni ta ljubav majke, topla i mila, ni duboka, tamna bol koju osjećam zbog mog oca ne dopuštaju mi da pričam sa mržnjom! Ja sam kroz život spoznala bol, ali mene je majka odgajala sa puno ljubavi, i ja nikada ne bih znala biti drugačija. Fali mi moj otac kojeg su mi tako grubo oteali, ali nikada ne bih mogla postati kao oni, jer tad ne bih bila ovo što jesam, ne bih bila čovjek, sa tom mržnjom, ja bih bila čudovište. Zato odrastam sa željom da zločinci budu kažnjeni. Smatram da mi koji smo gubili nismo ti koji možemo davati pravdu. Mi je možemo zahtijevati. Imaju ljudi i institucije zaduženi za to i oni tu obavezu moraju ispuniti! Previše boli, i zato ne mogu zaboraviti niti mogu oprostiti! Činila bih tako nepravdu prema mom ocu i cijeloj porodici. Možda će moći neke generacije koje će doći poslije moje". Belmina prva želja bila je da studira mašinstvo. Jedno jutro u kojem su je probudili krici njene majke, promijenio je sve: „Kad je otišla ljekaru, prognoze su bile strašne. To je bio petak i čekali smo rezultate do ponedjeljka. Nikada dani nisu sporije prolazili dok smo čekale. Na sreću. Rezultati nisu bili tako loši. Majka se izljuje, a ja sam odlučila da promijenim odluku i da upišem medicinu. Od straha da ne izgubim i majku, kad sam već izgubila oca, upisala sam medicinu da je što duže zadržim uz sebe“.

U godinama koje dolaze Belma sebe vidi kao uspješnu doktoricu i književnicu. Ne propušta da kaže da će Podrinje, Srebrenica, Bratunac i Glogova biti dio njene budućnosti. „I prošlost će biti dio moje budućnosti, i sve ono što se dogodilo 1995. To se ne smije nikada zaboraviti. O tome se uvijek mora pričati. Kada pogledamo bijele nišane i silna imena u Potočarima, neko bi rekao, brojevi samo, ali sve su to priče za sebe. Svako ime i prezime nosi jednu priču. Razmišljam, u mojoj knjizi satkano je ime moga oca Hariza Malagića, koliko bi bilo priča kad bi se svako ime i prezime satkalo u nekoj knjizi. Neko drugi je presudio, ne Bog, koji jedini daje i uzima život, neko je sebi dozvolio da odlučuje da se tuđi životi ugaše. Zašto? Mislim da, bez obzira koliki bio problem, može se uvijek naći drugo rješenje, a da to ne bude rat. Jer, ogromna je bol koju nosi rat. Treba pronaći neki drugi civiliziran način. Može se pričati o svemu, a ne sa puškama. Zlo koje se desilo u Podrinju i Srebrenici ne smije se zaboraviti, o tome se mora

pričati. Ništa nije vrijedno da se toliki životi ugase, da se pale kuće, da se krv prosipa kao voda! Nažalost, zbog boli starijih, koji bi mi mogli pričati, pa želim da ih poštedim, i zbog toga što u školi o tome nismo mogli učiti, ni ja ne znam dovoljno. Ne znam koliko bih željela znati. A voljela bih i ja prenijeti drugima. Ja znam o svojoj boli, o boli moje majke i moje porodice. Nekad se plašim da ne prestanemo pričati zbog tereta koji nosimo, a onda bi, bojim se, Potočari i juli 1995, mogli otići u zaborav! Kad sam odrasla, osjetila sam potrebu za pripadanjem rodnom kraju mojih predaka. Željela sam da vidim lipe koje je moj dedo sadio. Tad sam razumjela da su svi ti koji su u Glogovi i Bratuncu ubijeni, svojim životima željeli braniti našu zajedničku prošlost, tradiciju. Zato sam Glogovu vezala za sebe, zavoljela je, odlučila da ona bude moj zavičaj. Ja sam uspjela, a mnogi moji prijatelji još nisu. Na njihovim rodnim listovima možda piše Tuzla, ali ne mogu je prihvatiti kao svoj zavičaj. Isto tako, ne mogu da prihvate ni Bratunac, Srebrenicu, Vlasenicu, jer nisu tamo odrasli, ne školuju se tamo, a opet je njihovo. Kad sam ja knjigu objavila, mnogi su mi prilazili, razgovarali smo, potaknula sam ih da svoje živote posvete mjestima iz kojih su njihovi roditelji protjerani i da spoznaju koliko lijepog u sebi imaju ta danas uglavnom pusta mjesta. Samo od svojih korijena mi, ustvari, možemo ići naprijed. Moja generacija i ja nismo ni bili rođeni u godinama rata i genocida, ali su te godine dio naših života. Mi ćemo to uvijek nositi u sebi. Ja sam knjigom željela reći da sam dio Srebrenice i Bratunca. Uvijek ću pomagati Podrinje, i živjeti s njim i uz njega. Život mora ići dalje! Iako su i Srebrenica i druga mjesta simbol bola, ljudi moraju živjeti, moraju se nasmijati, poslušati muziku... ne mogu biti osuđeni samo na tugu“.

I baš zbog Belme i sličnih njoj, važno je mladima sa iskrenim namjerama i spremnošću da budu dio neke bolje priče o poratnim godinama BiH osigurati perspektivu u mjestima iz kojih su njihovi roditelji i drugi članovi porodice protjerani. Samo na taj način stvorit će se pretpostavke da počne neki bolji život u povratničkim mjestima. Sve do tad, nažalost, odlazak sa ovog na neki bolji, pravedniji svijet majki, kojima su tokom agresije i genocida ubijeni, ili u daleke zemlje protjerani i raseljeni sinovi, muževi, očevi, braća, značit će da se u još nekoj od povratničkih kuća, u kojima su brojale godine i dane svoje samoće, zauvijek ugasio svjetlo i vrata zatvorila posljednji put.

DOBBROTVOR GENOCIDNIH FORMACIJA

Apsurd je jeziv, kao i gotovo sve što se događalo u Tužilaštvu u Ustaničkoj, odlazi Vukčević u penziju kao heroj koji se, zarad pravde, suprotstavio samom šefu države. Zapravo, počeo je da ispituje svedoke koji su listom potvrdili nepočinstva jedinice načelnika Generalštaba, istrebljenje i iseljenje Albanaca, državni posao Srbije

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Nije kraj, ali je targični zaplet u toku: Vladimir Vukčević, srbijanski tužilac za zataškavanje ratnih zločina, veliki dobrotvor zlikovaca, odlazi u penziju, a na njegovo mesto neće doći, čaršija je već presudila, ni Bruno Vekarić, ni Milan Petrović, ni Mioljub Vitorović. Šta će sad, zlikovci, sami, prepušteni samo javnosti koja od njih pravi heroje, ali ne može da ih oslobodi gonjenja. Šta će bez njih i novog pensionera, čoveka blistave udbaške karijere, obeležene zataškavanjem slučaja "Grmeč", pogibije 11 radnika u sumanutom pokušaju državnog vrha da u fabrici itisona proizvodi kاپisla za mine, u vreme Slobodana Miloševića. Karijere, okončane pod Aleksandrom Vučićem, koji nam je nagevestio, ali nije ponovio priču o tome da je ubistvo srpskih mladića u kafu "Panda" u Peći delo Srba. Koji je obećavao, ali takođe nije ispunio, objavljivanje imena ubica Amerikanaca albanskog porekla braće Bitići, ali i za vakta predsednika Srbije Tomislava Nikolića, koji mu je (Vukčeviću) oštro zapretio, nežno gazeći Ustav Srbije, da pazi "šta to kopa po Srbiji". Krajnje ljudski, mislio je da Vukčević može da naleti na minu - u redu, nije to izgovorio - ali je samo tokom 2015, dva puta branio utemeljeno optuženog načelnika Generalštaba Ljubišu Dikovića optužbi da nije sprečio ratne zločine u zoni odgovornosti jedinice kojom je na Kosovu komandovao 1999, i da počinitelje nije ni pokušao da kazni. A 37. Motorizovana brigada kojom je komandovao Ljubiša Diković počinila je neke od najmonstruoznijih zločina srbijanskih snaga bezbednosti na Kosovu.

Za novog tužioca će, uvereni su pravosudni krugovi, biti izabran Dejan Terzić, sudija krivičar, u Apelacionom sudu u Novom Sadu, poznat po vođenju procesa za malverzacije u pančevačkoj Azotari. *Blic* je požurio da konstatuje kako Vukčević odlazi u penziju, "uz ocenu da je uspeo da digne ugled Tužilaštva". Zvuči više nego apsurdno, budući da je Vukčević jedini tužilac dosad, a da je Tužilaštvo pod njim postalo zaštitnik zločinaca i zataškavač zločina. Ocena o kojoj piše *Blic* (autor V.Z. Cvijić) nigde zvanično nije izgovorena, ni napisana.

Lažovski ego trip

Apsurd je jeziv, kao i gotovo sve što se događalo u Tužilaštvu u Ustaničkoj, odlazi Vukčević u penziju kao heroj koji se, zarad pravde, suprotstavio samom šefu države. Zapravo, počeo je da ispituje svedoke koji su listom potvrdili nepočinstva jedinice načelnika Generalštaba, istrebljenje i iseljenje Albanaca, državni posao Srbije. Kakav tragični obrt, Tomislav Nikolić nije mogao da se uzdrži, pa ponavlja vlastito primitivno poimanje demokratije: "Nije ovo prvi put da se obrušavaju na načelnika Generalštaba, možda imaju nekoga ko bi došao posle njega. Međutim, kao što ni dosad to nije imalo nikakvog efekta, neće imati ni sada. General Diković je častan oficir, bez mrlje u karijeri. Srbija to zna, Srbija to ceni, a onaj ko otvara predistražne radnje, ili ko se time bavi, valjda treba da sačeka ne samo da istraga ustanovi hoće li protiv bilo koga biti podignuta optužnica nego da sačeka i suđenje, da bi tvrdio da je neko počinio takav zločin, kao što je ratni", izgovorio je Nikolić.

Ne mari on za malo logike, odnosno za činjenicu da bi, ukoliko želimo da istraga nešto utvrdi, trebalo da počnemo od predistražnih radnji, on se bahati patriotskom konfuzijom, oduvek omiljenom disciplinom treniranja svemoći i poigravanja sa Ustavom i zakonima.

Navikli smo da nema ničeg iole dobrog u navodnim istragama za ratne zločine, ko misli da Vukčević istražuje zato što je to njegov posao, neka se seti svih zločinaca koji jesu bili i ostali posao Tužilaštva

za ratne zločine, a još uvek uživaju nezasluženu slobodu, mnogi čak i neispitani. U tom je kontekstu Vukčevićovo Tužilaštvo najveći dobrotvor zločinačke Srpske dobrovoljačke garde, genocidne državne formacije čiji pripadnici upadljivo nisu istraživani. Zapravo jeste, odgovarao je jedino poznati beogradski D. J. Max, Arkanov dobrovoljac koji, zabeležio je kamerom Ron Haviv u Bijeljini 1992, šutira u glavu mrtvu Tifu Šabanović. Osumnjičen je za posedovanje narkotika, nezvanično se može saznati da je kratko zadržan i oslobođen.

Evo, drastične promene, Bruno Vekarić nije ni konkurisao za šefa - svojedobno je cvileo ispred turbeta Borisa Tadića na Obilićevom vencu, sve nadajući se da će biti ministar pravde - a već smo videli kako nam se od njegovog lažovskog ego tripa raspadaju televizijski ekrani; fakat je imao rezultate, sa dva klika je svojedobno konstatovao da Diković nema veze sa ratnim zločinima. Pre toga je, u zverskom progonu Albanca Marka Kašnjetija, zaključio da njegova tobožnja žrtva ima ruke vezane žicom, iako se, na fotografiji koja je poslužila kao dokaz da je Kašnjeti maltretirao Srbe, ne vidi ni da su ruke zarobljenika vezane. Ne vidi se, ali dobro zvuči.

Koga davi srbodav

Vitorović je, pak, Miodjub u svojoj tužilačkoj istrazi pokazao predanost poslu, te je saznao kako su Amerikanci na Kosovu poklonili Albancima, navodnim pripadnicima Oslobođilačke vojske Kosova, "srbodav", moćno specijalno oružje za davljenje Srba. Među nama, reč je o običnoj sajli koju su im pozajmili, ali ovako zvuči još žešće. To je nešto kao "srbosek", o kojem je nadahnuto govorio nekadašnji komandant blokade Dunava Radomir Smiljanić.

U slučajevima koji su najviše obrukali državu i njeno pravosuđe, oslonio se Vukčević na zamenika Milana Petrovića, koji je trebalo da vukčevićevskoj pravdi privede bivšeg člana predsedništva BiH Ejupa Ganića i da na dugogodišnju robiju smesti Iliju Jurišića, optuženog u slučaju Tuzlanska kolona, jedinog

čoveka koji dolazi u drugu državu da mu se sudi zbog ratnog zločina. Nije Petrović mnogo vodio računa, osećao se svemoćno, u vestminsterskom (slučaj Ganić) i beogradskom sudu (Jurišić), lagao je bez zazora.

U Beogradu je profunkcionisalo pravosudno sadejstvo Tužilaštva i Suda, osuđujuća presuda Jurišiću doneta je samo na osnovu tvrdnje zamenika Petrovića da je postojao nekakav sporazum o povlačenju JNA iz kasarni u Bosni i Hercegovini. Tužilac lažov nije rekao kako zna za postojanje tog sporazuma, nije se čak ni pozvao na nekog ko je taj papir video, samo je zaključeno da je sporazum izgoreo tokom intervencije NATO, u jednoj vojnoj zgradi. Iako je, nakon sastanka vojnog vrha objavljeno da sporazum Adžić-Izetbegović nije potpisan.

Nije dokument zatražen od fantomskog drugog supotpisnika (uz generala Blagoja Adžića - ni njega, dok je bio živ Vukčević nije ispitivao - navodno ga je potpisao Alija Izetbegović, dakle, adresa bi bila Predsedništvo BiH, ali je i generalni sekretar UN Butros Gali saopštio da sporazuma nema). Konačno, niko ne kaže na koji bi način taj navodno krunski dokument bio od koristi, ako nije utvrđeno ko je prvi pucao. A, nije.

Prevarant Petrović i priključenja

"Proces je pokrenut i iskorišten u političke svrhe i kao takav ukazuje na zloupotrebu britanskog suda. Zaključio sam da nema valjane opravdanosti za vođenje procesa protiv dr Ganića", rekao je zgađeni vestminsterski sudija Timoti Vorkmen.

Bilo je jula 2011, debakl i svojevrsna blamaža Srbije u režiji Vukčevićevog tužilaštva, koje i dalje, kao i u slučaju generala Jove Divjaka, pokušava da dokaže očite medijske falsifikate iz slučaja Dobrovoljačka. Optužujući komandanta odbrane Sarajeva, personifikaciju otpora velikosrpskoj agresiji, za zločine protiv nemoćnih, zarobljenika, ranjenih i bolesnih.

Sušтина Vukčevićevog "rada" u dva šestogodišnja mandata bila je strogo dozirati optužnice, ne forsirati posao koji, ionako, ne može potpuno da se okonča, uživati visoke plate, hvaliti kolegijalnost i kooperativnost, posmatrati rat kao elementarnu nepogodu. Evo, najbolje ilustracije za beogradski pogled na procesuiranje ratnih zločinaca: "Reći će nam naša javnost: 'Hej, ljudi, pa, da li su samo Srbi činili ratne zločine'. " Ovu je formulu, tužilački ritam zločina, skovao Bruno Vekarić, komentarišući 2013.

činjenicu da je u prethodnoj godini podignuto najmanje optužnica od osnivanja Tužilaštva.

A zašto zaboraviti Dragoljuba Stankovića, čoveka koji je, u ime Tužilaštva, pokušavao da od svedoka srpskih zločina na Kosovu, pod teškom šikanom, napravi svedoke odbrane policijskih generala, odgovornih za bestijalno ubijanje, sekundarne i tercijarne masovne grobnice civila.

Iznad svih stajao je nedodirljivi šef Vladimir Vukčević. Lagao je o mrtvima, skrivao zlikovce, ugrožavajući nevine... tragične posledice njegove rabote nesagledive su. Nije, naravno, samo jedan Vukčević za sve to kriv; Srbija je bila, a i dalje se trudi da to ostane, kako je odavno napisao/potpisao Srđa Popović, banditski brlog, država u kojoj ratni zločinci brinu o poslovima bezbednosti, dok oni sa manje zarezna na kami, bukvalno, ginu, poput komandanta zloglasnih "Škorpiona" Slobodana Medića, odlazeći sa robije kolima na odsustvo zbog dobrog vladanja.

Taj nešto sprema

Odlazi sa posla čovek koji je televizijski servirao nekog poremećenog tipa koji je, navodno, izvadio Srbinu srce bez anestezije, bajonetom, ili krampom, svejedno, čikica što nam je, zajedno sa Vekarićem, pokazivao slikovnice i vinjete na kojima je, kakva izmišljotina, Momo Kapor predstavljao doktora Dabića, odnosno Radovana Karadžića, tužilac koji je "pomerao mozak" kolegi Seržu Bramercu, budući da su Mladić, Karadžić, Župljanin, Hadžić, evo, tu bili do maločas, još se džezve puše. Koji nije priveo pravdi nijednog Arkanovog koljača, a što bi ih i ispitivao, kad neće da hapsi. I nije isledivanjem uznemiravao obične koljače, zašto progoniti državne ubice i pljačkaše (drugih nije bilo). Lepo reče jedan krajnje desni posmatrač: "Ovome bi i Ajhman pobegao!". Ode u mirovinu obeležen lažnom slavom nedodirljivog. Kakav apsurd!

Nije Vukčević mogao da napravi ovakvu štetu bez znanja izvršne vlasti; imao je podršku svih postmiloševićevskih garnitura, željnih novog čitanja bliske istorije, prividnog prekida kontinuiteta sa zločinima, bez iskrenog, ili bar učtivog, pokazivanja željenja i pravičnog kažnjavanja krivaca.

Penzionisanje po sili zakona? Teško da to može da znači nameru države da promeni odnos prema bliskoj prošlosti. Ima više logike zapitati se šta je sledeće što namerava Vladimir Vukčević, nego kada će do takve, istinske promene doći u Srbiji.

GENERAL DIKOVIĆ - DEMOKRATSKI SUICID SRBIJE

Bezočna, bedna i gnusna je stotinama puta ponovljena laž o navodnim vojnim sudovima i o tome da se nešto unutar Vojske preduzelo protiv ratnih zločinaca, ubica žena i dece, silovatelja, pljačkaša. Na kakve su kazne osuđeni ti nepostojeći, izmišljeni "krivci" u svetom ratu za "svetu" junad, nove automobile, satelitske antene. Diković je - možda neko i u to veruje - "preduzimao mere" protiv zločinaca. Nikoga nije ni opomenuo, izuzev, eventualno, za neočišćenu obuču. On hoće da se izvuče, država Srbija neće da zatvara heroje iz svojih zlikovačkih državnih pohoda. Valjda neće moći

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Načelnik Generalštaba Vojske Srbije general Ljubiša Diković istinska je personifikacija srpskih agresorskih ratova devedesetih godina prošlog veka, pogotovo zločinačke invazije snaga bezbednosti na Kosovo, u kojoj je imao istaknutu ulogu, potvrđenu pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu, donedavno apsolutno neinteresantnu za domaće Tužilaštvo za ratne zločine. Diković, protiv koga se, navodno, vodi predistražni postupak zbog zločina 37. Motorizovane brigade kojom je komandovao na Kosovu, je sve što obeležava srpskog divjunaka iz brojnih zločina prema nemoćnima, odnosno mirnodopskog kontinuiteta sa nehumanim ruganjem civilizaciji: slobodan je čovek, odlikovan, napredovao je nakon zločina, bogat kao ratni zločinac (ne samo uspomenu), komandovao je zločincima - pripadnicima Vojske i policije, ali i kriminalcima osuđenim na tešku robiju. Uživa zaštitu predsednika države i srbijskog nacoškog i korumpiranog pravosuđa, živalj ovdašnji, nesuđeni građani, svojata ga i identifikuje se sa njim, prihvata na sebe njegovu krivicu stvaranja spržene zemlje od "svetog" srca Srbije, razvoženje leševa civila do primarnih i tercijernih masovnih zločina, u akciji prikrivanja kolektivnog naličja ljudskosti.

Diković je na čelu Vojske Srbije, podržava ga vrhovni komandant - Tomislav Nikolić, Srbija

napreduje na putu ka Evropskoj uniji, ali kao da neko "stavlja klipove u točkove"; poznata su pozitivna ostvarenja koja naglašavaju Evropska komisija, državni zvaničnici, premijer Aleksandar Vučić i ulizički raspomamljeni kabinet, i mediji, malo manje su poznate, progutaćemo, "uzgredne" opaske vezane za kosovske ubice i njihove potencijalne istražitelje i presuditelje. Nema ni govora o EU dok se ovako tuži i sudi: "Uprkos doslednim naporima institucija nadležnih za procesuiranje ratnih zločina, broj istraga protiv visokorangiranih pripadnika vojske i policije i dalje je mali, a sudovi nastavljaju da izriču blage kazne osuđenima za ratne zločine. Da bi se osigurao kvalitet suđenja, treba preduzeti mere koje će osigurati očuvanje obimnog iskustva koje je stečeno tokom procesuiranja kompleksnih predmeta", ističe se, između ostalog, u Izveštaju Evropske komisije.

MRTVI CIVILI I BATAJNIČKE GROBNICE

Fond za humanitarno pravo (FHP) objavio je još 2012, podatke dobijene od pouzdanih svedoka i iz dokumenata koji su dokaz da je prebacivanje posmrtnih ostataka ubijenih civila u dreničkim selima, kao "asanaciju bojišta" naređivao Ljubiša Diković. Ovaj je oficir glavni lik u dokumentima, odnosno dosijeima FHP "Diković", "Rudnica" i "Reka". U dosijeu "Reka", do detalja su opisani ratni zločini vojno-policijskih snaga Srbije nad nenaoružanim civilima, a kasnije je dokazano da su žrtve iz tog područja pokopane u masovne grobnice na policijskom poligonu "13. maj" u Batajnici i u masovnoj grobnici na lokalitetu "Rudnica".

Posmrtni ostaci nekih žrtava zločina počinjenih u selima Rezala, Staro Čitakovo, Donji Zabelj, u regionu Drenice, ukupno 53 kosovska Albanca starosti od 14 do 87 godina, pronađeni su u masovnoj grobnici Rudnica kod Raške, a nedvosmisleno je utvrđeno da su ih iz plitkih primarnih grobnica iskopali, prevezli i ponovo pokopali pripadnici Vojske Jugoslavije, 37. Motorizovane brigade, kojom je komandovao Ljubiša Diković.

Za Dikovića je, naravno, krivac onaj ko zločine otkriva, te je zatražio zaštitu od svojih, srbijanskog pravosuđa, pokrenuvši parnični postupak protiv Nataše Kandić, osnivačice Fonda, koja je potpisala dosijea. Nataša Kandić je tim povodom konstatovala kako je "ojačana javna sumnja koju Fond iznosi od 2012."

"Više nema prostora ni za parnični postupak, a ni za ostanak generala Dikovića na jednoj tako visokoj poziciji. Zapravo, on je neko ko ne sme da bude na javnoj funkciji i sada su se stvorili uslovi da svoju nevinost dokazuje pred tim sudom, a ne u parničnom postupku", rekla je Nataša Kandić.

Još 2012, iza Dikovića su stali Ministarstvo odbrane, ministar vojni Dragan Šutanovac, te bivši predsednik Srbije Boris Tadić.

Bivši se predsednik ograđivao se tako što je tvrdio da u vreme postavljenja Dikovića za načelnika Generalštaba, navodno, "nije bilo indicija" da je učesnik u bilo kakvom ratnom zločinu; sadašnji predsednik Nikolić upozorava da je Diković njegovo kumče, pa ga još jednom, ko zna čemu će valjati, odlikuje Ordenom belog orla sa mačevima prvog stepena. Reč je o ordenu koji se dodeljuje za naročite zasluge u izgradnji sistema odbrane, ili komandovanju i rukovođenju vojnim jedinicama.

Da je Dikovićeve 37. Motorizovana brigada (nju je prvi odlikovao Slobodan Milošević, nema veze, rutinska stvar) ubila još koje dete, bilo bi, valjda, i nekih dijamanata na "orlu".

UBICE POD KOMANDOM ANĐELA

U dokumentu "Operacija Reka" ističe se da je, pod Dikovićeve komandom, od maja 1998. godine, u 37. Motorizovanoj brigadi, više oficira Vojne bezbednosti, među kojima i potpukovnici Slobodan Stošić i Miodrag Đorđević, obučavalo i uvežbavalo grupe ubica, kriminalaca, čak i nekoliko desetina osuđenih ubica iz zatvora u Sremskoj Mitrovici. "Od jula 1998. odvodili su ih na Kosovo, kao dobrovoljce i pripadnike VJ. Mnoge od osuđenih ubica, po zahtevima vojnih i policijskih tajnih službi, sudovi u Srbiji su oslobodili ostatka zatvorskih kazni i pustili na slobodu. Potpukovnik Stošić im je davao uniforme, najubojnija oružja, hemijska i druga sredstva za tihe likvidacije, legitimacije i značke pripadnika Vojne bezbednosti", navodi se u dokumentu

Poslanik Momir Stojanović, predsednik parlamentarnog Odbora za kontrolu službi bezbednosti,

član vladajuće SNS, jedan je od ključnih realizatora Operacije "Reka" i nalazi se na poternici Interpola.

U poglavlju Relevantni zaključci iz presude u predmetu IT-05-87-T, Tužilac protiv Milutinovića i drugih, načelnik GŠ Vojske Srbije, kao svedok, priznaje da je u njegovoj zoni odgovornosti bilo ratnih zločina: "Diković je prihvatio da su, uprkos svim njegovim preduzetim merama, neki njegovi vojnici ipak počinili zločine u prvoj polovini aprila. Evidencija Prištinskog korpusa pokazuje da je od 10. do 15. aprila više lica iz Dikovićeve jedinice učestvovalo u ubijanju muškaraca kosovskih Albanaca na području Gornje Kline, nakon čega su se rešavali leševa bacajući ih u bunare. Evidencija takođe pokazuje da je jedan drugi čovek, dobrovoljac iz Dikovićeve jedinice, u selu Krasimirovac/Krasimirofo i njegovoj okolini, nedaleko od Čireza, ubio više muškaraca kosovskih Albanaca i odvodio žene iz izbegličkih kolona (iz Presude Tribunala u postupku, tužilac protiv Milutinovića i drugih)".

UBIJANJE I MALA PLJAČKA KOSOVA

Bezočna, bedna i gnusna je stotinama puta ponovljena laž o navodnim vojnim sudovima i o tome da se nešto unutar Vojske preduzelo protiv ratnih zločinaca, ubica žena i dece, silovatelja, pljačkaša. Na kakve su kazne osuđeni ti nepostojeći, izmišljeni "krivci" u etničkom čišćenju, "svetom" ratu za "svetu" junad, nove automobile, satelitske antene...

Poslanika koji brine o bezbednosti traži Interpol, načelnika Generalštaba Vojske istražuju u postupku za teške zločine protiv čovečnosti, punih 16 godina se ne saopštava ko je, hicima u potiljak, ubio braću Bitići, trojicu Amerikanaca albanskog porekla, u policijskom kampu. Pravosuđe je patriotsko do mere, da bi najradije zauvek prekinulo sve postupke protiv zločinaca. Kakvo breme, prtljag za samoubilačku budućnost. Većinski je odlučeno, gotovo pa demokratski suicid.

Diković je - možda neko i u to veruje - "preduzimao mere" protiv zločinaca. Nikog nije ni opomenuo, izuzev, eventualno, za neočišćenu obuču. On hoće da se izvuču, država Srbija neće da zatvara heroje iz svojih zlikovačkih državnih pohoda.

Valjda neće moći.

Pridošlica u političkoj areni

PIŠE: DAVOR GJENERO

Specijalno za Povelju iz Zagreba

Kad je nakon parlamentarnih izbora u Velikoj Britaniji 2010, izgledalo kao da je počela ozbiljna kriza tamošnjeg dvostranačja, jer, protivno političkim običajima, niti konzervativci niti laburisti nisu imali dovoljno mandata za formiranje vlade, lord Ešdaun (Ashdown) cinično je konstatirao: „Narod je govorio, ali mi ne znamo što je rekao“. Vjerojatno je ovo najbolji kratki opis i onoga što se dogodilo na parlamentarnim izborima 8. novembra 2015. u Hrvatskoj.

Hrvatski izborni sistem samo je formalno proporcionalni, ali stvara učinak kao da se primjenjuje neki oblik većinskoga izbornog sistema. Devijacija u pretvaranju glasova u mandate je golema, jer je zemlja podijeljena u deset izbornih jedinica, iz kojih se bira po 14 zastupnika, a za „pretvaranje glasova u mandate“ rabi se D'ontova (d'Hondtova) metoda, koja, primijenjena u malim izbornim jedinicama (a malima se smatraju sve one izborne jedinice iz kojih se bira manje od 15 zastupnika), čini golemu devijaciju u korist dviju najvećih lista. Dugotrajna primjena većinskog sistema, uči nas politička teorija, dovodi do dvostranačja. U homogenim i stabilnim društvima dvostranačje je garancija političke stabilnosti, ali i jačanja političkog centra. Naime, u onim društvima gdje se političke podjele ne poklapaju sa nacionalnima, socijalnima, vjerskim... dvostranačje vodi prema tome da se stranka lijevice i stranka desnice međusobno približavaju. Naime, glasači lijevice i desnice ionako su osuđeni glasovati za sebi najbližu stranku, a budući da su političke preferencije obično distribuirane tako da je najviše glasača u centru, i stranka lijevice i stranka desnice nastoje se što više približiti tom najvećem lovištu. Međutim, ako je društvo podijeljeno, ako se politički odabir podudara s nekom drugom društvenom podjelom, tada dvostranačje ne vodi jačanju političkog centra, nego se obje velike stranke radikaliziraju, a za sobom povlače i svoje birače.

Odlukom da na izborima, u političkoj areni koja je dvostranačka, ojačaju treću opciju, birači šalju

poruku nezadovoljstva stanjem u političkoj areni. Time uvijek raste postizborna neizvjesnost, i to je, komentirajući britanske izbore, Pedy Ešdaun (Peddy Ashdown) 2010, rekao. Ipak, britanski liberali sada jesu mala stranka, ali imaju povijesno zaleđe, nekoć su se smjenjivali s torijevcima na vlasti i sve dok interes radništva nije snažno ojačao, predstavljali su ključnu alternativu konzervativizmu. Međutim, na početku je bilo jasno da politička suradnja proeuropskoga liberala Nika Klega (Nick Clegg) s konzervativnim euroskeptikom Dejvidom Kameronom (David Cameron) neće biti jednostavna.

Hrvatska nema „povijesnu“ treću opciju, a stranke koje su neko vrijeme obavljale posao trećega političkog izbora uglavnom su zapravo nestale iz političke arene. HNS, HSLS ili HSS ne postoje više kao stranke u pravom smislu riječi, jer ne nastupaju samostalno na izborima, nego već dugo na izbore izlaze u predizbornim koalicijama sa „starijim partnerima“ o kojima ovise. Stanje u hrvatskoj političkoj areni dodatno je zakomplicirala činjenica da su vođe dviju velikih stranaka, SDP i HDZ, napravili sve da radikaliziraju političke odnose i zaoštre rascjep, koji je ionako postojao u društvu. U demokratskim sustavima pretpostavlja se da sve opcije, koje pripadaju „ustavnom luku“, mogu međusobno surađivati, ali u Hrvatskoj je suradnja dviju najvećih stranaka jednostavno nezamisliva. U takvim okolnostima, kad je narod progovorio, izrekao je nezadovoljstvo takvim oblikom dvostranačja. Za razliku od britanskih birača, hrvatski nisu imali na raspolaganju treću konsolidiranu opciju, kojoj bi mogli dati povjerenje na nacionalnoj razini, nego su se morali opredijeliti za pridošlice u političkoj areni. Na ovim je izborima prvi put nastupila „koalicija nezavisnih lista Most“, što ju je inicirao nezavisni

gradonačelnik Metkovića, malog grada u dolini Nere-tve, koji je oko sebe okupio nekolicinu nezavisnih gra-donačelnika, koji su promijenili stanje u svojim sredi-nama, i pojedinaca, u javnosti poznatih po zagovaranju društvenih reformi. Most nije skupina lijevo orijentira-nih političkih aktera, većina ih ima zaleđe u crkvenim laičkim organizacijama, ili socijalnim pokretima koji zagovaraju konzervativne društvene vrijednosti. Nji-hov ekonomski ekspert, pak, uvjereni je neokejnzija-nac, protivnik dosadašnje monetarne politike, kredita s valutnim klauzulama (ne samo u švicarskim franci-ma), a zagovornik „aktivne monetarne politike“, finan-ciranja države iz primarne emisije i upravljanja progra-miranom inflacijom.

Nakon izbora činilo se da nitko bez Mosta ne može stvoriti parlamentarnu većinu, a njegovo je vodstvo u postizborne pregovore ušlo sa zahtjevom za formiranjem koncentracijske vlade. U Njemač-koj bi, u situaciji u kakvoj se našla Hrvatska, politi-čari našli rješenje u „velikoj koaliciji“ socijaldemo-krata i demokršćana. SDP i HDZ, bez malih partne-ra koje su uvele u Sabor na svojim listama, imaju više od 90 glasova od 151. To bi mogla biti solid-na osnova za reformsku vladu, koju nitko u Saboru ne bi mogao blokirati, a koja bi lako mogla okupi-ti i ustavnu većinu. Koncept koncentracijske vlade, naravno, ne dolazi u obzir, jer takve se vlade for-miraju samo u ratnom stanju, kad se „suspendira-ju“ demokracija i parlamentarizam. Velike koalicije, međutim, nisu suspenzija demokracije, nego rješe-nje za krizne situacije, kad je provođenje društve-nih reformi nužno, a niti jedna strana političke are-ne nije spremna sama platiti cijenu tih reformi.

Upravo je takva hrvatska situacija. SDP je u kampanju ušla s tvrdnjama kako „Hrvatska raste“, iako je privredni rast zanemari-v, a svi ekonom-ski pokazatelji zastrašujući. Njena ponuda bila je kombinacija održavanja statusa quo, antieuropske retorike (recimo preciznije, antieuroinstitucionalizma) i ulaznje u nacionalističko lovište desnice. HDZ, s druge strane, nije imala hrabrosti progovori-ti o ekonomskim reformama, koje bi provodila kad bi došla na vlast, to jest da bi uspostavila čvrsto proračunsko ograničenje, smanjila budžetski defi-cit i javni dug, što Europska komisija zahtijeva od Hrvatske. Ostao joj je tek staromodni nacionalizam, što nije bilo dovoljno za izbornu pobjedu.

Kako se čini nakon izbora, dilema je samo hoće li Hrvatska na ponovljene izbore početkom iduće godine, ili će se sada „sklepati“ SDP koalicija, koja

bi mogla opstati na životu do prve ozbiljne krize, a najdulje do 2017. kad će se suočiti s dospijećem veli-ke rate međunarodnog duga.

Političke rasprave o formiranju koalicije u Hrvat-skoj su barem privremeno zasjenile ozbiljnu situ-aciju u kojoj se zemlja našla. Naime, bankrotira-la je politika premijera Milanovića prema izbjeglica-ma i migrantima i Hrvatska se našla u vrlo specifič-noj poziciji za zemlju članicu Unije. Europska se uni-ja šengenskim režimom uspostavila kao prostor na kome su unutarnje granice pretvorene u administra-tivne, a vanjska granica Unije čvrsto je definirana i strogo nadzirana. Hrvatska, doduše, nije članica šen-genskog režima, jer je tek nakon dvije godine član-stva u Uniji mogla aplicirati za članstvo, ali očito da je sada sve dalje od tog statusa.

Naime, s početkom migrantske krize hrvatska Vla-da prestala je provoditi schengenske i dublinske pro-cedure (koje se odnose na postupanje s ljudima koji u EU traže azilnu zaštitu). Izbjeglice i migrante koji su ulazili u Hrvatsku iz Srbije najprije je organizira-no transportirala na granicu s Mađarskom, a kad je izgrađen „zid“ na hrvatsko-mađarskoj granici, to je nastavila raditi prema Sloveniji. Sada nastaje žiča-na ograda i na ovoj granici, a zatvaraju se i putovi svakodnevnog prelaženja granice za ljude koji žive uzduž nje, na hrvatskoj ili slovenskoj strani, a u dru-goj državi imaju posjede. Hrvatska, tako, ima pro-pusne granice prema Srbiji i BiH, a tvrdo zatvorene prema Europskoj uniji, čime se našla u posve speci-fičnoj situaciji za članicu Unije.

Situacija, u kojoj će dulje vremena biti bez vla-de s političkim legitimitetom ili s vladom, koja bi uživala potporu skale od socijaldemokrata i libera-la, preko regionalista do desno radikalnog, zapravo fašističkog pokreta ratnog zločinca Branimira Gla-vaša, Hrvatsku dodatno marginalizira unutar EU, a činjenica da takva vlada neće imati snage provoditi reforme i uskladiti Hrvatsku s mastritskim kriteriji-ma o proračunskom deficitu i javnom dugu poseb-no će se nepovoljno odraziti na Hrvatsku, jer je ona već ionako u procedurama Europske komisije zbog prekomjernog deficita i javnog duga, te zbog preko-mjerne makroekonomske neravnoteže.

Već od kraja pristupnih pregovora EU s Hrvat-skom govorimo o društvenoj regresiji koja je zahvatila Hrvatsku. U toku Milanovićeva manda-ta ta se regresija osjećala, prije svega, u tretma-nu manjinskih zajednica, pa i nacionalnih manji-na. U zaoštrenom obliku ona se pokazala tijekom

predizborne kampanje. U kontekstu antieuroinstitucionalizma premijera Milanovića, Hrvatska je u septembru, kad je započela izbjeglička kriza u Hrvatskoj, blokirala granice prema Srbiji, ne mareći niti za obveze što ih ima prema zajedničkoj europskoj granici na osnovu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Srbijom, ali i prema srpskoj manjinskoj zajednici u Podunavlju, što ih je preuzela Erdutskim sporazumima. Iako se odmah nakon završetka pregovora s EU, na poticaj francusko-njemačke parlamentarne inicijative, Sabor obvezao da u pristupnom procesu Hrvatska neće blokirati svoje susjede u ambiciji da pristupe Europskoj uniji, premijer Milanović je javno zaprijetio da Hrvatska može, ako to želi, blokirati Srbiju na putu prema članstvu u Uniji.

Sve što se događalo u procesima destabilizacije Europe izbjegličkim valom, ali i prijetnjom terorizma, kao i relativno spor oporavak Unije od ekonomske krize, uvjetuju jačanje „zamora proširenjem“, ali i njeno raslojavanje. Hrvatska pritom izrazito loše prolazi, kao zemlja izvan šengenske zone (kao i Bugarska i Rumunjska), ali i kao zemlja koja ne poštuje zajednička unijina pravila. Tijekom izbjegličke krize pokušala je biti „muktaš“ (*free rider*) unutar Europske unije, svoju je javnu politiku zbrinjavanja migranata svela na njihov brzi transport preko hrvatskog teritorija. Iako je poruka iz „europskog središta“ bila da se od zemalja s periferije očekuje upravo suprotno, dakle, da usporavaju prolaz migranata svojim teritorijem, da ih zadržavaju i propuštaju preko granica u dogovoru sa susjedima, i to onoliko koliko ih je u susjednoj državi moguće zbrinuti, odnosno uputiti dalje prema Njemačkoj i sjeveru Europe, Hrvatska je radila upravo suprotno.

Spor sa Srbijom riješila je tako da je dogovorila zajedničku točku ulaska migranata, najprije u Bapskoj, a onda u Šidu. U prihvatnom centru, najprije onom u Opatovcu, a onda u Slavenskom Brodu, migrante je zadržavala najkraće što je mogla, i upućivala ih najprije u Mađarsku, a onda u Sloveniju, ne obazirući se na pripremljenost tih država na prijem, i bez stvarnog dogovora. Za razliku od Hrvatske, koja je ignorirala europske dogovore, Slovenija ih je nastojala poštovati, pa kad je počela zatvarati svoje granice, za to je imala i potporu, eksplicitnu ili implicitnu, ključnih europskih država.

Kriza Europske unije sve je ozbiljnija, a Unija ne uspijeva definirati zajedničke politike. Situacija u kojoj je njemačka kancelarka Angela Merkel

djelovala kao najmoćnija europska političarka, bez ozbiljne protuteže, jer nakon odlaska Nikolasa Sarkozyja (Sarkozy), novi francuski predsjednik François Oland (François Hollande) nije uspio preuzeti ulogu protuteže unutar „vođećeg dvojca“ Francuske i Njemačke, a Dejvid Kameron se politikom zatvaranja i najave rasprave o izlasku Britanije iz Unije sam marginalizirao unutar Europskog saveta i ključnih procesa donošenja odluka u EU, pokazala se krajnje rizičnom za Uniju, a činjenica da je „čelična kancelarka“, nakon transformacije u „majku izbjeglica“, izgubila kontrolu nad procesima, ozbiljno je ugrozila stabilnost Europske unije.

Iako bi netko, tumačeći izjave kancelarke Angele Merkel, mogao ih interpretirati kao dokaz da je Balkan još uvijek u njenom fokusu i fokusu Unije, istina je bitno drukčija. Naime, Merkel govori o tome kako Njemačka još uvijek granice drži otvorenima za izbjeglice, jer da bi u protivnom moglo doći do obnove ratnih sukoba na Balkanu. Ovu izjavu, međutim, ne treba tumačiti kao iskrenu brigu za stabilnost Balkana, nego kao retoriku zasnovanu na negativnim stereotipima, kojom se nastoji prikriti prave izvore krize.

Politika Angele Merkel, koja je godinama ponižavala Tursku, blokirala njena nastojanja da postane punopravnom članicom EU i puštala Cipar i Grčku da je blokiraju u pregovorima, istovremeno dok je Turska mijenjala dominantnu političku platformu, postajala sve samosvjesnijom, ekspanzivno se gospodarski razvijala, postala energetska čvorištem Europe, dovela je do toga da Turska danas drži ključeve europske temeljne sigurnosti i ne namjerava pristati na to da teret krize Bliskog istoka i južne fasade Mediterana snosi sama, u zamjenu za skromne tri milijarde € europske pomoći i fluidnu najavu obnavljanja pregovora, ali bez garantirane perspektive članstva u EU.

U uvjetima kad se lomi politika njemačke kancelarke, a time se ozbiljno tresu i europske institucije, refleksi Unije je suspenzija zajedničke politike proširenja. Koliko god izgledalo da je otvaranje prvih pregovoračkih poglavlja sa Srbijom blizu, koliko god se europska politika na to obvezivala, koliko god Srbija u sve većoj mjeri ispunjavala kriterije za otvaranje poglavlja, ništa nije sigurno, jer nikome unutar EU politika proširenja trenutno nije prioritet.

Regionalni odnosi počeli su se zaoštavati tijekom migrantske krize, zato što je hrvatska vlada pokušala iskoristiti i zlorabiti poziciju svoga članstva u

Uniji, da bi postavljala uvjete Srbiji i od nje dobila neke koncesije u bilateralnim odnosima, koje nemaju veze s *acquis communautaireom*.

S pozicije zajedničkih europskih politika to je velika pogreška hrvatske administracije, pa se zato dogodilo nešto do sada nečuveno: unatoč europskom načelu solidarnosti, koje zapravo znači da u sukobu zemlje članice EU s nečlanicom, ostale članice ili podupiru članicu, ili se ne izjašnjavaju o sukobu, u graničnom sukobu Hrvatske i Srbije, nakon što je Milanovićeva vlada zatvorila granice, Europska komisija arbitrirala je u korist Srbije. Hrvatska je, naime, kršila Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Srbije s EU, ali je reakcija komesara Johanesa Hana, koji je djelovao u dogovoru s visokom povjerenicom za vanjsku i sigurnosnu politiku i potpredsjednicom Europske komisije Federikom Mogerini (Federica Mogherini), pokazala kako je nizak ponder Hrvatske unutar europskih institucija.

Ukratko, kriza Europske unije sada se izravno održava na odnose na Balkanu. Hrvatska je u najdubljoj političkoj krizi nakon kraja režima Franje Tuđmana, a unatoč članstvu u Uniji ne igra nikakvu stabilizirajuću ulogu u regiji. Srbija je znatno napredovala prema svim kriterijima, koje joj je zadala EU, prije svega, prema onome vezanom uz politiku europskog dobrosusjedstva prema Kosovu, ali unatoč tome ne napreduje očekivanom brzinom prema članstvu, jer se Unija ne bavi politikom proširenja.

U Briselu (Bruxelles) su zaboravili da je europska integracija bila dizajnirana kao mirovni proces, da je integracija, započeta stvaranjem Europske zajednice za ugljen i čelik, a poslije Europske ekonomske zajednice i konačno Unije, kao državne zajednice, služila tome da u Europi ratovanje postane nemoguće, da se najprije teška industrija ključnih zemalja ujedini i stavi pod kontrolu kako se nitko ne bi mogao potajno naoružavati, a onda da se stvore kompatibilni politički sustavi i zajednički okvir života europskih naroda. Balkan je ostao bez te garancije trajnog mira, pa tim više, riječi Angele Merkel o sprečavanju rata na Balkanu djeluju pretvorno.

Tragično je što je EU u krizi, a boljeg sustava koji bi garantirao trajni mir u Europi jednostavno nema.

NADNACIONALNI VS. VELIKODRŽAVNI PROJEKTI

PIŠE: BRUNO ĐORĐEVIĆ

Dvadeset-godišnjica Dejtonskog sporazuma prilika je za promišljanje poretka u regionu čije je uspostavljanje započeto raspadom SFRJ 1991, a konsolidacija još uvek nije dovršena. Dejtonski sporazum ima centralno mesto u savremenoj istoriji regiona, jer je njime okončan najduži i najkrvaviji ratni sukob u ciklusu ratova devedesetih i definisano državno uređenje Bosne i Hercegovine koje još uvek ne čini tu zemlju funkcionalnom. Zbog involviranosti susjednih država – Srbije i Hrvatske, odnosno srpskog i hrvatskog naroda u bosansko pitanje ono predstavlja ključni izazov za stabilnost regiona.

Sam pojam regiona ima fluidno značenje. Pre svega, obuhvata države nastale raspadom Jugoslavije. Slovenija se vrlo rano izvukla iz ratnih i okolnosti ekonomske stagnacije, a Albanija je zbog upletenosti u etničke konflikte i srozavanja ostalih jugoslovenskih društava na njen socioekonomski nivo često tretirana kao deo regiona. Tako se dolazi do često korišćene formule Zapadni Balkan.

Imajući u vidu ekonomsku interakciju koja se intenzivirala posle političkih promena 2000, i objektivno postojanje zajedničkog kulturnog prostora zasnovanog na srpskohrvatskom jeziku kao mediju sporazumevanja govori se i o Jugosferi, kao prostoru potencijalne integracije.

Paralelizam procesa tranzicije društava u Srbiji i Hrvatskoj s autoritarnim oblicima vlasti Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana doprineo je da se pre desetak godina dosta govorilo o regionalnom pristupu u evroatlantskim integracijama Zapadnog Balkana. Pošto je Srbija, zaglavljena na kosovskom pitanju, nepovratno zaostala u tom procesu, kao i većina ostalih država iz sopstvenih razloga, Hrvatska se izdvojila iz regionalnog konteksta kako bi sama ušla u NATO i, konačno 2013, u EU. Region Zapadnog Balkana je ulaskom Hrvatske u EU praktično prestao da postoji kao politička realnost.

Nekonsolidovanost Balkana i njegovih nedovršenih tranzicionih država tema je različitih razmišljanja i različitih vizija. U želji da na regionalnom nivou otvori raspravu o međusobnim odnosima u kontekstu promišljanja budućnosti regiona, Povelja objavljuje jedno autonomno i specifično razmišljanje.

Ostale zemlje Zapadnog Balkana predstavljaju „ostatak“ nakon, bar za duže vreme, obustavljenog procesa daljeg širenja EU. Srbija, Bosna i Hercegovina, Albanija, Makedonija, Crna Gora i Kosovo su zemlje koje mogu da budu obuhvaćene zajedničkim nazivom centralni Balkan. Ima osnova da se ove zemlje tretiraju kao jedinstven region, i to ne samo u kontekstu evropskih integracija, koje su krajnje neizvesne.

Taj region, naime, predstavlja svojevrsnu zonu nestabilnosti u Evropi. Tradicionalno balkansko bure baruta ispoljava se kao poslednji deo geografske Evrope zapadno od nekadašnjih sovjetskih granica koji nije integrisan u EU ni, s izuzetkom Albanije (i uskoro, Crne Gore), u NATO. To je zona latentnih, do nedavno i otvorenih etničkih konflikata. Pojedine države nisu konsolidovane u teritorijalnom smislu i u smislu pravnog poretka, a ni za jednu se ne bi moglo reći da ima konsolidovanu demokratiju. Na kraju, ne i najmanje bitno, reč je o ubedljivo najsiromašnijem regionu Evrope.

Sumorne odlike centralnog Balkana stoje u direktnoj međuzavisnosti prema istorijskom procesu koji je sve ove zemlje stavio u isti kontekst. To je stogodišnji proces rešavanja srpskog nacionalnog pitanja. Naime, sve ove zemlje bile su ili su još uvek zahvaćene borbom za stvaranje ujedinjene svesrpske države. Štaviše, srpskom nacionalizmu su se kao sile od uticaja na region postepeno pridruživali nacionalizmi drugih nacija - hrvatske, albanske, bošnjačke, makedonske, crnogorske, koji su se u odnosu na srpski javljali reaktivno. Stoga je njihovo razumevanje nemoguće bez uzimanja u obzir srpskog nacionalizma i njime nadahnutog delanja države Srbije.

SRPSKO PITANJE

S obzirom na značaj srpskog pitanja za ustrojstvo regiona i na činjenicu da ovaj tekst nastaje u Srbiji, biće nadalje razmotrena mogućnost da razvoj političkih prilika u Srbiji implicira preoblikovanje regiona.

Sredinom osamdesetih godina prošlog veka, u Srbiji je došlo do promene paradigme na kojoj se zasniva društvo i država - sa ideologije jugoslovenskog zajedništva učinjen je prelaz ka integraciji društva na bazi srpskog identiteta. Nacionalistička ideologija postala je okosnica političkog delovanja, a stvaranje ujedinjene srpske države umesto raspadajuće Jugoslavije postao je opšti nacionalni cilj.

Proces svrstavanja u tabore definisane nacionalnim identitetima zahvatio je bez izuzetka celu Jugoslaviju. Na pojavnom planu, srpski nacionalizam bio je izazvan albanskim, a onda je sam izazvao buktanje ostalih nacionalizama kao reakcije na opasnost uspostavljanja srpske dominacije u Jugoslaviji. Sukob suprotstavljenih nacionalnih pokreta uveo je zemlju, odnosno region u tridesetogodišnju dinamiku na čijem početku stoji krvavi raspad SFRJ, a slede mu godine u kojima na nacionalizmu zasnovane države nastoje da svoju državnost stabilizuju i konsoliduju.

Trideset godina kasnije, Srbija zasnovana na ideologiji nacionalizma našla se na slepom koloseku. Ona nije u stanju da uspostavi dinamičan ekonomski i društveni razvoj jer se svaka državna politika pre ili kasnije nađe pred ograničenjima nerešenog državnog i nacionalnog pitanja. Proces pridruživanja Srbije Evropskoj uniji jasno je limitiran priznanjem nezavisnosti Kosova kao neophodnim uslovom.

Srbiji je potrebna promena paradigme. Da bi se pokrenula sa mrtve tačke u kojoj se našla, neophodno je da Srbija napusti nacionalizam kao noseću ideologiju i svesrpsko ujedinjenje kao latentan nacionalni cilj i da se rekonstituiše u modernu demokratsku državu u kojoj nacija ne podrazumeva zajednicu identiteta, nego zajednicu građana.

U odnosu na preokret koji se u formi događanja naroda odigrao osamdesetih, i koji je podrazumevao prelazak iz socijalizma u tradicionalni nacionalizam, sad je neophodan novi opšti radikalni

zaokret ka modernom pluralnom demokratskom društvu. Iako je izgledalo da je Srbija takav zaokret već učinila 5. oktobra 2000, iz aktuelne perspektive je jasno da kratak period vlade Zorana Đinđića nije uspeo da uspostavi nov poredak, već je predstavljao samo prelazni period, interregnum između vladavine Slobodana Miloševića i aktuelne vladavine „umerenih“ nacionalista u uslovima nekonsolidovane demokratije.

U Srbiji, potrebu za preokretom prepoznaje vrlo uzak, gotovo marginalan krug političkih aktera, koji se u odnosu na glavni tok, koji ostaje veran važećoj nacionalnoj paradigmi, prepoznaju kao ekstremisti. Ta činjenica ne umanjuje, međutim, objektivno postojeću potrebu da se za srpsko društvo nađe bolji i savremeniji idejni okvir koji bi mu omogućio intenzivniji razvoj.

Srbija je u sprovođenju nacionalne politike u periodu događanja naroda krajem osamdesetih i ratovima koji su sledili, učinila određene akvizicije, odnosno uspostavila formalnu ili faktičku kontrolu nad određenim teritorijama. Prvo je to bila Vojvodina, Kosovo, Crna Gora, Republika Srpska Krajina i na kraju Republika Srpska. Republika Srpska Krajina izgubljena je u ratu a Crna Gora se odvojila mimo, i to je opšte prihvaćeno kao svršen čin.

Od tekovina Miloševićeve vladavine preostali su tako poslednji konci formalnog suvereniteta Srbije na Kosovu, status Republike Srpske između nezavisnosti i integracije u BiH i status Vojvodine sa formalnom, od sadržaja ispražnjenom autonomijom unutar unitarne Srbije. Rešavanje ova tri pitanja suština je i direktna posledica rekonstituisanja države na otklonu od nacionalizma. Samo priznanje

Kosova od suštinske je važnosti u tom kontekstu zbog simboličkog značaja koje Kosovo ima kao ugaoni kamen zamišljene ujedinjene svesrpske države.

BOSANSKO PITANJE I REPUBLIKA SRPSKA

Potreba Srbije da se razdvoji od Republike Srpske da bi, umesto kao zajednica identiteta mogla da se konstituiše kao moderna demokratska zajednica koincidira sa potrebom Bosne i Hercegovine da se iznutra ponovo ujedini posle rata kojim je podeljena i Dejtonskog sporazuma kojim je ta podela zacementirana.

Međunarodna zajednica od samog uspostavljanja mira u BiH deluje u smeru prevazilaženja podeljenosti zemlje i podrške centralnim vlastima. Rezultati su, međutim, neveliki i zemlja ostaje konglomerat dve u većini pitanja suprotstavljene države. Postojala je izvesna nada da će privlačna snaga perspektive evroatlantskih integracija doprineti da se dva suprotstavljena entiteta usmere ka zajedničkom cilju, ali su kriza u kojoj se EU nalazi i objektivan zastoj u njenom širenju doprineli da, nikad prejak magnetizam Evrope u Bosni značajno oslabi.

Svako jačanje centralnih vlasti na račun entiteta, Republika Srpska shvata kao pokušaj unitarizacije i uspostavljanja bošnjačke dominacije i oštro mu se suprotstavlja. Nacionalizam nije ekskluzivna odlika srpske strane već vladajuća ideologija u svim postjugoslovenskim društvima. Tačno je, dakle, da sama unitarizacija Bosne i Hercegovine bez napuštanja dominantne nacionalističke ideologije ne bi sama po sebi donela uspostavljanje modernog društva. Umesto dve suprotstavljene na nacionalizmu zasnovane države bila bi uspostavljena jedna u kojoj bi se sukobljavali bošnjački nacionalisti sa tendencijom ka hegemoniji i srpski i hrvatski sa težnjom ka secesiji.

Ideja međunarodne zajednice, pružanjem podrške promenama koje bi vodile ka unitarizaciji BiH je da se stvori jedinstvena država koja bi u dugoj političkoj evoluciji prelazila put od radikalnog nacionalizma ka modernoj demokratiji, po uzoru koga u regionu pruža Hrvatska. Uz sve rezerve

prema takvom pristupu, međunarodna zajednica nema mnogo opcija. Posle svih pokušaja da se podrže političke stranke koje ne bi bile nacionalističke, posvećenost nacionalnim ciljevima ostala je kriterijum po kom birači u BiH biraju svoje elite.

MEĐUNARODNI KONTEKST

Ni u Srbiji ni u Bosni i Hercegovini rešenje za stagnaciju ne traži se isključivo, a više ne ni dominantno, u uspostavljanju modernog demokratskog društva priključenjem Evropskoj uniji. Iz mirnog i stabilnog poretka globalizacije kakav je uspostavljen posle pada Berlinskog zida svet se ubrzano transformiše u poprište sukoba geopolitičkih takmaca. Uz EU, SAD i NATO kao dominantne spoljne sile koje deluju na centralni Balkan javljaju se sve intenzivnije uticaji dve revizionističke sile – Rusije i Turske – koje poslednjih godina vođene sličnim autoritarnim liderima nastoje da transformišu međunarodni poredak tako što bi stvorile zone svoje ekskluzivne intervencije i tako na neki način obnovile svoje nekadašnje imperije.

Po principu na veri zasnovanih identiteta Rusija i Turska imaju svoje klijente na centralnom Balkanu kojima teže da pruže oslonac i podršku u zamenu za uticaj. U bliskoj budućnosti nesumnjivo će Srbi i Bošnjaci i njihove elite koje su na vlasti u Srbiji i BiH biti skloni da traže podršku ovih evroazijskih sila u nastojanju da izađu iz stagnacije i ostvare ciljeve svojih nacionalnih programa. Imajući u vidu događaje u Siriji koja se posle četiri godine građanskog rata ubrzano pretvara u poprište geopolitičkog sukoba Rusije, Turske i SAD vrlo je verovatno prenošenje tog sukoba u nekoj formi i na region centralnog Balkana.

Postoji realna opasnost da Republika Srpska zatraži podršku Srbije i Rusije za secesiju iz BiH, a da vlasti u Sarajevu zatraže pomoć Turske da Republiku Srpsku stave pod svoju vlast. Osim konfliktnog potencijala i opasnosti da gurnu region u ponovljeni ratni sukob, ove tendencije mogu da doprinesu i formulisanju odgovora unutar društava Srbije i Bosne i Hercegovine tako što bi otklon od nacionalizma bio masovnije prihvaćen kao polazište za političko delovanje.

Udruživanje Srbije i Bosne i Hercegovine u jednu asocijaciju nezavisnih država predstavljalo bi dobar institucionalni okvir u kom bi mogao da se odigra proces prelaska društava u obe zemlje sa dominantne ideologije nacionalizma na ideju stvaranja modernog demokratskog društva.

Bošnjaci su se mobilisali devedesetih pred opasnošću da se posle secesije Slovenije i Hrvatske nađu u Jugoslaviji koja bi se pod srpskom dominacijom faktički pretvorila u Veliku Srbiju, u kojoj bi bili tretirani kao renegati čija bi istorijska sudbina bila da se vrate „veri pradedova“ i tako reintegrišu u srpstvo. U odnosu na bošnjački pokret za otcpljenje od Miloševićeve treće Jugoslavije bosanski Srbi formulisali su sopstveni secesionistički pokret koji je rezultirao stvaranjem Republike Srpske.

Udruživanje Srbije i BiH dalo bi bosanskim Srbima priliku da ostvare zajednicu sa Srbijom kojoj teže, a da za uzvrat pristanu na reintegraciju u jedinstvenu BiH. Bošnjacima bi bila pružena prilika da ostvare svoj glavni nacionalni cilj, jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, po cenu zajednice sa Srbijom. Za njha zajednica ni 1991, nije bila sama po sebi sporna, ono što jeste bilo sporno bila je mogućnost da se nađu pod srpskom hegemonijom. Konačno, takvo udruživanje Srbiji bi dalo priliku da se rekonstituiše kao moderna demokratska država tako što bi se oslobodila patronata nad Republikom Srpskom.

Zajednica Srbije i BiH predstavljala bi branu za neoimperijalne ambicije Rusije i Turske u regionu čime bi se kvalifikovala za podršku zapada, SAD i EU.

ALBANSKO PITANJE I MAKEDONIJA

Sličan kompleks problema karakterističnih za odnose Srbije i Bosne i Hercegovine uočava se i u trouglu Albanija – Makedonija – Kosovo. Tu takođe postoji opasnost da se uz strano mešanje pokuša

stvaranje ujedinjene svealbanske države, i nešto manje realna opasnost, jer Makedonija nema odgovarajućeg stranog patrona, da se ova država učvrsti putem etničkog nasilja nad Albancima.

Principi na kojima bi se zasnivala zajednica Srbije i BiH mogu da se primene i na stvaranje zajednice Makedonije, Albanije i Kosova kako bi bilo ostvareno zajedništvo Albanaca i tako relaksiran pritisak za stvaranje svealbanske države i umanjen otpor jačanju jedinstvene Makedonije.

Konačno, uključivanje Srbije u albansko - makedonsku integraciju učinilo bi lakšim za Srbiju da prizna nezavisnost Kosova, što je neophodan uslov za otklon od nacionalističke ideologije kao idejne osnove srpske države. Preduslov za uspostavljanje ovakve nadnacionalne integracije jeste odustajanje od radikalnog nacionalizma i velikodržavnih projekata, pa tako i albanskog koji Srbija doživljava kao pretnju. S druge strane, integracija bi omogućila očuvanje zajedništva kosovskih Srba sa Srbijom. Na kraju, njen pravni poredak dao bi garancije za srpsku identitetsku baštinu na Kosovu čija je sudbina dodatni izvor strepnje Srbije od kosovske nezavisnosti.

Regionalna integracija kao okvir za rešavanje međunacionalnih odnosa na liniji Srbija - Bosna i Hercegovina na zapadu odnosno u četvorouglu Srbija - Kosovo - Albanija - Makedonija na jugoistoku, imajući u vidu da su problemi i izazovi sa kojima se uključene zemlje suočavaju slični ili isti može da dovede do stvaranja jedinstvene nadnacionalne asocijacije zemalja centralnog Balkana.

Crna Gora, budući zahvaćena nacionalnim pokretima i Srba, i Bošnjaka, i Albanaca, koji zajedno čine gotovo polovinu njene populacije, takođe bi mogla da bude zainteresovana za članstvo u asocijaciji, čime bi ona obuhvatila sve zemlje centralnog Balkana.

ASOCIJACIJA CENTRALNOG BALKANA - ŠANSE I IZAZOVI

Osnovni smisao asocijacije je da nacionalno pitanje, koje je bilo ključno političko pitanje u dva veka moderne istorije regiona, spusti na nivo pitanja identiteta, i tako omogući racionalnu organizaciju regiona kao zajednice nezavisnih modernih demokratskih država, u kojoj bi saradnja zamenila zamrznuti konflikt.

Stupanjem u zajednicu države članice prihvatile bi čvrst pravni okvir koji bi se odnosio na garantovanje zaštite identiteta i baštine nacionalnih zajednica i sprečavanje majorizacije. Zajednice koje u sukobu suprotstavljenih nacionalnih projekata do sada nisu uspele da se priključe matičnim nacionalnim državama modus sopstvenog opstanka traže u stvaranju državolikih entiteta sa različitim stepenom autonomije, od personalne autonomije Albanaca u Makedoniji, ili Hrvata u BiH kojima se ne dozvoljava teritorijalizacija, preko Zajednice srpskih opština za koju Srbi pokušavaju da se izbore na Kosovu, do polunezavisnog statusa Republike Srpske u BiH. Sve ove strukture poslužile su zaštiti svojih građana u uslovima etničkog konflikta. U uslovima mira one su, međutim, države u državi koje sprečavaju centralne vlade da efikasno upravljaju državama, što je preduslov funkcionisanja moderne države.

Ukidanje svih ovih subdržavnih entiteta nastupilo bi kao posledica stvaranja regionalne asocijacije čiji bi pravni poredak preuzeo ulogu zaštite onih prava kojima se njihova egzistencija danas opravdava. Time bi se države regiona konstituisale kao jedinstvene i funkcionalne, bez obzira na unutrašnju strukturu koja može da bude kako unitarna tako i federalna.

Asocijacija stvorena da bi nadoknadila uključivim državama nemogućnost ostvarenja ujedinjenih etničkih država bila bi prirodan okvir za ekonomsku integraciju. Uzor za tako nešto treba tražiti u primerima Beneluksa ili asocijacije skandinavskih zemalja koje su prethodile njihovom punom uključivanju u Evropsku uniju.

Naime, proces proširenja Evropske unije do daljeg je obustavljen i sudbina tog procesa je neizvesna. Štaviše, i sam opstanak EU sve oštrije se dovodi u pitanje. Posle neuspeha da se donošenjem ustava EU konstituiše kao jedinstvena država, nastupila je svetska ekonomska kriza koja se produžila u ekonomski kolaps na evropskom jugu, pre svega u Grčkoj. Usledili su izazovi ukrajinske i izbegličke krize, a svi ovi problemi prete da se pretope u jedan jedinstveni geopolitički konflikt čije je žarište trenutno u Siriji.

Da li će iz tih okolnosti EU izaći neizmenjena i kako će ona izgledati posle toga, teško je predvideti. U svakom slučaju, za razliku od situacije od pre nekoliko godina, brzo uključivanje u EU u kojoj bi bili rešeni svi ekonomski problemi i srušene nacionalne granice danas nije izgledno. Asocijacija centralnog Balkana postaje onda vrlo dobar okvir koji bi uključenim zemljama dao zajedničko tržište i mogućnost da se okupe oko razvojnih projekata, izgradnje infrastrukture i sl. Ta asocijacija mogla bi da razvija pridruženo članstvo u EU sa težnjom da se punopravno članstvo ostvari kada to realno bude bilo moguće.

Asocijacija centralnog Balkana nije zamišljena kao okvir za ujedinjenje zasebnih država u jednu, već kao nadnacionalna zajednica. Ona se prirodno nadovezuje na ustrojstvo SFRJ, kakvo je bilo po ustavu iz 1974. To je ustrojstvo sa kakvim sve države osim Albanije, nekadašnje republike i pokrajine, imaju iskustvo. Ustvari, posle epohe etničkih konflikata jugoslovenske države vraćaju se na ideje iz 1990, o transformaciji SFRJ u konfederalnu zajednicu, samo sa drugih polazišta - umesto da to učine kao delovi prosperitetne zajednice one to čine kao razorena postkonfliktna društva u pokušaju revitalizacije.

Iskustva u organizaciji nadnacionalne zajednice nasleđeni iz SFRJ i uvezeni iz nekadašnje EEZ, manje iz EU koja ipak u sebi ima zametak države, poslužila bi za osmišljavanje strukture asocijacije, njenog pravnog aparata i njenih institucija.

Najveću prepreku uspostavljanju ovakve asocijacije predstavlja činjenica da je na neki način reč o srpskom Komonveltu. Naime, kao što je Britanski Komonvelt zamenio Britansku Imperiju, tako i asocijacija centralnog Balkana dolazi na mesto jedne zamišljene, ali nikada realizovane srpske imperije. Strah od srpskih pretenzija predstavlja realan izvor rezervi drugih zemalja za uključivanje u zajednicu sa Srbijom.

U takvu zajednicu, međutim, niko ne može da bude nateran - ona je dobrovoljna i biće ostvarena ukoliko i u meri, u kojoj bude prihvatljiva za sve članice. Preduslov za njeno stvaranje jeste odustajanje od radikalnog nacionalizma i stavljanje svojih velikodržavnih projekata ad acta u svim uključenim zemljama. S druge strane, zamisao regionalne asocijacije kao idejni okvir treba da pomogne i posluži kao katalizator kako bi pojedina društva, na prvom mestu srpsko, učinila otklon od radikalnog nacionalizma i otvorila se za proces demokratizacije i modernizacije.

Držite Koštanu!

PIŠE: SLAVICA VUČKOVIĆ

Izgledalo je, u prvi mah, da je Božo Vrećo, transrodno biće sa prekrasnim a capella sevdah-glasom, glavni razlog odlaganja (otkazivanja) rada na mjuziklu „Koštana“ u Pozorištu na Terazijama u Beogradu. Upravnik kuće, Aleksandar Đaja, objavio je da reditelj, Kokan Mladenović¹ nije poštovao dogovorene rokove i da zbog toga... i tako dalje...

Čaršiji, međutim, nije dato da dugo seiri u iluziji da je bosanska Končita razlog „odaganja“, usred leta, kad mu vreme nije. „...Svojom pojavom, talentom i životnim stavovima, (Vrećo) predstavlja sve što Koštana treba da bude - odnosno slobodu svake vrste ljubavi, slobodu izražavanja sebe, slobodu govorenja naglas protiv svega onoga što čini lažni okvir zajednice i sveta u kojem živimo“, otpozdravio je reditelj, indirektno stavljajući do znanja da se ispod drugog brega voda valja.

Kokan je, tada već znajući pravi razlog, poručio: „Vaše pismo dolazi nimalo slučajno, posle mojih nastupa, koji otvoreno i kritički govore o stanju u današnjem društvu. Otkazivanje realizovanja mjuzikla 'Koštana' posmatram isključivo kao nastavak niza izuzetno neprijatnih događaja kojima se ja, kao 'neposlušnik režima' koji dozvoljava sebi da pozorište ceni više od vlasti, ima 'naučiti pameći i dovesti u red' (...) Unapred duboko žalim što će naša kulturna javnost, umesto uspešnog mjuzikla, verovatno dobiti još jedan skandal, koji će govoriti o cenzuri, političkom progonu (...) Za žaljenje je i činjenica da će 'Koštana', kao jedno od najznačajnijih dela srpske literature dvadesetog veka, postati predmet kojim će se baviti poverenik za zaštitu ravnopravnosti, delegacija Evropske komisije, koja je već upoznata sa ovim slučajem, a naposljetku i mediji...“

„Koštana“ je, međutim, u ovoj fazi konflikta već bila u drugom planu. Ipostavilo se da je pravi razlog buke i besa, ustvari, Kokanov intervju, mesec i po ranije, povodom predstave „Dogvil“ u

Mikser hausu (portal mojnovisad.com): „Mislim da je ovoliko zlo moralo da bude ugušeno u krvi, devedesete su došle na naplatu, mislim da nam se krv približava u svakom smislu. Srbija je ozbiljno prekoračila crvenu granicu totalitarizma...“

Time je Kokan dao šlagvort premijeru, a on potonjim pistolerosima. Vučić, nimalo neuk u stvarima informisanja, iskoristio je prvu pogodnu konferenciju za novinare da saopšti: „Taj čovek, koji priziva na krvoproliće, govori o sebi. Štagod da kažem, bilo bi malo. Sramota je da radnici iz kulture takve reči koriste. Sramota je blaga reč kojom bih to opisao“.²

To je već bio korak do „crvene granice totalitarizma“.

Pošto je pripremio teren, Đaja se više nije oglašavao. Na scenu je stupio novi rodoljubac, izvesni

² Koristeći ekskluzivu sile vlasti da uputi prekor, a da javno ne sugeriše (izriče) sankcije, Vučić se, praktično, nadovezuje na metode koje su u ranijim vremenima – režimima, itekako usavršene. Bilo je dovoljno „baciti buvu“, pa da se rasplamsa, uslovno rečeno, opštenarodno kažtovanje, u kome su jednako učestvovali neuki, ali i karijeristi na zborovim i tribinama. Bilo je i kolateralnih, ali i istinskih, često i egzistencijalnih žrtava te gluposti. Karakterističan je, u tom smislu, primer predstave „Kad su cvetale tikve“ Dragoslava Mihailovića, u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, u oktobru 1969. Titu je javljeno da je na scenu postavljen komad koji se tiče Informbiroa i on je, u razgovoru sa predstavnicima političko-privrednog aktiva banatskih opština, u Zrenjaninu, izgovorio nekoliko uopštenih fraza, koje su pokrenule pravu lavinu zabrana: „Ljudi iz naše sredine pljuju na nas, pljuju na naše tekovine i pljuju na naše žrtve koje smo dali, žive u našoj sredini, a već su jedanput pokazali da oni ne vole ovu zemlju (...) Mi ne smemo sad ići na administrativno preduzimanje mera. Mi moramo tražiti od komunista... Pa, mi moramo, odozdo treba da se te stvari... da se njega onemoguću. Ja ne tražim da mi sad njega, šta ja znam, hapsimo i tako dalje, nego – naprotiv – da bude glas javnosti onaj, koji će njih onemogućiti da se bave takvim poslom“. Predstava je, naravno, skinuta sa repertoara – formalno, perfidno, sami akteri su je, na partijskim i samoupravnim sastancima, pod teškom presijom, ukinuli („odozdo“). Nisu, naravno, „Tikve“ jedina žrtva vlastodržačke dogme, ni „onog“ ni „ovog“ vremena, ali su svakako simbol „čistih ruku“ vlastodržaca kojima poslušnici ispunjavaju želje. Bilo je i glasa razuma, recimo, Flozofskog društva Srbije, na dvodelnoj tribini, ali vlasti time nisu bile obeshrabrene da se i dalje bave svojom omiljenom zabavom – nerazumevanjem suštine slobode i metafora u umetničkom delu.

¹ U ovom pozorištu se, na kartu više, već dugo igraju njegove predstave „Čikago“ i „Zona Zamfirova“.

Zoran Đuričić, sudeći po novinskim izveštajima, samozvani predsednik Nezavisnog sindikata umetnosti. On je podneo krivičnu prijavu protiv Mladenovića zbog - rušenja ustavnog poretka odnosno nacionalne, rasne i verske netrpeljivosti („Ako nadležni organi nisu reagovali ja jesam kao građanin“), što je glumac Branislav Trifunović protumačio kao poziv svima da učute.

Đuričićev pokušaj da vođinu opomenu u stilu „Tišina tamo!“ prevede u delo i ubere bar zrnce slave za istoriju, osujetio je sud, koji je odbacio tužbu. Doduše, posle policijske pretrage po Mladenovićevom liku, delu i stanovanju, ali i ekspresno sazvanog ročišta. Zastrahivanje, međutim, nije bilo bezazleno - mogao je da zaglavi, po članu 317, šest meseci do pet godina zatvora!

Nije tu ipak pala zavesa. U međuvremenu se stvorio čitav jedan „pokret otpora“, glas trezvene javnosti koja shvata kuda sve to vodi i ne miri se s tim. Kokanov integritet javne reči brane pravnici, novinari, glumci, kolege, čak i oni prema kojima ni on sam nije uvek bio pravedan.

Predstava, u kojoj se umnožavaju učesnici, međutim, ima zakonomernost osnovnog dramskog štiva i mora da traje dok se ne pojavi novi hit na repertoaru. I nije se dugo čekalo, ali, na epizodistu („Ti samo poj! A koj na tebe ruku digne, ja sam ovde“ - Mitka, „Koštana“, drugi čin). A kad se epizodista dokopa proscenijuma, majko mila, čak i režiser te farse shvati da mora da smisli novu. U „slučaju Kokana Mladenovića“, nažalost, novi epizodista, Ištvan Kaić, koji se donedavno predstavljao kao saradnik Instituta za javnu politiku, podneo je krivičnu prijavu Višem tužilaštvu protiv *Sandokana* Milenkovića, pozorišnog reditelja, Vladimira Bulatovića, odgovornog urednika portala *mojnovisad.com* i izdavača „Katapult konsalting doo“, zbog - pozivanja na nasilnu promenu ustavnog uređenja iz člana 309. st. 1 Krivičnog zakonika! Učinio je to, kako navodi, „u svojstvu građanina-pojedinca“, pošto je prijava Zorana Đuričića odbačena. „Predmet prijave je novinarski prilog, tekst-intervju srpskog reditelja *Sandokana* (Kokana) Mladenovića...“ Kaić traži krivično gonjenje, presudu po zakonu, apeluje „da se iz postupka ove, kao i prethodnih krivičnih prijave koje sam podneo u vezi sa ovim slučajem, izuzme zamenik javnog tužioca Aleksandar Isailović“... „koji transparentno opstruiše istražne radnje u postupku...“ (odnosi se na jednu drugu Kaićevu tužbu). Posle obustavljanja procesa protiv Mladenovića, Kaić je podneo

još jednu tužbu, kojom se buni protiv uredništva Peščanika, dr Vesne Rakić Vodinelić, Dejana Ilića, Tanje Mandić Rigonat...

Zasad, tu se prekida priča o krivičnom progonu Kokana Mladenovića, ali se, zloslutno, otvara druga, zasnovana na onom *Sandokan*, podrugljivoj aluziji na Kokanovo romsko poreklo, nadimku nastalom, kako sam kaže, u šaljivom žargonu tokom rada na nekoj predstavi u Somboru. Toj primitivnoj zlobi, na nivou Ištvana Kaića, nažalost, podlegao je i ministar kulture Ivan Tasovac, obeležavajući tako (što su mediji ushićeno zabeležili) come back na društvene mreže. Možda će baš ovaj gest ostati ubeležen u *vremensku kapsulu* temelja srpske kulture - ako ga uopšte bude? Pre će biti da naša vremenska kapsula vodi 31 godinu unazad, u famoznu 1984: „na pola puta između demokratije i totalitarizma...gde nema istinske opozicije, čak i kada je sistem prividno višepartijski...“ Razlika je, kaže Orvel, u tome što nema sistematskog terora. Ali, ako se država i društvo stave u službu jedne istine, jedne vlasti, jedne partije, jednog vođe, eto nama finala „Koštane“:

MITKA: 'Ajde Koštan! Digni se, rasvesti (...) Digni se! Ne plači! Sluzu ne puštaj! Stegni srce i trpi! Bidni čovek; a čovek je samo za žal i za muku zdadan (...)

KOŠTANA: Kude?

MITKA: Zar mene pituješ kude će ideš? Zar ja da ti kazujem? Kude? Eh, kude ja, tuj i ti. Ja u moj dom, ti u tvoj. Ti plači i ja ću plačem...

IZMEĐU SIRIJE I PARIZA

Mirovni sporazum, takozvani „Minsk-2“, nije uspeo da „zamrzne“ ukrajinski konflikt, koji trenutno nije u fokusu interesovanja ni Zapada, ni Rusije

PIŠE: BORIS VARGA

Kriza oko zaduženosti Grčke, talasi izbeglica koji su preplavili Evropu, a posebno direktan ulazak Rusije u rat u Siriji i teroristički napadi u Parizu u novembru – potisnuli su interesovanje za ukrajinsku krizu u drugi plan. I ne samo to – odnosi Zapada i Rusije u tim promenljivim političkim okolnostima dobijali su dramatične zaokrete – od od gotovo neprijateljstva, poput onog tokom hladnog rata, do traženja savezničke platforme za uništenje Islamske držve (ID) na Bliskom istoku.

Stvara se utisak da je Putin sve ono što je izgubio u odnosima sa Zapadom u Ukrajini, odjednom počeo da vraća u Siriji. Preti li stoga ukrajinskoj krizi ne samo nestajanje sa naslovnih stranica i malih ekrana, već i zapostavljanje Kijeva zapadnih aktera, koji su se samo pre godinu dana, nakon aneksije Krima i rata u Donbasu, toliko energično zalagali za Ukrajinu? I kakva je uopšte situacija u istočnoevropskoj državi sa više od 40 miliona stanovnika u kojoj još uvek povremeno tinja oružani konflikt?

RAT I „TRŽIŠNI RAT“

Prema podacima Ujedinjenih nacija (UN), od početka konflikta u Ukrajini – od sredine aprila 2014, do avgusta 2015. godine – na istoku zemlje poginulo je gotovo 8000 ljudi. Nakon potpisivanja mirovnog sporazuma, takozvanog „Minsk-2“, za vreme primirja poginulo je 165 civila.

Ukrajini, zbog ratnih sukoba preti i humanitarna kriza. Prema podacima UN, do kraja maja 2015. godine, oko 1,3 miliona civila interno je raseljeno na teritoriji Ukrajine (sa Krima i Donbasa), a još 600.000 izbeglica napustilo je teritoriju Ukrajine, većina njih izbegla je u Rusiju.

Sukobi faktički nisu prekinuti, a svaka strana podjednako optužuje drugu za povremeno otvaranje vatre i kršenje primirja. To znači da konflikt

na Donbasu još nije „zamrznut“, poput onog u Pridnjestroviju u Moldaviji, ili u Nagorno Karabahu u Azerbejdžanu.

Ujedinjene nacije su se od samog početka ukrajinskog konflikta pokazale nemoćnim za njegovo rešavanje. U prvom redu zbog statusa quo država sa pravom veta u Savetu bezbednosti UN – s jedne strane, SAD i države EU, i sa druge, Rusija. OEBS se u ovoj krizi pokazala kao jedina međunarodna organizacija koja može da posreduje u mirovnim pregovorima uz podršku takozvane „normandijske četvorke“ (vidi okvir 1 – „Normandijski format“) i nadgleda realizaciju mirovnog sporazuma, posebno povlačenje teškog artiljerijskog naoružanja sa linije razgraničenja. Velike su nade da će biti veoma značajna uloga OEBS u posmatranju i proceduralnoj kontroli izbora – što je jedan od uslova u mirovnim pregovorima – u samoproglašenim takozvanim DNR i LNR, gde ni Kijev, ni pobunjenici nemaju poverenja jedni u druge kad je reč o „fer i poštenom“ organizovanju glasanja.

U jeku aneksije Krima i najžešćih sukoba na istoku države, Ukrajina je napravila ključne sporazume sa Evropskom unijom (EU). Krajem marta 2014, potpisan je politički deo Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, a u junu iste godine i njegov ekonomski deo. U aprilu ove godine na samitu Ukrajina-EU u Kijevu odlučeno je da će Sporazum o zoni slobodne trgovine između EU i Ukrajine stupiti na snagu 1. januara 2016. godine. Takva agenda evrointegracije mogla bi da prati eskalaciju nasilja na Donbasu.

Istovremeno, Zapad i Rusija počeli su takozvani rat sankcijama. Zapad je uveo sankcije Rusiji odmah nakon aneksije Krima. Od marta 2014, do kraja septembra 2015. godine sprovedene su tri etape širokih sankcija prema Ruskoj Federaciji, posebno za finansijski i energetske sektor, a kao

SRBIJA I UKRAJINSKA KRIZA

Prema ukrajinskoj krizi Srbija ima pomalo ambivalentan odnos. Zvanično, Beograd podržava teritorijalnu celovitost Ukrajine, odnosno ne priznaje aneksiju Krima, jer i Kijev podržava Kosovo u granicama Srbije. S druge strane, Srbija odbija da podrži sankcije koje je EU uvela Rusiji, čime Beograd na neki način toleriše ekspanzionističku politiku Moskve na istoku Ukrajine.

uslov za njihovo obustavljanje od Moskve se traži se puno poštovanje mirovnog sporazuma iz Minska. Aneksija Krima vremenom je potisnuta u dugi plan, što se tumači kao svojevrsno prećutno odobravanje, odnosno neka vrsta „pomirenja“ s tom činjenicom čak i na Zapadu.

S druge strane, kao odgovor na sankcije Zapada, Moskva je uvela ekonomske sankcije EU, SAD, i drugim državama koje su u tome učestvovala, poput Crne Gore i Albanije (vidi okvir 2 - „Srbija i ukrajinska kriza“). Međutim, posledice sankcija i ciljani pad cene nafte najviše su pogodili Rusija, vrednost rublje je prepolovljena, a ekonomija je ušla u duboku recesiju. Posledice „tržišnog rata“ osetio je i celi Evroazijski savez (Rusija, Belorusija, Kazahstan, Kirgizija i Jermenija), koji je počeo da funkcioniše početkom ove godine kao jedinstveni tržišni prostor.

Specifičnost ukrajinske tranzicije „posle Majdana“, predstavljaju strani državljani u izvršnoj vlasti. Reč je ključnim resorima – finansije, privreda, zdravstvo, policija. To su državljani SAD, Gruzije, Litvanije, ali i Rusije. Najveću pažnju svakako privlači bivši predsednik Gruzije, Mihail Sakašvili koji je postavljen za gubernatora Odeske oblasti. Njegova zastupnica je Marija Gajdar, ruska opzicionarka i ćerka ruskog političara i ekonomiste Jegora Gajdara. I dok jedni, uvođenje u ukrajinsku politiku stranaca iz postsocijalističkih republika smatraju populističkim potezom Vlade i predsednika Porošenka, drugi ocenjuju da je Ukrajina time postala novi centar postosvjetske tranzicije i model koji, ukoliko bude uspešan, može da se primeni i u ostalim postsocijalističkim zemljama.

OKRETANJE ZAPADU

Uz teritorijalnu destabilizaciju, najosetljivija je ukrajinska finansijska i ekonomska stabilnost.

„NORMANDIJSKI FORMAT“

„Normandijski format“ mirovnih pregovora za rešavanje ukrajinske krize uključuje evropske aktere – Nemačku, Francusku, Ukrajinu i Rusiju, a pokrenut je u Normandiji u junu prošle godine tokom obeležavanja 70-godišnjice otvaranja drugog fronta u Drugom svetskom ratu. U septembru 2014, predstavnici Ukrajine, Rusije i takozvane Donjecke i Luganske narodne republike (DNR i LNR), uz posredništvo OEBS potpisali su „mirovni sporazum iz Minska“ u 12 tačaka ili figurativno „Minsk-1“. Nakon što su krajem 2014, i početkom 2015. godine ratna dejstva obnovljena, uz podršku „normandijske četvorke“, početkom februara potpisan je novi mirovni sporazum, koji se naziva „Minsk-2“. Kriza je eskalirala do mere, da je pre mirovnog susreta kancelarka Nemačke Angela Merkel prvi put od izbijanja sukoba u Ukrajini otputovala u Kremlj, a deklaraciju su predsednici Ukrajine, Rusije, Francuske i kancelarka Nemačke usaglašavali gotovo punih 16 sati.

Spoljni dug Ukrajine početkom 2015. godine iznosio je 126 milijardi dolara, odnosno gotovo 110 odsto bruto domaćeg proizvoda. Takva finansijska situacija poslednjih godina pretila je proglašenjem difolta, odnosno bankrota Ukrajine. U avgustu su strani kreditori odlučili da restrukturiraju i otpišu deo duga, te je krajnji rok izmirenja odložen do 2027. godine. Inače, praksa je da se deo dugovanja otpisuje ukoliko se proglasi difolt i time ozvaniči nemogućnost izmirenja dugovanja.

Zakreti nisu pravljeni samo u odnosima između Zapada i Rusije. Moskva je učinila nekoliko poteza koji su relaksirali jake međunarodne tenzije sa Kijevom. Prvo je za Ukrajinu, uz posredovanje Brisela, formirana povoljnija tržišna cena gasa, što je ranije bilo političko pitanje. Rusija je odlučila i da odloži naplatu ukrajinskog kredita u vrednosti od tri milijarde dolara tokom 2016–2018. godine, odnosno po milijardu godišnje. Naime, u decembru 2013. godine, bivša ukrajinska vlada Azarova i predsednik Janukovič dobili su od Rusije kredit u zamenu za „odustajanje“ od postpisivanja Sporazuma o pridruživanju sa EU. Rusija je najpre tražila da se dugovanja iz tog kredita hitno izmire.

Međutim, u „tržišnom ratu“ sa EU, Rusija ipak tretira Ukrajinu kao „neprijatelja“. Od 1. januara 2016. godine Moskva uvodi Kijevu tržišni embargo, s obzirom da tada stupa na snagu Sporazum o slobodnoj

trgovini koga je Ukrajina potpisala s Briselom. S druge strane, ukaz o simetričnim sankcijama Rusiji doneo je i predsednik Porošenko, u septembru. Kijev se aktivno priprema za okretanje prema zapadnim tržištima, a prema tvrdnjama premijera Jacejnjuka, Ukrajina je od 2013. do ove godine uspela da za gotovo tri puta da smanji udeo spoljnotrgovinske razmene sa Rusijom, sa 35 na 12,5 odsto.

Društvena scena Ukrajine gora je od one u ostalim tranzicionim postsocijalističkim državama, koje su ostale izvan EU. Kao i rublja, i ukrajinska nacionalna valuta izgubila je polovinu svoje vrednosti. Prema podacima Službe državne statistike, od početka sukoba do aprila 2015. godine inflacija je dostigla gotovo 46 odsto. Nezaposlenost u Ukrajini najveća je od sticanja nezavisnosti. Zvanična statistika pokazuje da je nezaposlenost oko 9 odsto (među radnosposobnim), međutim, nezavisni izvori upozoravaju da je taj broj duplo veći – do 18 odsto. Najveća nezaposlenost je među mladima – više od 23 odsto. Reforme koje sprovodi vlada u Kijevu ocenjene su kao „veoma spore“, a korupcija je jedan od najvećih izazova tranzicije.

TAJKUNI, DOBROVOLJCI I SUKOBI

Ankesija Krima i rat u Donbasu značajno su uticali na promenu ukrajinske političke. Parlamentarni izbori u oktobru 2014. godine učvrstili su na vlasti su proevropske opcije na čelu sa predsednikom Petrom Porošekom i premijerom Arsenijem Jacejnjukom. Nekad vladajuća Partija regiona Ukrajine, Viktora Janukoviča raspala se i iz nje je nastalo nekoliko političkih snaga, ali uglavnom manje uticajnih.

Lokalni izbori u Ukrajini u oktobru 2015. ozvaničili su nove linije političkih podela i sučeljavanja unutar „revolucionarnog“ postmajdanskog bloka. Do rascepa u proevropskoj opciji, podsećanja radi, došlo je i nakon „narandžaste revolucije“ 2005, a iza političkih aktera skoncentrisali su se oligarsi i poslovni interesi – s jedne strane, oko premijerke Julije Timošenko, a sa druge, oko predsednika Viktora Juščenka. Ti sukobi između „narandžastih“ 2010. godine, vratile su Janukoviča na vlast.

Ovog puta pukotina je stvorena između dva oligarha – Petra Porošenka i Igora Kolomojskog. Kontroverzni biznismen i bivši gubernator Dnjepropetrovske oblasti, Kolomojski bio je velikim delom zašlužan za to što se rat iz Luganska i Donjeka nije proširio i na susedne oblasti na istoku

Ukrajine. Kolomojski je podržavao lokalne dobrovoljačke odrede koji su brzo ugušile ustanke i sprečile naoružavanje proruskih pobunjenika i same Rusije, lokalnog stanovništva. Međutim, taj ukrajinski tajkun je istovremeno koristio sve privilegije državnih energetske firmi za potrebe svojih i preduzeća svojih partnera.

U martu 2015, država je preuzela kontrolu nad aktivima najveće ukrajinske naftne i gasne kompanije „Ukrnafta“, koju su do tada vodili akcionari iz poslovnih krugova Kolomojskog. Dolazi do napetosti između njega i izvršne vlasti, nakon čega je predsednik Porošenko potpisao ukaz o smeni Kolomojskog sa mesta gubernatora. Promene u „Ukrnafti“, ali i u drugim energetske preduzećima, bili su praćeni bučnim skandalima u kojima su učestvovala naoružana lica povezana sa Kolomojskim. To samo svedoči o tome da se u novim političkim uslovima „posle Majdana“, ukrajinski tajkuni pokušavaju pozicionirati, ili zadržati dosadašnji status. Stoga, deoligarhizacija ukrajinske politike, odnosno kidanje sprege između države i tajkuna neće biti jednostavno. Posebno, ako su potonji „naoružani“.

Krajem oktobra uhapšen je blizak saradnik Kolomojskog i njegov zamenik dok je bio na mestu gubernatora, takođe kontroverzni biznismen Genadij Korban. Služba državne bezbednosti Ukrajine tereti Korbanu za umešnost u organizovani kriminal. U partiji UKROP (Ukrajinsko udruženje patriota), koju su stvorili Korban i Kolomojski, tvrde da iza hapšenja stoje političke snage ukrajinskog predsednika Porošenka.

Kontrola ukrajinskih tajkuna „privatnih vojski“, predstavlja potencijalnu opasnost, ne samo zbog novog jačanja uticaja oligarha u politici, već i zbog toga što prilično heterogena slika ukrajinskih branilaca, pod određenim uslovima, može da se okrene i protiv samog Kijeva. Postsovjetsko iskustvo na Kavkazu pokazuje da su paravojske i vojne frakcije tokom devedesetih godina bile korišćene za vojne udare u Gruziji i Azerbejdžanu. Otvorena su dodatna pitanja: da li Kijev kontroliše dobrovoljačke odrede povezane sa organizovanim kriminalom i mogu li oni da utiču na političku i bezbednosnu situaciju u Ukrajini?

U vreme parlamentarnih izbora u oktobru 2014. godine, ratni komandanti raznih dobrovoljačkih jedinica („Ajdar“, „Azov“, „Donbas“, „Desni sektor“) ušli su u poslaničke klupe i moglo bi se reći da je

time, na neki način, militarizovana ukrajinska politička scena.

Iako mirovni sporazum iz Minska predviđa potpuno rasformiranje samostalnih dobrovoljačkih jedinica, „Desni sektor“ nije u početku pristao da se u potpunosti integriše u regularne ukrajinske snage. Takva situacija predstavlja potencijalnu opasnost od nekontrolisanih naoružanih grupa, koje su se, poput pojedinaca iz jedinice „Ajdar“, navodno bavile kriminalom i činile razne zločine.

Politička i paramilitarna ukrajinska ultranacionalistička organizacija „Desni sektor“ je u julu organizovala miting u centru Kijeva i otvorila pitanje poverenja vlastima. „Desni sektor“ je tražio da se poništi mirovni sporazum iz Minska, proglasi opšte ratno stanje na istoku Ukrajine i legalizuju dobrovoljački odredi. Dodatnu napetost tokom leta izazvali su sukobi u gradu Mukačevo, u pograničnoj zoni sa EU, između predstavnika „Desnog sektora“ i ukrajinskih snaga bezbednosti, kojom su prilikom poginule najmanje tri osobe, a više njih je ranjeno.

Sprovođenje mirovnog sporazuma iz Minska podelilo je i vladajuću koaliciju. Prema tom sporazumu, separatističke teritorije Donjecka i Luganska trebalo bi da dobiju poseban status, odnosno autonomiju. Predviđeno je da te promene budu deo šireg procesa decentralizacije Ukrajine, regulisane ustavom. Glasanje u ukrajinskom parlamentu u o ustavnim promenama, krajem avgusta dovelo je do nasilnih demonstracija, uglavnom desničarskih organizacija, posebno partije „Svoboda“, pa su za vreme glasanja ispred parlamenta izbili sukobi. Bačena je granata, više od 100 predstavnika snaga bezbednosti je ranjeno, trojica su izgubila život.

NAJBRANJIVIA - DEMOKRATIJA

I na kraju, najosetljivija stvar zbog koje su na Majdanu i pokrenuti masovni protesti pre dve godine protiv Janukoviča - ukrajinska demokratija. Teorija o demokratizaciji (Linca i Stepana) govori o tome da je gotovo nemoguće uspostaviti demokratiju u državi gde neki važniji akter ulaže znatnija sredstva da pribegne nasilju ili stranoj intervenciji, da bi se otepio od države. Glavni takav akter na ukrajinskom terenu u ovom slučaju je - Rusija.

Znači, ukoliko Ukrajina fokusira svoje političke i bezbednosne kapacitete na borbu protiv separatizma, postoji veliki rizik da će u tom procesu značajno stradati i demokratija, odnosno - vladavina prava, građanske slobode, sloboda govora, itd.

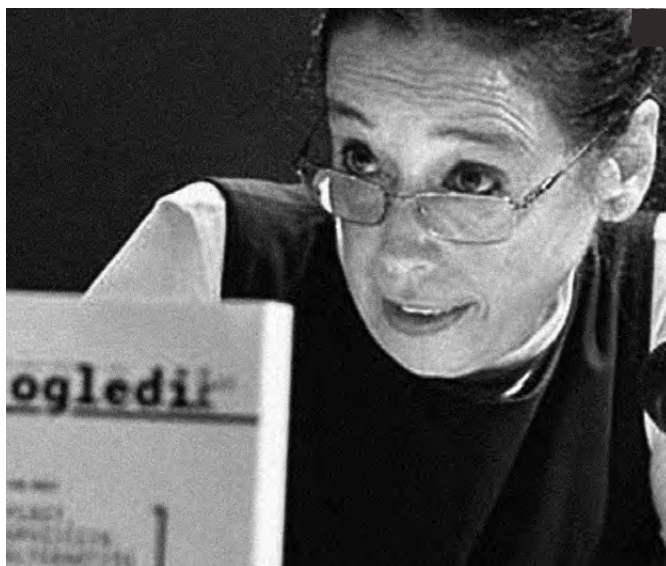
Gotovo već prihvaćena aneksija Krima, nestabilan mir na istoku zemlje i priželjkivanje unutrašnjih podela i sukoba u Ukrajini, moglo bi predstavljati geopolitičku nadmoć Moskve u ukrajinskom konfliktu. Politički i ekonomski destabilizovana četrdesetmilionska Ukrajina kojoj potencijala unutrašnja kriza predstavlja velika opasnost - sad bi mogla biti veći problem za EU, nego za Rusiju.

Na fonu napora da se „podigne“ Evroazijski savez, Putinova Rusija sigurno neće dozvoliti da Ukrajina postane stabilna, prosperitetna i demokratska država. Istovremeno, Moskva mora „ritualno“ da pokaže postsovjetskim državama šta sve čeka one koji odbiju saradnju sa Evroazijskim savezom i pokušaju da „prebegnu“ na drugu stranu. Drugim rečima - pred Ukrajinom su godine nesigurnog i opasnog življenja, sa veoma ranjivom demokratijom i potpuno neizvesnom perspektivom integracije u EU.

Nije jednostavno u ovoj složenoj situaciji u Evropi dati procenu raspleta ukrajinske krize. Pre svega zbog toga što postoje o trenutnom stanju više škola mišljenja. Po jednoj, sankcije koje je Zapad uveo Rusiji postigle su željeni efekat (Moskva je odustala od projekta „Novorusije“, obustavljeni su žestoki sukobi u Donbasu), te da se Putin vojno „povlači“ iz ukrajinske krize. Druga, pak, smatra da je Vladimir Vladimirovič postigao svoje ciljeve - Zapad je prešao preko aneksije Krima. Rusija će i dalje podgrevati separatizam na istoku Ukrajine i sputavaće Kijev da nastavi evroatlantske integracije.

Jedino o čemu ne treba imati iluziju, jeste to da je Rusija - ušavši u bliskoistočni konflikt - ostavila po strani svoje interese u Ukrajini. Moskvi je bivše sovjetsko susedstvo od strateškog značaja, a posebno Kijev, te će Rusija dati sve od sebe da Ukrajinu vrati u zonu svog geopolitičkog uticaja. Ključno je pitanje na koji način? Da li političkim ili vojnim putem? Moskva je jasno stavila do znanja da, ukoliko Zapad pokuša vojno da podrži ili integriše Ukrajinu, odgovor će biti - direktna vojna intervencija. Verovatno i po cenu toga da Rusija u Ukrajini indirektno ratuje protiv Zapada, a u Siriji, zajedno sa zapadnim partnerima - istovremeno postane neka vrsta saveznika u borbi protiv Islamske države.

OLIVERA MILOSAVLJEVIĆ (1951-2015)

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji ostao je u oktobru bez jedne od svojih najprincipijelnijih i najhrabrijih saradnika, profesorke Olivera Olje Milosavljević. Kao beskompomisni borac protiv laži i falsifikata, odana istini i levice Olja je u našem okruženju našla jedno od utočišta za ideje i ideale koje je do poslednjeg dana zastupala i branila. U okviru izdavačke delatnosti Helsinškog odbora Olivera Milosavljević je objavila više značajnih knjiga, među najvrednijima u tom korpusu: „U tradiciji nacionalizma ili stereotipi srpskih intelektualaca o 'nama' i 'njima'“; „Potisnuta istina - Kolaboracija u Srbiji 1941-1945“; dvotomnu „Savremenici fašizma“ (Percepcija fašizma u jugoslovenskoj javnosti 1933-1941, Jugoslavija u okruženju 1933-1941); dve knjige razgovora s Latinkom Perović „Činjenice i tumačenja“, s grupom autora „Balkanski rašomon; priredila je i napisala uvod za knjigu polemičkih tekstova, objavljenih prethodno na stranicama Vremena, „Tačka razlaza“.

Odlazak takve ličnosti kakva je bila Olivera Milosavljević ostavlja prazninu koja se ničim ne može nadomestiti.

U znak na sećanja na nju objavljujemo oproštaj s njom kolegice Olge Manojlović Pintar.

Život satkan od vere u ideale

PIŠE: OLGA MANOJLOVIĆ PINTAR

Draga Olivera, U ponedeljak 12. oktobra, ti i Miša ste proslavili 40 godina braka. Bio je to jedan u nizu običnih, pa ipak divno ispunjenih dana tvog života, koji su činili: skladna i srećna porodica, posao, po mnogima, omiljene profesorke na katedri za sociologiju Filozofskog fakulteta i rad i ugled nepotkupljive istoričarke i hrabre polemičarke. Mnogo je bilo razloga za sreću i zadovoljstvo toga dana, ali ti si osećala čudan i snažan bol koji je prestao oko ponoći, kad je prepuklo tvoje srce.

Ne znam zašto... nikada nisam stigla da ti kažem da si u našoj kući imala nadimak Zvončica, jer si bila sitna, a snažna, brza i britka, znala si da se naljutiš, ali i da ljude podigneš snažnim rečima koje su bile tvoja čarobna prašina... Živela si bez primesa sumnji, negacija i relativizacija od vere u svoje ideale.

A svi koji su te poznavali, i oni koji su čitali tvoje tekstove, znaju odlično šta su bili tvoji ideali: bila je to Jugoslavija, bila je to Narodnooslobodilačka borba i ideja levice, bila je to istina. Uvek si ih hrabro branila i za njih se srčano borila. Nisi dopuštala da ih drugi bacaju u blato, da ih falsifikuju i obesmišljavaju. Tvoje su rasprave bile žustre, argumentovane, snažne. Za mnoge koji su se premišljali, koji su bili nesigurni, one su bile dokaz i putokaz.

Tako je bilo krajem osamdestih, kad si pokušala da zaštititi kolege koji su prvi bili izloženi političkim progonima, devedesetih, kad si se borila protiv laži i prikrivanja ratnih zločina i zločinaca, kako iz rata u kome je uništena Jugoslavija, tako i onih iz vremena Drugog svetskog rata koji su iznenađujuće postajali heroji. Posle 2000, si, shvatajući koliko je pogrešnih interpretacija ukazivala na brojne primere kojima je legitimitet u sadašnjosti osiguravan istorijskim falsifikatima.

Za studente si bila stroga i pravična, ali pre svega profesorka koja je otvarala prostor za razgovor i uvek strpljivo slušala različite argumente, čak i one s kojima se nisi slagala. Spremna da im pomogneš u radu, razmišljanjima, nedoumicama davala si precizne odgovore i učila ih da budu otvoreni i dosledni.

Sa kolegama istoričarima bila si mnogo oštrija u raspravama, jer kako si isticala «istina o prošlosti nije spisak lepih želja, ni aktera, ni analitičara». Smatrala si da je nemoguće napisati objektivni «tekst bez konteksta» kako je glasio naslov jednog od tvojih nezaboravnih članaka, da je nedopustivo prošlost prilagođavati i opravdavati u sadašnjosti.

Draga moja Olja,
Malo je ljudi kojima život da i lepotu i pamet i hrabrost, veliku iskrenu i pravu životnu ljubav kakva je bila tvoja i Mišina, divnu decu kao što su Tijana i Marko, preslatku unuku Dinu i snažnu majku kao što je Dragica. Ti si sve to imala i sijala među svojim najbližim, među prijateljima i kolegama. I svi su oni, odnosno svi smo mi bili jači i sigurniji u sebe kada smo osećali tvoju energiju i snagu.

Ostaju nam sećanja, tvoje knjige i tekstovi ispisani o nacionalizmu, fašizmu, o Jugoslaviji i socijalizmu koje će uvek biti saveznik i pomoć onima koji brane istinu.

Počivaj u miru...

ČETIRI KONJA APOKALIPSE

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Aleksandar Vučić, premijer Srbije, posetio je 1. novembra Kikindu i pustio u rad Metanolsko-sirćetni kompleks (MSK), fabriku koja nije radila niti proizvodila pune četiri godine. Poseti premijera prethodilo je višednevno "umivanje" grada, sa smećarskim vozilima koja su odnosila otpad ko zna gde, inače ga samo gurnu s puta, bliže kućama Kikindana. A kad je MSK konačno proradio, sreći aktivista SNS pokupljenih u autobuse pa dovezenih pred fabriku nije bilo kraja. Lokalne Kikindske novine donele su na prvoj strani veliku fotografiju premijera, s naslovom koji nije ostavljao mesta nedoumici. Ustvari, tekstovi o premijerovoj poseti, uz neizbežne umrlice, bilo je sve što su ćirilicne Kikindske novine uopšte i objavile u tom broju. Radnici MSK se raduju: ove četiri godine primali su samo 60 odsto od plate, koja kod nekih od njih dostiže vrtoglavih 300.000 dinara, a sad bi mogli - nadaju se - najzad da počnu da primaju pune. Baklja na pogonu MSK tokom noći osvetljava okolinu plamenom *pink roze* boje; ima tu samo jedan mali problem, problemčić, takoreći: punih 14 godina bila sam "metanolska supruga", kako se to onda govorilo, tako da odlično znam kako izgleda plamen na baklji kad fabrika stvarno radi. Znale smo mi žene da od boje i intenziteta plamena na baklji zavisi raspoloženje muža kad dođe kući, a takođe i plata i alimentacija. Tako da sad - mudro ćutim, jer metanolci su tako glasni i radosni, pa ko sam ja da im ukazujem na činjenice. Ostale kikindske fabrike, upropašćene i zatvorene, niko nije ni pomenuo, a kamoli puštao u rad. Beše nekad u Kikindi respektabilna industrija; samo, to vreme sad već izgleda tako daleko, da zanima još samo istoričare. Ostali pokušavaju da se nekako pomire sa sadašnjošću kojom vladaju siromaštvo, obolevanje sve većeg broja stanovnika, visoka smrtnost i stalna pretinja nekim ratovima, što bliskim, za svete srpske i *okolne* zemlje, što velikim, svetskim, koje proroci neumorno najavljuju, a društvene mreže šire strah dalje. Baš kao četiri, ako ne jahača, a ono *konja* Apokalipse stacioniranih u nekad ozbiljnom gradu

koji to više nije, jer je i status grada izgubio u doba SRS, od 2004. do 2008. godine. Sad ni grad ni većina stanovnika - izgleda - više nemaju šta da izgube. Zato je spisak donatora SNS iz Kikinde, objavljen najpre na Fejsbuku, a odmah zatim i u latiničnim Kikindskim Željka Bodrožića, odjeknuo kao bomba. Ispostavilo se da viđeniji članovi SNS, direktori firmi i škola, članovi porodica istaknutih naprednjaka, ljubavnice, tašte i svekrve pomažu stranku uplatom od 40.000 po osobi. Neke od naprednjačkih porodica izdvojile su tako po 120.000 do 160.000 dinara, a kikindski SNS prikupio 3.600.000 dinara od svog vernog članstva i *simpatizerstva*, možda po sistemu "probaj da ne daš kad svi ostali daju" ili, možda po sistemu, "vi potpisujete da ste uplatili, novac se već obezbeđuje nekako", ili nekom trećem: malo je ovo mesto, mala bara, pa znamo koliko su krokodili gladni.

"Baš mi je krivo što nemam para za bacanje pa da ih *ne dam* naprednjacima", kivno komentariše žena kojoj su vladajuće strukture uručile otkaz posle više od 30 godina staža, uz napomenu da više "nema ko da poludi". I inače krhka psihička struktura ovdašnjih ljudi, istovremeno autoritarnih, pokornih i prepadnutih, puca pred izazovima svakidašnjice. Povod može da bude bilo šta, od prevelikog računa za gas do predugog čekanja pred nekim šalterom, da još neko dobije infarkt. Zima je tako strašna sa svim onim troškovima za grejanje; novca za slave i praznike sve više porodica jednostavno ne može da izdvoji; nezaposlenih je sve više; teško bolesnima ni tačan broj se ne zna; cene rastu, plate i penzije, gde ih još ima, ne mogu da ih sustignu. Mnogi to ne mogu da podnesu i oboljevaju od teških duševnih bolesti, uzrokovanih životom u stalnom strahu. Još jedinu odušku ljudi nalaze u - nacionalizmu, koji buja kao otrovna tatula na đubrištu, odlično korespondirajući sa bedom. Konfuzija povodom ulaska ili neulaska Kosova u UNESCO dostizala je u nacionalno najsvesnijim kikindskim porodicama razmere ratne psihoze - kao da porodica i svaki od članova nema svoje stvarne probleme, prvenstveno onih praktične, finansijske prirode. Izjave patrijarha, premijera i Vladimira Putina analizirane su, ponavljane i dopunjavane sa radošću koja je prerastala u euforiju - bez ikakvog razloga. Je l' im rek'o? Naravno da im je rek'o! E, neka im je rek'o! Ima takvih, koji mogu da žive nekoliko dana, čak nedeljama, od jedne izjave omiljenog lidera. Ko je gledao barem

jedan dokumentarac u kome su prikazani Hitlerova javni nastupi, video je i *nastupe* odraslih osoba u publici, sa suzama, vrištanjem i skakanjem kao na koncertima omiljenih bendova. Nedavno sam čula da je Kikindanka poznata kao "tetka Mica", kod koje kupujemo domaće rezance na pijaci, redovno, svih ovih godina, bez ijednog izostanka, išla na *akcije paljenja ambasada i zastava u Beogradu*. U pitanju je inače žena šezdesetih godina, svojevremeno članica SRS, pa SNS, pa DSS, pa opet SNS, pa evo opet prelazi u DSS, nije joj SNS dovoljno *patriotičan*. Kakav je to mehanizam, kakav tajanstveni narkotik ili čarobni napitak, koji čestitu domaćicu, majku i baku vodi u prve redove kad se ide u Beograd da se zapali po neka ambasada, ili zastava? Neće biti da je u pitanju samo sendvič i besplatan prevoz autobusom do velikog grada i nazad; jer, ona ne putuje u Beograd da bi gledala po izlozima, kao neke od njenih stranačkih koleginica, dok su kolege na mitingu, nego zapravo odlazi na *lice mesta*, urla protiv morskog Zapada, pali zastave, skače, juri gde joj kažu, jednom reči, aktivistkinja kakvu bi svaka nacistička partija mogla samo da poželi. Zašto tu ogromnu energiju ne koristi da bi, na primer, pohađala školu plesa, trčala sa unucima ili igrala sitno kokonješte u folkloru? Zato što tu ogromnu energiju ima samo i jedino na ovakvim nacističkim akcijama. Inače je tiha, ozbiljna, slabog zdravlja; godine stajanja na kikindskoj pijaci, gde je leti pakao od vrućine, a zimi užas od hladnoće, upropastile bi i mnogo mlađu i jaču jedinku - zašto, dakle, ne povede računa o tome? Ni od jedne stranke nije dobila posao niti ikakvu konkretnu pogodnost, koja bi donekle bila, ako ne razlog a ono barem motiv za učešće u akcijama paljenja i uništavanja. Jedini moguć odgovor je nacionalizam, u ogromnim količinama. Čudo jedno kako

MRŽNJA NA MREŽI

Ni posle strahote u Parizu Kikindanke i Kikindani nisu ostali bez komentara. Neki su izrazili solidarnost sa žrtvama i njihovim porodicama; drugi su istresli toliko mržnje u društvene mreže, u nedužne kompjutere, da sam, kao i mnogo puta do sada, osetila ledeni užas. Pa, ti ljudi koji likuju nad pobijenicima i komentarišu u stilu "tako im i treba, i oni su nas bombardovali", to su moji sugrađani, imenom i prezimenom i profilnom slikom, nisu neki anonimusi koji se kriju iza nemaštovito izabranih nadimaka. Oni mrže. Oni se raduju što su ljudi u Parizu stradali. Oni smatraju, i ne samo što smatraju, nego jasno nedvosmisleno izjavljuju, da je to zlo i trebalo da zadesi tu Evropu, taj Zapad, te ljude tamo. Likuju kao posle 11. septembra 2001. Ima li pomoći takvoj svesti,

takvoj mentalitetskoj matrici, ili kako god se zove taj užas u glavama? Mogu da ih blokiram na Fejsbuku – i tako se bar prividno ogradim od njih – ali, šta sa stvarnim životom, u kome se susrećemo na ulici, u prodavnicama, pred šalterima institucija sistema? Da su spremni da udare i povrede drugačijeg, različitog, ako ni po čemu, a ono po mišljenju i stavu, znam, iskusila sam; da li su spremni da idu još dalje u nasilju?

Za sada, još nas samo njihov kukavičluk deli od provala nasilja. Lako je – i nekažnjivo – sedeti za kompjuterom pa mrzeti i pisati o tome. Preduzeti nešto, za promenu, dobro i korisno, već zahteva napor, nešto pameti a, naročito obične hrabrosti.

začas nađe plodno tle na kome se brzo primi naročito ako se redovno ne čupa. Zahvata velikom brzinom sve šire slojeve u regionu, državi, a naravno, i u malim zastrašujućim palankama, ostacima nekadašnjih gradova. Onda se čudimo mladima koji su postali veliki nacionalisti. Pa, kako da ne postanu, u ovakvom okruženju? To je društveno poželjno, a svako drugačije ponašanje je društveno nepoželjno, čudno, gadno, perverzno i izdajničko. Mladi se lože na naciju, naravno, svoju. Raspravljaju o slavnoj istoriji koju nisu razumeli ni u osnovnoj školi zbog kolosalno dosadnog, a uvek preobimnog školskog gradiva. Mrže većinu nacija koje postoje na ovoj planeti, a naročito one susedne i one koje žive u istom gradu. Pišu grafite u kojima zahtevaju klanje ili proterivanje ove ili one nacije, ili društvene grupe. Izjavljuju da bi se oženili ili udali samo za nekoga "ko je Srbin i srpskoga roda". Prideve "srpski" i "pravoslavni" pišu sa velikim početnim slovom i kad nisu na početku rečenice. Ne koriste jednačenje po zvučnosti tako da "srpski" pišu kao "SrBski", a za ovo bi od mojih nekadašnjih nastavnika dobili bar po dva keca. Komentari na društvenim mrežama su im puni mržnje i gneva, koji daleko prevazilazi uobičajeni omladinski bunt. I kad se ovako ponašaju mladi – zašto je čudno što isto, samo još gore rade i političari? Oni od

nacionalizma imaju, za razliku od prosečnog siromaška i piljarice sa pijace, sasvim praktične koristi od podrške jednog dela biračkog tela koje im je omogućilo lagodan život, dobre plate, službene automobile i bogaćenje na svaki način dok mandati traju. Na nacionalizmima, kao na konjima Apokalipse, dojahali su u naše živote s namerom da ostanu, a ako se nekako ne organizujemo protiv nacionalizma i fašizma, mogli bi tu nameru da ostvare još lakše nego što su zamislili.

Jedina srećna okolnost je ta što svako zlo u sebi nosi klicu sopstvene propasti: nije moguće baš sve i svakoga pretvoriti u naci-aktivistu, uvek se nađe i onih koji ne žele da učestvuju. Prevlast SNS u političkom i svakom drugom životu u Kikindi je potpuna (ne samo naizgled, nego baš- baš) ali, nijedna stranka nema dovoljno radnih mesta za sve nezaposlene članove. A, članovi koji nisu zaposleni ili nisu zaposleni na dovoljno dobro plaćenim radnim mestima, uvek mogu da odu u neku još više nacionalističku stranku, ili udruženje pa da tamo ogovaraju SNS zbog evropejstva i izdaje srpskih interesa. U anketama je primećeno da mnogi stariji Kikindani i Kikindanke izražavaju manje nacionalističkih stavova nego mladi, sećajući se nekadašnje SFRJ kad je izražavanje nacionalizma bilo – kažnjivo.

“Nacizam i fašizam bujaju kad je to potrebno krupnom kapitalu. Pitam se, hoće li to iko da kaže na bar jednoj od tribina koje se organizuju povodom porasta nacionalizma u društvu? Krupnom kapitalu ne odgovara demokratija i zato proizvodi fašizam, koji je doslovno, dete kapitala. Tako je to bilo u Nemačkoj u doba pre dolaska Hitlera na vlast, tako je u drugim slučajevima porasta nacionalizma, tako je i kod nas, upravo sada. Deca se još u školi - dakle, u instituciji - prepariraju da budu mali nacionalisti, kasnije ih, takve, samo preuzimaju ostale institucije koje ponavljaju i jačaju istu matricu. O tome bi trebalo da organizujemo tribine sa obaveznim učestvovanjem publike u diskusiji”, kaže Mirko Babić, osnivač Udruženja “Staro jezero” u Kikindi, podsećajući na period između 2000, i 2003. godine, kad su ovakvi događaji, gde ljudi izražavaju svoje mišljenje, bili uobičajeni i kad je izgledalo da će postati dobar običaj.

Dok traje nacionalistička orgija, još ima u Kikindi ljudi koji su odlučili da sebe i bližnje izostave iz nje.

Tomislav Čeleketić (28), Kikinđanin, dramaturg, osnivač novosadskog Teatra „Džep“, poznat po režijama mjuzikla „Drakula“, „Mala sirena“, „Doktor Džekil i mister Hajd“, „Josifov šareni plašt“ i mnogim drugim, a u svima je osim režije još i pevao i glumio - zaposlio se u Zagrebu. U svojoj zemlji bio je nezaposlen uprkos svim nagradama, znanju, dostignućima, tamo ga, upravo zbog znanja i dostignuća, čeka angažman. Tamo će moći da postavlja svoje omiljene mjuzikle i stvara svoje izvanredne drame. Gotovo je sa adaptacijama napuštenih magacina u pozorišne prostore, neplaćenim stvaralaštvom, predstavama koje se rade golim entuzijazmom, bez dinara honorara: mladi talentovani ljudi traže svoje mesto u Evropskoj uniji i nalaze ga.

Samo tokom *tri nedelje* 15 mladih koje poznajem napustilo je Kikindu i otišlo da radi negde u inostranstvu. Koliko ih je otišlo koje ne poznajem, niko nije nadležan da vodi evidenciju, tako da tog podatka nema. Odoše mladi i srećan im put. Ni izbeglička kriza, ni maltretiranja na granicama, ni sva ona gnjavaža oko dokumenata, ništa ih nije sprečilo, a svakako ih ništa nije zadržavalo ovde. Otrčali su odavde koliko su ih noge nosile do aerodroma ili autobusa kojim su krenuli preko granica. Edit Nača, moja mlada komšinica, zaposlila se u Minhenu; njena rođena sestra Judit, sa mužem i sinčićem, otišla je u Beč. Marina Berar, diplomirana pravica, živi i radi u Bratislavi; Miroslav Gavrilov,

profesor matematike, u Santa Barbari (SAD); Višnja Vujin - u Linkolnu, Nebraska (SAD). Svetlana Petrov je u Nemačkoj. Jasna Galić u Johanezburgu. Nemanja Trećakov - u Norveškoj, Kristina Pfefer - na Malti, Dragan u Sidneju, Maja u Francuskoj, Marijana u Kanadi, Boris u Grčkoj, Marko u Luksemburgu. I tako dalje. Tivadar Kiš (28), operski pevač, već godina ma živi i radi u Budimpešti, otkud ga turneje vode na putovanja po svetu. Ponosni smo na sve njih, samo, da je ovde bilo pameti, bilo bi i uslova da ti mladi ljudi žive i rade u Kikindi (pa da budemo još ponosniji na njih, a sa manje udaljenosti). Ovako, odoše, kao u Bajaginoj pesmi o biserima rasutim po celom svetu, od Grendlanda do Sidneja i do Singapura i još dalje, do Novog Zelanda. Dolaziće retko, možda na odmor, eventualno na neku svadbu ili sahranu. Blažen bio onaj ko je izmislio skajp, tako da roditelji, dede i bake mogu da vide decu i unuke kad s njima razgovaraju. Mladi neće više živeti u Kikindi; ako već nisu uspeli da nađu posao u Beogradu, ili Novom Sadu (Beograd se ovde još uvek računa kao najveći uspeh), dobro je i inostranstvo. Tamo će sticati imovinu, državljanstvo i prijatelje, tamo će raditi za novac, a ne za crkavicu. Poslaće nešto dolara, eura, ili franaka i roditeljima (ovde preferiramo evre!), da plate lekove, porez i račune. Ne, neće se vraćati. Nostalgija drma neko vreme, pa onda prođe, kao i svaki drugi virus. Kad se jednom izvuku iz malog mesta gde vladaju konji Apokalipse, život im se promeni previše da bi mogli da se vrate na staro čak i kad bi hteli, a neće.

Dok se mladi afirmišu u inostranstvu, mi koji smo ostali ovde prvenstveno treba da preživimo zimu, a onda ćemo *već nekako*. Predizborni slogani i koalicije upravo postaju sve aktuelniji kao neizbežna tema uz svaku kafu. Ko okupi starije, siromašne i nezaposlene, te tri najbrojnije društvene grupe - mogao bi da dobije izbore. Bilo je takvih primera u istoriji, nisu valjda baš svi u žanru naučne fantastike. Ako se, naravno, nađe takva opcija, ako liderske sujete ne unište i ovu šansu.

Nije ovo lament nad Kikindom, samo podaci.

POHVALA ČITANJU

Radomir Konstantinović: „Na margini“, Izdavač:
„University Press“ . Sarajevo 2013.

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

Moram da priznam da je za mene bilo značajno iznenađenje, iznenađenje u pozitivnom smislu, u ovom vremenu pokidanih kulturnih veza ili gotovo potpunog odsustva kulture na ovim prostorima, nedavno gostovanje „University Pressa“, izdavača iz Sarajeva u Kulturnom centru Beograda, verovatno isto toliko koliko i sam izdavački poduhvat čiji je rezultat ova knjiga koja sadrži neobjavljene komentare (eseje) iz Konstantinovićeve zaostavštine, koje je Konstantinović sam čitao sedamdesetih godina prošlog veka na Trećem programu Radio Beograda u izuzetnoj emisiji pod naslovom: „Radomir Konstantinović prelistava časopise“. Potrebno je podsetiti da je na ovom programu Konstantinović lično pročitao, pre objavljivanja, i svoju kultnu knjigu „Filosofija palanke“, za koju sam već napisao da je „u pitanju svakako najznačajnija knjiga u filozofiji XX veka na našem jeziku“, što, između ostalog, govori i o značaju koga je program radija nekada imao i u našoj kulturi i to u ovo vreme medija čije je kulturološko značenje svakako još uvek nedovoljno istraženo. To je zadatak koji ostaje otvoren pred nama.

Ustvari, ova knjiga sadrži deo tekstova koji su Konstantinovićeve komentari (beleške) o tekstovima i esejima objavljenih u ondašnjim sarajevskim časopisima „Izraz“, „Odjek“ i „Život“ što, naravno, svedoči i o značaju samih časopisa, ali i o Konstantinovićevoj upućenosti na Sarajevo, što je činjenica koju bi tek vredelo istražiti. Mislim da je to razlog da je ova knjiga objavljena upravo u Sarajevu, kao da je Konstantinović zaboravljen u Beogradu, gde se, po vlastitom priznanju, osećao izolovanim i usamljenim. U Beogradu koji nikada nije prihvatio „Filosofiju palanke“! I to bi naravno, trebalo objasniti.

Čak ni pokretanje nekadašnjeg Beogratskog kruga, asocijacije nezavisnih intelektualaca, koji su se suprostavili građanskom ratu na ovim prostorima devedesetih godina prošlog veka, zajedno sa Miladinom Životićem nije promenilo ovu činjenicu. Kao da je usamljenost i izolacija bila Konstantinovićeve sudbina i udes. Kao da je i sam bio „Ćirili filozof“ iz „Filosofije palanke“, što znači „filozof“ koga je palanka, po nalogu svoje zatvorene prirode - odbacila. Nema zato filozofa u palanci! Nad ovim bi se svakako vredelo zamisliti kad govorimo o filozofiji i njenom udesu u ovoj sredini.

U ovom osvrtu izdvojiću zato, za ovu priliku, tri eseja: „O filozofiji i filozofima“, „Na margini programa“ uz esej: „Beleška i san o neposrednosti“ u kome sam Konstantinović objašnjava svoj odnos prema beleškama, odnosno „beleškarenju“ kao književno-filozofsko-poetčkom pojmu i poduhvatu. Videćemo.

Tekst atraktivnog naslova „O filozofiji i filozofima“, ustvari je komentar, kako piše sam Konstantinović, „napisa“ istovetnog naslova (reč koju sam prvi put sreo u ovom tekstu!) Josipa Vidmara (nekadašnjeg istaknutog predstavnika ondašnjeg „dijamata“, što je bila kolokvijalna skraćenica za ideološku verziju marksizma, koja je bila široko prihvaćena u recepciji oficijelnog marksizma u ondašnjoj Jugoslaviji, zapis čija je tema bila odnos pozitivizma i pansociologizma, odnosno, filozofije i nauke, u tzv. „dijamatu“, kako piše sam Konstantinović.

I sam godinama pišem ovu vrstu tekstova u nastojanju da zabeležim i tako na ovaj način otmem od prolaznosti, Konstantinović bi rekao od „neposrednosti“, tekstove ili dnevnu produkciju koja to, po mom mišljenju, zaslužuje i znam koliko je to komplikovano i nezahvalno. Ali, i ne piše se iz zahvalnosti.

Za Konstantinovića je tako Vidmarov tekst bio povod da iznese svoje shvatanje filozofije i zato njegova osnovna vrednost i nije sama kritika ili komentar Vidmarovog teksta, nego upravo ovo Konstantinovićevo shvatanje filozofije, koje se u tako sažetom obliku ne može naći u drugim njegovim delima. I to je, možda, osnovna vrednost Konstantinovićeve knjige.

Jer, koliko je meni poznato, ni na jednom drugom mestu Konstantinović nije na tako jasan i jezgrovit način izrazio svoje shvatanje filozofije. I da to pojednostavim.

Ako je, naime, filozofija „ljubav prema mudrosti“, ili „težnja prema mudrosti“, tada njen smisao nije u filozofskim sistemima, o kojima govore mnogobrojni istoričari filozofije, pa i sam Hegel u svojim poznatim predavanjima iz istorije filozofije, nego - prema Konstantinoviću - u samoj ovoj težnji, ili ljubavi, čiji rezultat zato može biti jedino ova otvorenost filozofije prema svetu. Jedno načelo koje tzv. filozofija palanke izričito odbacuje i to upravo u progonu „Ćiril filozofa“ koji je, kao što je poznato, da tako kažem, glavni „tragični“ lik Konstantinovićeve „Filosofije palanke“, ali i njegove filozofije uopšte. Uzgred, upravo je ova otvorenost, o kojoj i ovde piše Konstantinović, koji je bio moj prijatelj, osnovno pozitivno načelo njegove filozofije. Evo stoga tog mesta.

„Ovo poricanje“, piše ovde Konstantinović, „je veoma često u naše vreme. Prosto rečeno, ono se zasniva na uverenju da filozofija ničemu ne vodi. Njen rezultat je krajnje problematičan, ako već nije i ništavan. Pozitivizam, i onda kada nije otvoreno antifilozofski, već se izražava samo protiv metafizike, ubeđen u mogućnost neke ne- metafizičke filozofije, najizrazitiji je vid ovoga odbacivanja filozofije ili, tačnije, ovoga pokušaja njenog odbacivanja. Istine filozofije su prividno himerične istine. One nemaju u sebi nikakvog stvarnog iskustva, nisu egzemplarne, ne mogu se proveriti, dokazati i, u svakodnevnoj praksi, primeniti onako kako je to moguće sa naučnim istinama. Jasno je, filozofija se ovom kritikom prećutno izjednačava, u njenome odnosu prema istini, sa naukom, ali zato da bi se, kad se otkrije da nije nauka, ona tim otkrićem porekla. To je jedan od najblistavijih, ali i najopakijih sofizama našeg vremena“, zaključuje Konstantinović. Da ovde samo podsetim na to, o čemu sam već pisao, da je u nas, na katedri za filozofiju, ovaj pozitivizam još uvek vladajuća filozofska orijentacija!

„To je apsolutnost“, piše Konstantinović na drugom mestu, u zaključnom eseju „Beleška i san o neposrednosti“ koja sanja neposrednost, koja iznudađe pokret vraćanja od posredovanog (i svega posredujućeg) ka neposredovanom, od drugih bića i stvari, ali i od mišljenja, koja neće razvijanje, jer je i za njega svako razvijanje, u stvari, posredovanje (udaljavanje posredovanjem) , „prevod jednog

neprevodivog stanja“, apsolutnost koja je, bivajući sama sobom, neprevodiva, odnosno (neumitno) iracionalna. Ta apsolutnost, u svoj iracionalnoj neprevodivosti, divlja je; intuicija je ovde samo drugo, „lepše“ ime (u stilu godine 1910) za divljinu, koja je amorfnost (oseća se tu kao amorfnost), koja se protivi razvijanju, koja govori belinama, koja, drugim rečima, cepa naš tekst, koja hoće beleške, i to ne radi beleške same (jer i beleška sama, makar i najkraća, makar i nerazvijena, ipak je misao, ipak prevod), nego radi onoga između beležaka, radi te beline koja je utoliko veća što su veze između beležaka manje, što su kontradikcije između njih dublje, što je vreme tu razbije-nije, što je napetost koja nas tu očekuje, intenzivnija. To je misao, svakako, ali misao koja gubi svoju nit, i koja hoće da izgubi svoju nit... Misliiti znači izgubiti nit...“

„Zato je ovaj zahtev ili težnja ka neposrednosti, čak i u beleškama, u osnovi, antifilozofski... Čitanje je uvek rekonstrukcija celine iz fragmenata: nikada i neposredno ne postojim drugačije nego u trenutku, fragmentarno, i na samoj granici nepostojanja: što veća neposrednost to veća fragmentarnost (neposrednost razbija); i nikada ništa, pa ni jedan tekst, ne postoji za mene neposredno, nego samo fragmentarno: kao jedna reč, možda kao jedno slovo. Celina jeste posredno, ali posredstvom ovih fragmenata, neodvojiva od njih, ona se vraća, uvek iznova; ona stalno napreduje“.

I da zaključim ova pohvala čitanju je zato, ustvari, ova pohvala fragmentu i beleškarenju iza kojeg ostaju beline i otvorenosti, kao i sama neposrednost koja je uostalom uzaludna i fiktivna.

Dobili smo tako, da zaključim, jedan tekst, jednu knjigu, koja možda bolje od drugih Konstantinovićeve knjige i, možda, po mom mišljenju, pre svega, od osmotomnog „Bića i jezika“ u kome su sabrane njegove kritike srpske poezije i pesnika, svedoči o načinu na koji je sam Konstantinović pisao svoje „beleške“ odbijajući svaku pretenziju na apsolutnost i zatvorenost.

Konstantinović, dakle, njim samim.

Držanje za jedan reket

PIŠE: IVAN MRĐEN

Jesen 2015, na evropskom kontinentu protekla je u znaku dva, po mnogo čemu protivrečna procesa.

Novi format kvalifikacija za Evropsko fudbalsko prvenstvo, čiji će se završni turnir sa 24 selekcije održati u Francuskoj u leto 2016. godine, držao je u posebnom raspoloženju tokom poslednjih utakmica po grupama u septembru i oktobru, odnosno „baraža“ u novembru, navijače gotovo tri četvrtine od ukupno 53 učesnika, bilo da su uveliko slavili već osiguran plasman, ili se bar nadali razvoju događaja koji će im to omogućiti. Predsednik UEFA Mišel Platini ocenio je kao najveću vrednost novog sistema takmičenja upravo „izuzetnu konkurenciju u grupama“, gde se po nekoliko timova borilo za mesta koja vode u Francusku, ali i „visok kvalitet fudbala i veliki entuzijazam nekoliko nacija čiji fudbaleri nisu nikad, ili su retko igrali na završnim turnirima“.

Geopolitička karta Evrope je praktično preslikana na listi učesnika Euro 2016, bez većih tenzija i sudara favorita, komotno raspoređenih po velikom broju grupa (devet), čime je ostvarena osnovna ideja da se narednog leta na starom kontinentu igra „fudbal bez granica“. Od 28 država članica Evropske unije „francusku vizu“ overili su fudbaleri iz 15 (plus domaćin, plus čak tri selekcije sa britanskog ostrva), što znači da će tri četvrtine učesnika na neki način igrati i prvo nezvanično prvenstvo EU. Dve članice (Slovenija i Danska) bile su na korak do plasmata, izgubivši u baražu, dok su jedina prava razočarenja priredile nacionalne selekcije bivših evropskih prvaka Holandije i Grčke. Tome treba dodati da su u ovim kvalifikacijama, ako već nije bilo realno da se visoko plasiraju, svoje prve pobede ostvarili fudbaleri Luksemburga, Estonije, Kipra, Letonije i Litvanije... Sve to ne umanjuje uspeh selekcija Rusije, Ukrajine,

Švajcarske i Turske, a posebno Islanda i Albanije, čiji će nas predstavnici na završnom turniru u Francuskoj podsećati da je Evropa i dalje znatno širi, stariji, pa i značajniji pojam od Evropske unije.

Ujedinjena Evropa, šengenska Evropa, Evropa slobodnog protoka kapitala, ideja i ljudi poslednjih godina želi da potvrdi svoj identitet i u sportu. Ove godine su održane prve Evropske olimpijske igre (od 12. do 28. juna u glavnom gradu Azerbejdžana, Bakuu), Evropsko košarkaško prvenstvo tokom septembra organizovano je u čak četiri države (Francuska, Nemačka, Hrvatska i Letonija), evropska klupska nadmetanja, posebno u fudbalu i košarci, već godinama privlače veću pažnju od većine nacionalnih šampionata, u mnogim sportovima su se regionalne lige pokazale kao održivi projekti... U tom smislu je dobro što se istovremeni suprotni procesi (zatvaranje i ograđivanje granica, razmišljanja o ukidanju viza ili pooštrovanje bezbednosnih mera i kontrola), izazvani imigrantskom krizom i terorističkim napadima, posebno u Francuskoj, najmanje identifikuju po klasičnim sportskim uzrocima i povodima. Mada, s druge strane, nije slučajno za taj tragični novembarški „petak, trinaesti“ izabran baš Sen Deni i stadion na kome su te večeri trebali da u prijateljskom susretu igraju reprezentacije Francuske i Nemačke, kao predstavnici utemeljivača Evropske unije, uz sve to i selekcije u kojima gotovo polovina igrača ima poreklo izvan granica država koje predstavljaju, što je dokaz njihove otvorenosti i tolerancije. Time je direktno ugrožen i čitav koncept evropske fudbalske svetkovine, pa je u tom smislu dobro što su najuticajniji evropski političari i fudbalski poslenici odmah jasno stavili do znanja da neće dozvoliti dalje ugrožavanje tog velikog sportskog događaja i što je čitava Evropa, kroz saosećanje i podršku Francuskoj, na neki način stala i odbranu predstojećeg Evropskog fudbalskog šampionata.

U poređenju sa opasnošću od globalnog terorizma, fundamentalizma i isključivosti svake vrste, gotovo da je zanemarljivo to što je tokom ovih kvalifikacija bilo i prekinutih utakmica i razbijenih glava, jer svi ti incidenti, dronovi, petarde, nacističke „svastike“ na travnjaku, sukobi navijača... nisu ugrozili osnovnu ideju da se evropsko zajedništvo gradi na isticanju razlika i posebnosti. Zato su uz sigurne plasmane reprezentacija Engleske, Španije, Nemačke, ili Italije, kao posebna vrednost isticani povratak

Austrije, Mađarske i Velsa (prvi put na nekom završnom turniru od 1958. godine), sigurne pozicije Češke, Poljske, Slovačke, Rumunije, prve pobeđe Luksemburga, Lihtenštajna i Farskih ostrva, ali i neviđena radost fudbalera San Marina kad su postigli svoj prvi gol.

U taj korpus „radosti po meri rejtinga“, svakako ne spada euforija u Srbiji posle pobeđe nacionalnih „orlova“ nad selekcijom Albanije u Erbasanu (8. oktobra, 2:0), koja u takmičarskom smislu niti je mnogo značila pobednicima, niti je zaustavila balkanske komšije na putu ka njihovom najvećem sportskom uspehu, direktnom plasmanu na završni turnir. Ako za ožalošćenu i raspamećenu propagandističku bratiju po ovdašnjim sportskim listovima, redakcijama i rubrikama i može da se nađe nekakvo opravdanje (suviše toga su prećutali i progutali, od izbora pogrešnih selektora, pogrešnih igrača i pogrešnih taktika, do stvarnih uzroka višegodišnje krize u srbijanskom fudbalu), teško da će iko pametan razumeti telegramske čestitke najviših državnih funkcionera i gluposti tipa „osvetlali ste obraz nacije“. Time je značajan deo ovdašnje javnosti još jednom usmeren na tanak led privida o sportsvenoj veličini i značaju, koji se, ako ni po čemu drugom, mora da potvrdi kroz rezultate nacionalnih selekcija i istaknutih asova. I to apsolutno selektivno - koga je briga što u ovom veku nismo igrali ni na jednom evropskom fudbalskom prvenstvu, što nas neće biti ni sada kad je to omogućeno gotovo svakom drugom učesniku kvalifikacija, važno je da smo pobedili Albaniju i „osvetili“ se za dron u Beogradu, za odluku Sportskog suda u Lozani, za Kosovo, za spaljene srpske svetinje, za raseljene po Srbiji, za...

To kad uhvati - to ne popušta, jer „u tranzicijskom, poratnom i postsocijalističkom društvu sport postaje institucija koja akumulira frustracije i reprodukuje nacionalizam, šovinizam i netrpeljivosti i kao takav idealan je instrument za držanje proletarijata i nezadovoljne mladosti daleko od zgrada ministarstava, fabričkih dvorišta i studentskih domova“ - kako je to napisao u jednom od svojih zapaženijih blogova Ivan Ergić, reprezentativac Srbije i fudbaler sa zavidnom internacionalnom karijerom (Juventus, Bazel, Bursaspor). To su procesi koji se događaju nezavisno od trenutnih klika na vlasti u većini postjugoslovenskih država i od njihove povezanosti ili udaljenosti od osnovnih evropskih tokova. „Stadioni i sportske arene pretvoreni su u inkubatore nacionalizma i šovinizma,

a potomci osiromašene radničke i srednje klase u klasičan lumpenproletarijat. Klupska, regionalistička, nacionalistička svest je lažna svest, koja sprečava razvoj autentične klasne svesti. Nacionalna ili klupska zastava zamenjuje zastave i parole o društvenoj pravdi, a baklja zamenjuje bilo koje sredstvo stvarnog protesta“, zaključio je Ergić.

Nešto slično rekao je nedavno i glumac Svetozar Cvetković, ikstakavši da smo “skloni da glorifikujemo ono što rade naši vrhunski sportisti, ili da se zaklonimo iza uspeha nekog filma, ili nekog glumca koji je, ne daj bože, nešto osvojio”, uz opasku da se “cela država drži za jedan reket i govori - to smo mi”. Novak Đoković, svetski teniski as broj jedan, završio je svoju najbolju godinu na zaišta veličanstven način, ali mnogima kao da to više nije dovoljno, njihovim neiziviljenim sujetama stalno treba nekakav incident, njima nije dovoljno da “naši” pobeđe svoje sportske rivale, oni traže i da ih ponize, učine smešnim! Zato je jednom delu ovdašnjih propagandista bilo važnije da li je Novakov sportski prijatelj Rodžer Federer seo na pogrešnu klupu, nego sve bravure koje su njih dvojica, uz Đokovićevu konačnu pobeđu, ostvarili na ovogodišnjem završnom turniru u Londonu, takvi ne “priznaju” ako naš as bar u jednom setu ne pobeđi nekog od svojih rivala sa 6:0!

Sigurno je da to grozničavo “držanje za jedan reket” ima direktne veze sa očajnim stanjem u srbijanskom fudbalu, sportu koji nije u stanju da valorizuje ni sopstvena povremena dostignuća, poput tutule svetskih pravaka za igrače do 20 godina, osvojene proletos na Novom Zelandu. Zato će, zabavljeni svojim jadom, mnogi idućeg leta navijati da što pre ispadnu selekcije Hrvatske, Albanije, Mađarske... tražeći jeftinu utehu u zabludi da “Evropsko prvenstvo bez Srbije nije nikakvo prvenstvo” i da bi “naši orlići, samo da su ih pustili, bili bolji od pola nikakvih reprezentacija” koje će se naći u Francuskoj!

Oni tamo, a mi ni - međutim!

Zemun - na raskrsnici važnih puteva

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Ubraja se među najstarije gradove u našoj zemlji. Veoma pogodan geografski položaj i prirodni uslovi privukli su i zadržali ljude da u ovom delu međurečja osnuju naselje čiji se kontinuitet može pratiti od paleolita do danas. Nalazeći se na raskrsnici važnih puteva Zemun je, kao i susjedni Beograd, doživljavao mnoge promene.

U VI veku pre n. e. nosioci raznih agrarnih kultura zadržali su se u jugoistočnom Sremu i na uzdignutim lesnim terasama i kraj reka osnovali naselja zemunica, lagumica (staništa u bregu) i poluzemunica odnosno staništa čiji su nadzemni delovi bili od kolja, pruća i slame. Tragovi te najstarije neolitske kulture (starčevačke) otkriveni su na Gardošu.

Punu afirmaciju neolitska civilizacija stekla je pojavom i razvojem vinčanske kulture. To potvrđuju mnoga nalazišta gde je otkopan i veći broj nadzemnih staništa - kuća od pruća oblepljenih blatom. Pronađeni upotrebn, ukrasni, votivni (zavetni) i drugi predmeti svedoče da su se stanovnici bavili zemljoradnjom, kao i ribolovom.

Dolazak Kelta (ili Gala) i njihovo konačno nastanjanje - u III veku pre naše ere - otvara novo poglavlje u prošlosti mnogih naselja, a jedno od njihovih značajnih utvrđenih mesta bio je i Taurunum (današnji Zemun), u kome je bilo i glavno pristanište rečne flotile. Kelti su doneli savršenije poljoprivredne alatke i ratnu opremu, široko korišćenje gvozdene rude u zanatstvu, primenu vitla u grnčariji i kovanje novca koji su koristili u trgovini s drugim narodima.

Na prelazu iz stare u novu eru Rimljani su pokorili i keltske Skordiske u Sremu, a oko 10. godine n. e. osnovana je rimska provincija Panonija i Dunav postaje severna granica (limes) Rimskog carstva koju je, u ovom delu Srema, obezbeđivao i castrum Taurunum. Uređivanje odbrambenog sistema duž granice Imperije odigralo je presudnu ulogu u romanizaciji i urbanizaciji grada. Zemun je verovatno imao karakter vojnog utvrđenja i trgovačkog centra.

NAJSTARIJI, PRVI

1784 - ustanovljena Gradska bolnica (danas KBC - Zemun);

1786 - otvorena Nemačka škola;

1849 - osnovana prva štamparija;

1883 - otvorena Trgovačka škola;

1884 - Devojačka škola;

1854 - prva srednja škola (sada, Zemunska gimnazija);

1875 - izišlo Bratstvo, jedan od prvih socijalističkih listova u Vojvodini;

1885 - osnovano Pozorišno društvo;

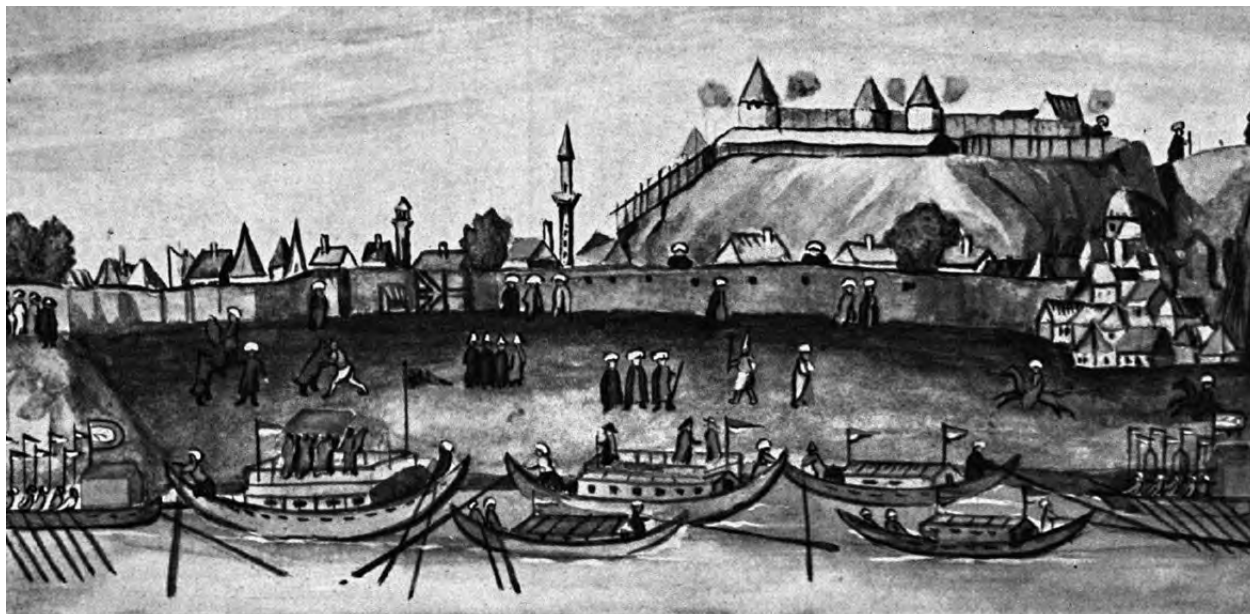
u drugoj polovini XIX veka osnovana kulturno-umetnička društva, srpska, nemačka, hrvatska i jevrejska;

1900 - uvodi se električno osvetljenje.

Arheološki nalazi svedoče o relativno visokoj kulturi tadašnjeg stanovništva.

Prodor Huna 441. godine slomio je odbranu na rimskoj granici, pa je Zemun potpao pod njihovu vlast. Bio je to i kraj rimske dominacije i civilizacije u ovim krajevima.

U doba seobe naroda, koja traje sve do naseljavanja Slovena u ove krajeve i konačne propasti avarske države (799), Taurunum je delio sudbinu cele Panonije. Posle propasti avarske države Zemunom su vladali Franci, Bugari, Vizantinci, a zatim Mađari. U vezi s konačnim nastanjanjem Slovena - koji se na ovom području pominju u VI veku - javlja se i slovenski toponim Beograd (878. godine), a mnogo kasnije, tek u XII veku i Zemun (zemljan). Ovaj slovenski naziv prvi put se javlja kod vizantijskih pisaca. Zemun se razvio na padinama lesnog obronka i današnjeg Donjeg grada. Kroz Zemun su prošli i učesnici Prvog (1096), Drugog (1147) i Trećeg krstaškog pohoda (1189).

Ratovima između Vizantije i Ugarske bio je ispunjen XII vek i u tim sukobima Zemun je rušen i ponovo građen. Krajem istog veka vladavina Vizantije definitivno je zamenjena vlašću Ugarske, pa će do kraja XIV veka potrajati mirniji period procvata utvrđenih feudalnih gradova i njihovih podgrađa, među kojima je bio i Zemun. Ostaci citadele "gotičkog stila", kvadratne osnove, sa četiri kule na uglovima, podignute na brdu Gardošu (XIV-XV vek), ukazuju na tipično srednjovekovno naselje koje se koncentrično razvilo oko nje po padini lesnog obronka sa saobraćajnicama i odbrambenim bedemima koji prate konfiguraciju terena.

Prodor Turaka otvorio je novo poglavlje u prošlosti ovih krajeva. U vreme Sulejmanovog pohoda na Beograd, 1521. godine, najpre je, 12 jula, osvojen Zemun.

Turska vladavina u ovim krajevima potrajace sve do 1717.

Naselje Zemun - pripada Osječkom ili Sremskom sandžaku - naziva se najpre selo-varoš, pa varoš i, najzad, kasaba, što znači da je tada njegovo stranoništvo bilo pretežno muslimansko. Zemun je sedište istoimene nahije, a u XVII veku i kadiluka (područje na koje se protezala nadležnost jednog kadije, odnosno sudije). Turski Zemun treba da se nalazio na području današnjeg Donjeg grada, s tim, što ga nije čitavog pokrivaio. Naselje je imalo džamiju ("lepa džamija s lepim kubetom pokrivenim olovom", kako ističe francuski putnik Kikle) - podignutu, najverovatnije, na temeljima ranije hrišćanske crkve, jedan ili čak više hanova, verovatno

Pogled na Zemun. 1608. godina, prema originalu iz Prandšteterovog putopisa

LIMES

U rimsko carsko doba utvrđena granica Rimske imperije. A činio ga je sistem fortifikacionih objekata - bedema, palisada, prezidijuma, kastra, kastela i burgosa - koji su međusobno povezani putem. Limes su držale pomoćne trupe, stacionirane u utvrđenjima, sa osmatračnicama i signalnim kulama između njih, na razmaku od približno 500 metara. Panonski Limes je počinjao utvrđenjem Ad Militare (Batina), pa se preko niza većih i manjih utvrđenja - današnjih Zmajevca, Kamenca, Iloka, Banostora, Slankamena i Novih Banovaca - završavao kod Taurunuma (Zemuna). A štitio je provinciju Panoniju od upada Sarmata i ostalih varvarskih plemena naseljenih u današnjoj Bačkoj i Banatu.

PRVI SRPSKI USTANAK

U Zemunu je boravio znatan broj ustaničkih prvaka i njihovih poverljivih ljudi. Zemunski trgovci krijumčarili su oružje, municiju, hranu i druge stvari potrebne ustanicima. U parlatorijumu kontumaca vođeni su 10. maja 1804, neuspešni razgovori o miru između najviših ustaničkih starešina i predstavnika dahija. Tada su ustanici zaključili prvi ratni zajam sa zemunskim trgovcima. U vreme približavanja turske vojske Beogradu, početkom oktobra 1813. godine, u Zemun je, sa grupom vojvoda prešao Karadžorđe i oni su, izdržavši karantin, smešteni u manastir Fenek. I kasnije je Zemun bio najbliže sklonište srpskim izbeglicama, kao i političkoj emigraciji Srbije.

hamam, osnovnu školu (mekteb) i tekiju. Hrišćanska crkva se verovatno nalazila na mestu današnje Nikolajevske. "Srbi imaju tu crkvicu", 1578, nemački propovednik Štefan Gerlah, „kojoj je krov djelimično provaljen, a prednji je dio slamom pokrit, te naliči staji; samo nad oltarom daskama je pokriven, a polovina je otvorena. Turci ne dopuštaju da se pre-pokrije". Što se tiče kuća, one su, shodno kasnijem svedočenju Austrijanca Otendorfa, bile ovde, kao i u ostalim gradskim naseljima na panonskom prostoru, obično od slabog materijala, drveta i blata. Evlija Čelebija ih opisuje kao sirotinjske, pokrivene šindrom. Na Prandšteterovom crtežu Zemuna (iz 1608) vidi se da je naselje, osim jednog malog dela, bilo opasano palisadima, i verovatno je tako ostalo za sve vreme trajanja turske vladavine.

Sa Beogradom Zemun su povezivali mostovi koji su podizani za potrebe vojnih pohoda, što znači da obično nisu bili dugog veka, pa će se putnici prevoziti u Beograd skelom i čamcima. Inače, ovde je za vreme vojnih pohoda redovno konačila turska vojska.

I hrišćansko i muslimansko stanovništvo bavilo se poljoprivredom, a vremenom se javlja i sve više zanatlija. Na glasu su bili, kazuje Evlija Čelebija, zemunski kajmak i jogurt.

U državnu službu bili su uključeni najpre hrišćani, potom i muslimani, a ona se sastojala u gajenju poštanskih (menzilskih) konja (uz druge poslove).

Nakon turskog poraza kod Petrovaradina i Beograda (1716) jugoistočni Srem je, 1718. godine, pripojen Austrijskoj monarhiji. Grad se od tada svestrano

STANOVNIŠTVO

1546 – 78 normalnih i 10 udovičkih domaćinstava;

1566 – 21 nuslimansko i 73 hrišćanskih domaćinstava;

1745/46 – srpske porodice 216, nemačke porodice 115, grčko-cincarske porodice 2, ciganske kuće 9, jevrejske kuće 8, ukupno porodica i kuća 350, Grci bez porodica 27, Grci putujući 12;

1802 – pravoslavni 5642 (pretežno Srbi, Grci i drugi); rimokatolici 1266 (najvećim delom nemačke nacionalnosti), mojsijevci 157 (Jevreji), ostali 24, ukupno 7089;

1869 – građani 10.046;

1880 – građani 11.836, vojna lica 380, ukupno 12.216;

1900 – građani 14.517, vojna lica 562, ukupno 15.079;

1910 – građani 15.835, vojna lica 1296, ukupno 17.131;

1915 – građani 6028;

1921 – ukupno 18.524

1945 – Srba 12.767, Hrvata 8982, Slovenaca 1640, Nemaca 1861, Rusa 992, Mađara 865, Jevreja 94, Makedonaca 350, Slovaka 395, Čeha 125, Bosanaca 262, Cigana 53, Crnogoraca 139, Rumuna 35, Poljaka 33, Italijana 10, Francuza 7, Dalmatinaca 6, Turaka 3, Grka 3, Belgijanaca 3, njih 1638 iskazali su se za Jugoslovane, a 1332 nisu označili narodnost;

1971 – 95.142;

1981 – 135.424;

2002 – 145.751.

preobražavao, a menjala se i struktura njegovog stanovništva; među Srbe, kao najbrojnije žitelje, useljavaju se i Nemci, a nešto ranije Grci, Cincari i Jevreji. Tako da je ubrzo postalo najznačajnije pogranično središte za trgovinu Austrije sa Turskom, jer je preko Zemuna prenošena gotovo sva roba srednje Evrope za Balkan, i obratno. Istovremeno je počela i planska izgradnja naselja širokih i pravih ulica. Godine 1730, osnovan je, radi odbrane od zaraznih bolesti, kontumac (ili karantin), koji je veoma doprineo razvoju trgovine.

Kada je Beogradskim mirom (1739), austro-turska granica ustaljena na Savi i Dunavu naglo je porasla važnost pograničnog Zemuna, pa budući da se vlastelinska uprava u ovakvim uslovima više nije mogla

održati, vojne vlasti su 1746, otkupile posede plemića i sva naselja u južnom i istočnom Sremu, koja su tako ušla u okvir ranije obrazovane Vojne granice. A njen osnovni zadatak bio je da obezbedi državnu granicu prema Turskoj. Otkupljeno zemljište razdeljeno je seljacima i doseljenim vojnicima, koji su postali vojnici-graničari tada osnovane Petrovaradinske regimente (pukovnije). A, da bi se gradski stanovnici mogli posvetiti privrednom radu Zemun je već 1749, dobio prava slobodnog vojnog komuniteta s uređenim Magistratom. Varoš je bila opasana palisadima i rovovima, a krajem XVIII veka podignute su bule zidine čije su kapije čuvali vojnici. To je i vreme kad počinje da se razvija i predgrađe - Gornja varoš (ili Josefstadt), a nešto kasnije i Franztal (*Franzenstal*).

Mirne godine XVIII veka povoljno su uticale na privredni i društveni razvitak grada, što se ogledalo u izgradnji i širenju naselja, kao i u povećanju broja njegovih stanovnika.

U XIX vek Zemun je ušao kao najlepša slobodna varoš u tom delu Vojne granice. U toku ovog stoleća bio je vezan za mnoge događaje iz političkog, privrednog i kulturnog života obnovljene Srbije.

Posle preuređenja Austrije kao dvojne monarhije (1867), Zemun je 1871. postao slobodni grad sa izbornim gradonačelnikom, a nešto kasnije ukinuta je bila i Vojna granica. Druga polovina XIX veka je i vreme kad se grade prve fabrike, pa se razvija drvna, kožna, pivarska, mlinarska, metalska, ciglarska i hemijska industrija. Tada se osnivaju prvi novčani zavodi i otvaraju savremeni hoteli. Grad je 1883, povezan železničkom prugom sa Budimpeštom, a sledeće godine, mostom na Savi - preko Beograda - sa Istokom.

Srpska vojska oslobodila je Zemun 5. novembra 1918. godine i on je ušao u sastav novoformirane jugoslovenske države.

I u međuratnom periodu podignuto je ovde više fabrika, a 1934, Zemun je pripojen glavnom gradu. Nešto ranije (1927), otvoren je Aerodrom i uskoro uspostavljena linija Beograd - Zagreb. Godine 1932,

KONTUMAC

“Prema opisima i dokumentima u kontumačkim i drugim skladištima nalazile su se velike i raznovrsne količine robe. Jedan savremenik poredi zemunski Kontumac s bazarom i istočnjačkim bezistanom, zbog njegovih magazina, mešavine jezika koja se čuje, i raznovrsnih artikala: vune, pamuka, crvene orijentalne pređe, sirove svile, tkanina, perzijskih tepiha, indijskih šalova, safijana i druge robe u boji, makedonskog meda i voska, provansalskog i s drugih strana prispelog ulja, arapske kafe, pirinča, tokajskog i kiparskog vina, južnog voća, začina, raznih ulja i mirisa, tamjana, kornjačinih oklopa, zlatnih i srebrnih poluga i carigradskih perla”.

(Miodrag A. Dabižić, *Zemun, Beograd-Zemun, 1987, 77*)

iz Beograda je preseljen Poljoprivredno-šumarski fakultet.

Nemačke trupe ušle su u Zemun 12. aprila 1941. godine, da bi se, potom, ovaj deo Srema našao u granicama NDH. U vreme rata Zemun je bio centar otpora i borbe protiv okupatora u južnom i istočnom Sremu. Broj poginulih se kreće oko 3000. Grad je oslobođen 22. oktobra 1944.

Savremeni Zemun je industrijski grad; u njegovom regionu lociran je znatan deo industrije beogradskog industrijskog bazena. Središte je opštine. Ima Poljoprivredni fakultet, Institut za kukuruz, Institut za stočarstvo, Rudarski institut, kao i više srednjih i osnovnih škola. Takođe i Operu i teatar, Madlenianum, Lutkarsko pozorište “Piunkio”, Zemunski kamerni orkestar, Zavičajni muzej, Biblioteku “Sveti Sava”, Kulturno-sportski centar “Pinki”, Klub vazduhoplovstva, uz druge kulturne i sportske ustanove.

Od 1945. godine Zemun je gradska opština (s predsednikom) u sastavu grada Beograda i širi se prema jugu i jugozapadu, gde se već spojo s Novim Beogradom sa kojim je, kao i sa samim Beogradom, saobraćajno dobro povezan.

Prilog o Zemunu je odlomak iz nove knjige Olge Zirojević „Panonska urbana kultura“, koju priprema Helsinški odbor

Kome pretil Tomislav Nikolić

BEOGRAD, 17. OKTOBAR 2015.

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji najoštrije osuđuje izjavu predsednika Republike Tomislava Nikolića, da bi u slučaju da zvanični Beograd prizna Kosovo, „došlo do građanskog rata“. Pri tome je irelevantno da li je izjava u funkciji ponovne homogenizacija nacije na kosovskom pitanju uoči novih izbora, ili pak nagoveštava razdor u vladajućoj partiji.

Pokušaj stvaranja konsenzusa na lažnim tvrdnjama da je Evropska unija (EU) nedavno u Brislu postavila nove uslove Srbiji, tražeći od nje da prizna Kosovo, su opasan falsifikat i zamajavanje srbijanske javnosti. Ti uslovi dogovoreni su prvim Briselskim sporazumom još pre više od dve godine.

Šta proizlazi iz Nikolićeve izjave? Da je on, kao predsednik Republike i vrhovni komandant oružanih snaga spreman da upotrebi silu protiv onih koji bi bili spremni da priznaju nezavisnost Kosova. Činjenica da je u ovom slučaju reč o ubedljivo manjini, posve je nevažna. Ono što je važno jeste da je oponentima zvanične politike izrečena pretnja upotrebom oružane sile i da je sila uvedena u politički prostor i javni govor.

Predsednik svojim izjavama, stvara ne samo neprijateljski kontekst rešavanja kosovskog pitanja, nego i obračuna s oponentima. Najpre, zbog toga što ovakvim izjavama Tomislav Nikolić sužava prostor za politički dogovor sa predstavnicima Kosova; drugo, zato što najavljuje prekid pregovora sa EU; treće, što Srbiju okreće ka Rusiji; četvrto, što time otvara prostor za radikalizaciju na unutrašnjoj sceni; peto, što time političke aktere tera da se na javnoj sceni repositioniraju kao patriote i izdajnici; šesto, što time suspenduje unutrašnje reforme i Srbiju gura u ambis.

Podsećanja radi, pozorišni reditelj Kokan Mladenović je nedavno, zbog izjave da će Srbija završiti u nasilju, bio na meti besomučne medijske kampanje.

Helsinški odbor očekuje i traži od predsednika Republike da vodi računa o realnosti, kao i o ceni politike koju vodi. Traži od njega odgovornost i odricanje od nacionalističkih tlapnji i mitova koji Srbiju vode u propast.

Hrabar čin predsednika SANU

BEOGRAD, 19. OKTOBAR 2015.

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji pozdravlja hrabar čin predsednika Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) Vladimira Kostića, kojim priznaje realnost - da je Kosovo nezavisna država. Istovremeno navodi da je pitanje zrelosti srpske elite da to već jednom jasno predoči srpskoj javnosti. Srpska javnost je i inače, svesna te činjenice ali je zbog stalne političke i medijske manipulacije pod stalnim pritiskom da se homogenizuje na pitanju Kosova. Izjava akademika Kostića posebno je važna, jer se njome distancira od pogubne politike i uloge koju je SANU svojevremeno imala u kreiranju velikodržavnog projekta.

Neprihvatljiva je izjava predsednika Republike Tomislava Nikolića kojom osuđuje njegov čin, osporavajući mu pri tom pravo na slobodu mišljenja i izražavanja.

Bilo bi dobro da upravo SANU sa autoritetom koga ima, pokrene društveni dijalog sa ciljem uvažavanja realnosti, što podrazumeva normalizaciju odnosa sa Kosovom (i Albanijom), kao i istorijsko pomirenje sa Albancima.

U Srbiji postoje organizacije i pojedinci koji već decenijama održavaju komunikaciju sa Kosovom, stvarajući pretpostavke i za komunikaciju na državnom nivou. Ukoliko SANU stane iza izjave svog predsednika, Srbija će dobiti šansu da pokrene proces koji joj otvara perspektivu za budućnost, njoj samoj, ali i čitavom regionu.

Helsinški odbor očekuje isti gest prema Bosni i Hercegovini.

IMATE LI OVA IZDANJA ODBORA?

